

HET KERKBOEK VAN CRAECH

Kerckeboeck
Ter Wael ende Oostereijnde in Texel
Beginnende
Den 16en Augusti in den Jare Domini nosom
1654

Inleiding

Op 13 augustus 1654 verkrijgt Harmen Jansz Craech attestatie van de gereformeerde kerk in Enkhuizen om naar de gemeente van De Waal op Texel te vertrekken. Met hem reizen zijn echtgenote VROUTJEN Gerrits, zijn dochter Gerbertjen Harmens en een zekere Sijtje Jans.¹ Op 16 augustus doet Harmen Craech zijn intrede in de kerk van De Waal als dominee van zowel De Waal als Oosterend. Craech is ongeveer 43 jaar oud. Vijf jaar eerder is hij als 38 jarige in Leiden afgestudeerd in de theologie². Hij is nog proponent (kandidaat). De beroeping naar Texel maakt hem predikant.

Hij begint met het opschrijven van de leden van die kerken, 40 in De Waal en omstreken en 96 in Oosterend en omgeving (jammer genoeg ontbreekt nu de bladzijde waarop de 47 leden van Oosterend en Zevenhuizen staan). Bovenaan de lijst van De Waal staat hij zelf met zijn gezin. Nummer vijf en zes zijn Jan Jansz Quant, de schoolmeester, met zijn vrouw Anna Theunis. Nummer zeven is Maerten Pietersz Backer, zonder echtgenote. We zullen nog meer over hem horen.

Een kerkboek

Vervolgens houdt hij de komende jaren het kerkboek van De Waal en Oosterend bij, met notulen van de handelingen van de kerkeraad, vermelding van komende en gaande leden, van avondmaalsvieringen, verkiezingen van ouderlingen en diakenen én van de strubbelingen in de beide gemeentes.

Het kerkboek maakt deel uit van de verzameling stukken die het Noord Hollands Archief in Haarlem beheert en het bevat ook de doop- en trouwinschrijvingen uit die tijd. Van deze zogenaamde DTB-bescheiden en de ledenlijst ligt in de studiezaal van het NHA een mooie kopie om genealogisch onderzoek mee te doen. Maar de notulen van de kerkeraad ontbreken in kopie. Wel heeft iemand bij het overtikken van de ledenlijst enkele namen toegevoegd met de mededeling 'uit het notulenboek'. Zou dat de reden zijn dat de notulen zelf nog weinig aandacht hebben gekregen? Inmiddels zijn ze op <http://zoekakten.nl/> beschikbaar, omdat daar de films zijn gepubliceerd die in de jaren 50 zijn gemaakt waarin de kerkeraadsverslagen wél voorkomen.³

Op zoek naar informatie over een voorouder die in 1663 in Oosterend zou zijn aangekomen, besloot ik in dit handschrift van meer dan honderd bladzijden naar zijn naam te zoeken, maar over deze man was niets te vinden. Wel over zijn bruid Martjen Gerrits van Molenbuurt, over haar familie, over andere dorpsbewoners. En gaandeweg begon ik het handschrift van Craech te ontcijferen en tot zijn verhaal door te dringen.

Het bijhouden van een notulenboek is voor een predikant in de zeventiende eeuw een verplichting die voortvloeit uit de regels van de Dordtse Kerkorde⁴ en het bevat dan ook vele standaardformuleringen zoals het met gebed openen en sluiten van de vergadering of het aanspreken en vermanen van leden die zich hebben misdragen. Stukjes die er in andere kerkboeken waarschijnlijk hetzelfde uit zullen zien, en als dat niet het geval zou zijn is dat een mooi onderwerp voor nader onderzoek. Maar hoe dan ook levert het verhaal van Craech een boeiend verslag op en misschien ligt dat wel vooral aan zijn gedrevenheid en behoefte om zo veel mogelijk details te geven.

¹ Westfries Archief, zijn naam geschreven als Craeg; in de archieven vindt men ook de naam Craegh enkele malen. Zijn gezin kan groter zijn geweest. Dit zijn uitsluitend de leden ervan die lid zijn van de kerk.

² Op 18-1-1649. Lijst van P.J. Buyskes (1886) van studenten uit Enkhuizen die in Leiden en Utrecht hebben gestudeerd, gebaseerd op schoolregisters (Boek 60c, toegangnr 142, inventarisnr 22, archief Semeyns de Vries van Doesburgh, NH Archief, Kleine Houtweg, Haarlem).

³ Ik beperk me hier tot de notulen van H.J. Craech van 1654 tot 1672; de films bevatten ook nog enkele pagina's van een periode daarna, met m.i. minder interessante notities. Het origineel bevindt zich in het NHA toegangsnummer 273.

⁴ Zeer belangwekkend is K. de Gier, De Dordtse Kerkorde, te vinden op www.kerkrecht.nl.

De tucht

Craech maakt veel werk van gedetailleerde verslagen van de kerkelijke tucht: de misstappen van de leden van de gemeente en de pogingen van predikant en ouderlingen om de afgedwaalden weer op het rechte pad te brengen. Een willekeurig voorbeeld kan een en ander illustreren. In december 1656 noteert Craech:

“Vorders, alsoo de kerckenraet na de huijsbesoeckinge sekere kennise heeft bekomen, dat Zacharias Lambertsz hem in ergerlijcke dronkenschap en pluckhaijren heeft verlopen, na de huijsbesoeckinge gedaen den 12 October deses jaers, en [hij] evenwel daarop het avontmael des Heren heeft ontfangen, den predicant van sijn misdaet onwetende sijnde, soo is met [al]gemeen goet vinden, van de leden die present waren, den predicant opgeleijt⁵ om hem daer over wederom aen te spreken sijn sonde onder oogen te stellen, ende hem te vermaenen tot berou en leetwesen ende eens te vernemen hoe het bij hem leijde, of hij selve niet konde gevoelen, dat 't hem betaemde om hem ditmael van de tafel des Heeren te onthouden, en hem voortaan te [ge]dragen gelijck een goet en stichtelijck lithmaat Chri. betaemt, om alsoo de gegeven ergernisse wech te nemen. En den toorn godes voor te komen⁶ die andersin[d]s lichtelijck over hem en de gemeente mochte ontstaan. 'Twelck soo hij 't dede, soude een proeve geven van sijn oprecht berou, ende de naeste reijse⁷ in liefde tot de gemeenschap van de tafel des Heeren wederom ontfangen worden.”

Zacharias Lamberts, wonende op Oost, getrouwd met Neel Heertjes, heeft al een paar keer een vermaning gehad wegens dronkenschap en nu heeft hij zich toch weer misdragen met ergelijke dronkenschap en handgemeen (pluckhaijren) en is ondanks die misstap toch naar het avondmaal gegaan. We zien hier dat zijn zonde niet alleen de dronkenschap betreft, maar dat er ook een element wordt benoemd dat vaker terugkeert: het veroorzaken van ergernis. Het vermijden hiervan is een belangrijk doel van de tucht die de kerkeraad moet uitoefenen. Over de situatie van rond 1600 schrijft de historicus A.Th. van Deursen:

“Uiteindelijk gaat het daarbij echter niet om elk lidmaat apart, maar om de gemeente. Daarom wordt de gemeente in haar pogen lichaam van Christus te zijn rondom de avondmaalstafel, actief ondersteund. Deze steun noemen wij kerkelijke tucht. Het doel van de kerkelijke discipline is daarmee tegelijk gegeven: ze wil de eenheid van de gemeente bewaren, om haar de gestalte te geven van het lichaam van Christus.

Tuchtoefening vindt dus plaats vanuit het geheel. De gemeente mag niet geschandvlekt worden. Om harentwil moet men de zonde uit haar midden bannen. Dat is dienst aan de ganse gemeente. Als iemand zich heeft misdragen, dan moet de gemeente gezuiverd worden. Dat gebeurt door die zondaar tot berouw te brengen, en hem dus met de gemeente te verzoenen; of als de zondaar hardnekkig is, door hem buiten te sluiten. Maar noch in het eerste, noch in het tweede geval staan de belangen van de betrokkenen voorop. Het is de gemeente die beschermd moet worden tegen de toorn Gods.”⁸

En de verzoening

Een belangrijk doel blijft overigens de verzoening en dat blijkt ook steeds uit het kerkboek van Craech. Na het tonen van berouw en het aanbieden van verontschuldiging wordt regelmatig de hand des vredes geschud. Als een conflict niet kan worden opgelost, wordt vaak besloten om nog wat af te wachten. Tot die tijd wil het trouwens vaak gebeuren dat de zondaar de huisbezoeking

⁵ Opgedragen.

⁶ Voor te komen = te voorkomen.

⁷ Reijse = huisbezoekcyclus.

⁸ Van Deursen, *Mensen van klein vermogen*, 1991.

weet te ontlopen door net niet thuis te zijn, zodat de predikant en ouderling overrichterzake huiswaarts gaan. Alles lopend vanzelfsprekend.

Het is misschien niet zo'n wonder dat Zacharias regelmatig te diep in het glaasje kijkt. Zijn zuster, Sara Lamberts, heeft met haar man "onstichtelijcke herberge of tapperije", waar ze ook al regelmatig over is aangesproken. Zacharias is trouwens lang niet de enige die regelmatig dronken is. Dronkenschap, vechten (plukhaijren) en het mes trekken zijn de meest voorkomende overtredingen van mannen. Drie jaar later verhuist Zacharias naar De Koog, maar om aldaar in de kerkelijke gemeente opgenomen te kunnen worden heeft hij wel een goede attestatie nodig:

"Also Zacharias Lambertsz metterwoon na[ar] de Kooch was vertrokken, en voor hem en zijn huys-vrouw Neel Heertjes attestatie had versocht, heeft de kerkenraat hem voor haar doen koomen en voorgehouden dat haare naamen de gemeente voorgesteld sijnde, haar hinder was voorgekoomen, dat int verhuysen na[ar] de Kooch hem quaalijk gedraagen had tegen zijn huysvrouw, twelk hij bekende maar niet soo breed als het aangebracht was. En seijde dat zijn huysvrouw hem daar toe groote reden gegeven hadde. Doch dat 'et hem lief was en daarover na[ar] gelegentheijt bestraft sijnde, beloofde dat hij hem na[ar] vermoogen sout zoeken te beteren, waar op hem verleent is, voor hem selve en zijn huysvrouw een attestatie van deesen inhoud, gesont int geloof soo veel ons bekend is, en wat den wandel aangaat is ons in lang geen bijzondere swaaricheit voor gekoomen, als dat nu int verhuysen na[ar] de Kooch weinich ongemak is geweest tusschen haar beide waar over hij ons leetweesen heeft vertoont."

Een merkwaardig conflict

Bij vrouwen gaat het - naast enkele onduidelijke kwesties, die misschien de zedelijkheid betreffen - vaak over roddelen, kwaadsprekerij en schelden met zogenaamde 'sechswaarden'. Sara Lamberts van de herberg heeft het een keer aan de stok met haar zuster Martjen Lamberts, de vrouw van Cornelis Hendriksz Graaf, die in 1656 en 1657 nog diaken is in Oosterend, maar in 1658 oorzaak is van een merkwaardig conflict, dat zeer lang aanhoudt en dat door de predikant en de kerkeraad omzichtig, maar niet erg succesvol, wordt behandeld.

Cornelis heeft namelijk een klacht ingediend over Mr Maarten Jansz, de schoolmeester en koster van Oosterend (en vanaf begin 1658 ook diaken aldaar). Nu wordt gemeenteleden niet verboden om elkaar in de gaten te houden - als er problemen zijn kan men die dan zelf ook anoniem melden - maar het probleem dreigt te escaleren als Cornelis deze beschuldiging voor de kerkeraad op schrift heeft gesteld. En dat wordt hem nogal kwalijk genomen. Men geeft er nu eenmaal de voorkeur aan om problemen in der minne te schikken.

Zou hier de herinnering aan een oude geschiedenis een rol spelen? Vijfendertig jaar eerder, in 1622, was er namelijk een klacht over de toenmalige dominee, Daniel Coninxsveld, beroepen in 1620. In 1625 echter weer vertrokken, na een slepend conflict met de kerkeraden van De Waal en Oosterend. De eerste klachtbrief is ondertekend door onder andere Hendrick Cornelisz Graef, zeer waarschijnlijk de vader van Cornelis Hendriksz Graaf.

Helaas is niet bekend wat de aantijging tegen schoolmeester Maarten Jansz inhield. In elk geval is duidelijk dat leden of voormalige leden van de kerkeraad als Hendrick Cornelisz Graaf net zo goed overtredingen begingen als overige gemeenteleden. En mondig waren ze ook. Als zijn echtgenote Martjen Lamberts wegens ruzie met weer een andere vrouw voor de kerkeraad moet verschijnen, stormt Cornelis binnen om zich ermee te bemoeien. Als ze hem dan vragen waarom hij onuitgenodigd binnen is gekomen slaat hij de kerkeraad om de oren met bijbelcitaten: "Man en vrouw zijn een, dat de vrouw aangaat dat gaat ook de man aan". Het spreekt vanzelf dat het ongevraagd binnenkomen ernstiger wordt opgenomen dan de ruzie tussen Martjen en een buurvrouw. Dit is wel sneu. De eerste keer dat Cornelis en Martjen in dit notulenboek worden genoemd was enige tijd voor het schoolmeesterconflict. Toen schreef de predikant: "Hadden

Cornelis Hendriksz Graaf, maar niet zijn huisvrouw in bevonden maar verstaan uijt hem en te voeren van andere dat 'et tusschen haar beijde een hart geschil was dat se niet konden beslechten, alsoo se haar wech hield.' En nu kwam hij voor haar op...

Ook in De Waal is er iemand die ruzie krijgt met de schoolmeester van het dorp én met iemand van de kerkeraad. Dat is Maarten Pietersz, die in de ledenlijst Maarten Pietersz Bakker heet. Misschien was hij ook daadwerkelijk bakker, want hij is de enige man die ruzie krijgt met vrouwen (die hij 'onheus bejegent'). Maar zijn eerste conflict is met Dirck Cornelisz Bruijn, die in de herberg de aandacht van iemand in beslag neemt met wie Maarten wil gokken.

Couleur locale

Een kerkboek dient niet om wereldlijke zaken te beschrijven, maar ongemerkt gebeurt dat wel. Er wordt geld geleend, niet terugbetaald, ingezameld en kwijtgescholden. We horen van herbergen en veilingen, er worden messen getrokken en klappen uitgedeeld, lange reizen gemaakt naar de regeringszetel of er wordt gelopen door het veld. Er is zomerdrukke wegens de oogst, er wordt (ook op zondag, maar tegen de zin van de kerkeraad) gehooïd, men timmert huizen of is op de vaart.

Er is jammer genoeg ook heel veel niet te lezen. We weten uit het kerkboek niet of Craech meer kinderen had dan de genoemde dochter, welke zwakheid hem later kwelde en we horen alleen incidenteel iets over armoede en verdriet van de gemeenteleden. Diep verstopt in de ledenlijsten verdrinkt iemand 'met zijn soontje'. Landelijke zaken blijven ook geheel buiten de notulen.

Separatie

Naast de tucht is er nog een thema dat een belangrijke plaats inneemt in het kerkboek van Craech: de scheiding van de kerken van Oosterend en De Waal. Zes dorpen van Texel hadden na de reformatie elk hun eigen kerk, maar het duurde vrij lang voordat ieder dorp zijn eigen predikant had. Tussen 1610 en 1615 bijvoorbeeld waren er drie gecombineerde kerken. "Den Burch en de Cooch, den Hoorn ende Westen en Den Wael ende Oosterendt"⁹. In 1654 heeft Den Hoorn (officieel met De Westen) Nannius Bucerus als predikant, die als propentent beroepen is in 1643. Hij gaat met emiraat in 1668. Den Burg heeft Johannes Solinus, beroepen in 1654, gestorven in 1664, Oudeschild Antonius Damburg, beroepen in 1650 als de eerste kerk in Ouderschild is gebouwd en gestorven in 1681. In De Koog, dat vanaf 1632 van Den Burg is gesepareerd, staat Abraham Magirus, als proponent beroepen in 1658¹⁰. Solinus, Bucerus en Magirus komen ook enkele keren voor in het kerkboek van Craech.

De Dordtse kerkorde schrijft voor dat een predikant in beginsel maar bij één gemeente dient en daar ook moet wonen. Dat is beter voor het contact met de gelovigen en in september 1657 doet de kerkeraad van Oosterend het verzoek om te werken aan een scheiding der gemeenten "Toonende met eenen de nootsaakelijkheid van de gemelde separatie". Het preken in twee dorpen en de huisbezoeken, alles te voet, zal voldoende reden zijn geweest.

Harmen Craech wil zich graag inzetten voor deze separatie en we zien hem reizen maken naar Den Haag en Alkmaar om de scheiding te bepleiten bij de Staten van Holland, Zeeland en Westfriesland, de Classis van Alkmaar, alsmede de bestuurders van het Noorderkwartier en het eiland.

In de handelingen van de Classis van Alkmaar, die uiteindelijk toestemming moet geven, is het bezoek terug te vinden dat de dominee met enkele leden van de kerkeraad doet. Maar dat is pas in 1666. Tot die tijd is er blijkbaar vooral elders onderzoek gedaan naar de mogelijkheden. De wereldlijke macht is verantwoordelijk voor de financiële kant van de zaak en dat gaat niet zonder slag

⁹ Van deze periode bezit het archief in Alkmaar de kerkeraadsacta van de gezamenlijke vergaderingen (10.40.044 / 2 / 2.1/ inv.nr 398), helaas (in 2014) niet te raadplegen, omdat het kwijt lijkt.

¹⁰ Kerkelyk register van de plaatsen en namen der predikanten van alle de classes, gehorende onder de synodus van Zuyd-Holland, van 't begin der Reformatie, tot nu toe. Martinus Soermans Wilhelmus van Kessel. 1702 (Google Eboek)

of stoot. Er lijkt ook wel een bepaalde naïviteit te heersen. Oosterend wil namelijk scheiden, maar er moet natuurlijk wel een predikantswoning komen en wie gaat die betalen? Verder wil men de dominee behouden, al woont deze in De Waal. Craech is daardoor geveleid en wil desnoods dan wel voor beide gemeenten preken. Het is een enerverende tijd.

Toch besluit de Classis uiteindelijk anders en de gemeenten gaan in 1666 uit elkaar. Oosterend krijgt zijn eigen predikant, Wesselus Verruhert, beroepen 'Uyt den Dienst van 's Lands Admiraliteit'. Hij is 31, ook afkomstig uit Enkhuizen en in 1651 als zeventienjarige in Leiden afgestudeerd in de filosofie. Craech blijft predikant in De Waal.

Als kort daarna in het voorjaar van 1667 in De Waal een brief met financiële eisen uit Oosterend wordt ontvangen, valt deze niet in goede aarde. Dat zie je aan de toon van het verweer dat Craech in het kerkboek noteert. De notulen van de kerkeraad worden venijnig.

Na de separatie

Als de rook is opgetrokken lijkt Craech futloos. Hij schrijft per jaar nog maar enkele korte opmerkingen. Hij wordt bovendien ziek. In 1672 stopt het kerkboek midden op een bladzijde. In 1673 doopt hij nog enkele kinderen, maar al snel neemt Johannes Harleus als voorganger van hem over, aanvankelijk als waarnemer (Luc. Fil. Proponent), pas vanaf 1677 beroepen als 'volkomen predikant'.¹¹ Officieel is Craech nog steeds de dominee. Het dopen wordt dan ook vooral door Ds Verruhert gedaan in Oosterend.

Na zijn Texelse tijd gaat Craech in 1673 terug naar Enkhuizen, waar hij op 2 juli 1676 overlijdt. Zijn opvolger heeft dat erbij geschreven in de ledenlijst van De Waal.

Over de transcriptie

Wie voor het eerst een zeventiende eeuwse tekst onder ogen krijgt heeft nogal wat te leren. Onbekende woorden of constructies kunnen tot uren gepuzzel leiden, vooral bij juist dat ene woord waar alles om lijkt te draaien. Ik heb aanvankelijk een poging gedaan zo authentiek mogelijk weer te geven wat er is geschreven, en door een aantal vereenvoudigingen tegelijk een leesbare tekst te schrijven. Er is genoeg om uit te kiezen.

Zo schrijft Craech woorden aan elkaar (enis = en is) die wij los schrijven en soms juist los als wij aan elkaar schrijven (daar op = daarop). Tevens zet hij overal punten als hij even uitrust met zijn pen en gaat dan zonder hoofdletter verder. Komma's gebruikt hij juist weer zelden, ook waar die zinvol zijn. En erg consequent spelt hij ook niet. Hij schrijft net zo gemakkelijk 'predicant' als 'predikant', 'kerckenraat' als 'kerkenraad' of 'kerkenraadt', al dan niet met een hoofdletter. Hij lijkt in zijn schrijven zelfs aan spellingshervorming te doen. Eerst is het 'aen' en 'De Wael', later gaat hij over op 'aan' en 'De Waal', 'sijn' wordt 'zijn' en zelfs zijn eigen naam verandert langzaam van Craech in Kraag.

Een apart geval in zeventiende eeuwse teksten vormen de vele afkortingen en eigen tekens, zoals een symbool dat lijkt op '&' voor 'Ver'. Dus '&gadering' is 'Vergadering', 'o&' is 'over'. Er zijn haaltjes en slangetjes voor andere weglatingen zoals een slangetje voor 'de', of een haaltje voor de uitgangen 'n' en '-eid'. Een vaste vorm is een dubbele punt voor het weglaten van een deel van een woord: 'Pred:' betekent 'Predikant'. Mooi is '7huijsen' voor de buurtschap 'Zevenhuizen.'

Al met al kwam ik een heel eind, maar voor een aantal woorden moest ik de hulp inroepen van Maarten 't Hart, die niet alleen die kwesties kundig oploste, maar ook minutieus de hele tekst doornam en nog een aantal hele en halve missers opspoorde.

Bovendien corrigeerde hij geduldig mijn bewust of onbewust toegepaste versimpelingen (ik had vaak 'g' in plaats van 'ch' bijvoorbeeld) terug naar de oorspronkelijke tekst en die correcties heb ik gevolgd, zodat het resultaat een nauwgezette weergave van de brontekst mag heten. Ik ben Maarten veel dank verschuldigd.

¹¹ In het doopboek dat hij in 1673 overneemt schrijft Harleus dat Craech in 1673 verhuisd is naar Enkhuizen en dat hij waarneemt vanaf 1 december 1672 "volgens het doen gemaakte contract met den ouden impoteuns predikant Harman Jansz Kraag".

Om de leesbaarheid te verbeteren heb ik een enkele keer tussen rechte haken aanvullingen geplaatst. Voor kerkelijke termen verwijs ik regelmatig naar de regels van de Dordtse Kerkorde van 1619. Dat doe ik vooral in het begin.

Het is goed om te weten dat het woord 'zich' bijna niet gebruikt wordt. 'Hij heeft hem verlopen' betekent 'Hij heeft zich misdragen'. Voor meervoud en zaken wordt in zo'n geval 'haar' gebruikt. Dat went gauw. Hier en daar heb ik noten toegevoegd om verwarrende of minder bekende woorden toe te lichten.

De oorspronkelijke tekst heeft genummerde bladzijden. In de transcripctie betekent <44> dat bladzijde 44 van het manuscript begint. Het kerkboek van De Waal en Oosterend gezamenlijk (dus tot in 1666) loopt na het schutblad van blz. 3 tot 105. Dat van alleen De Waal (dus na 1666), van blz. 183 tot 204

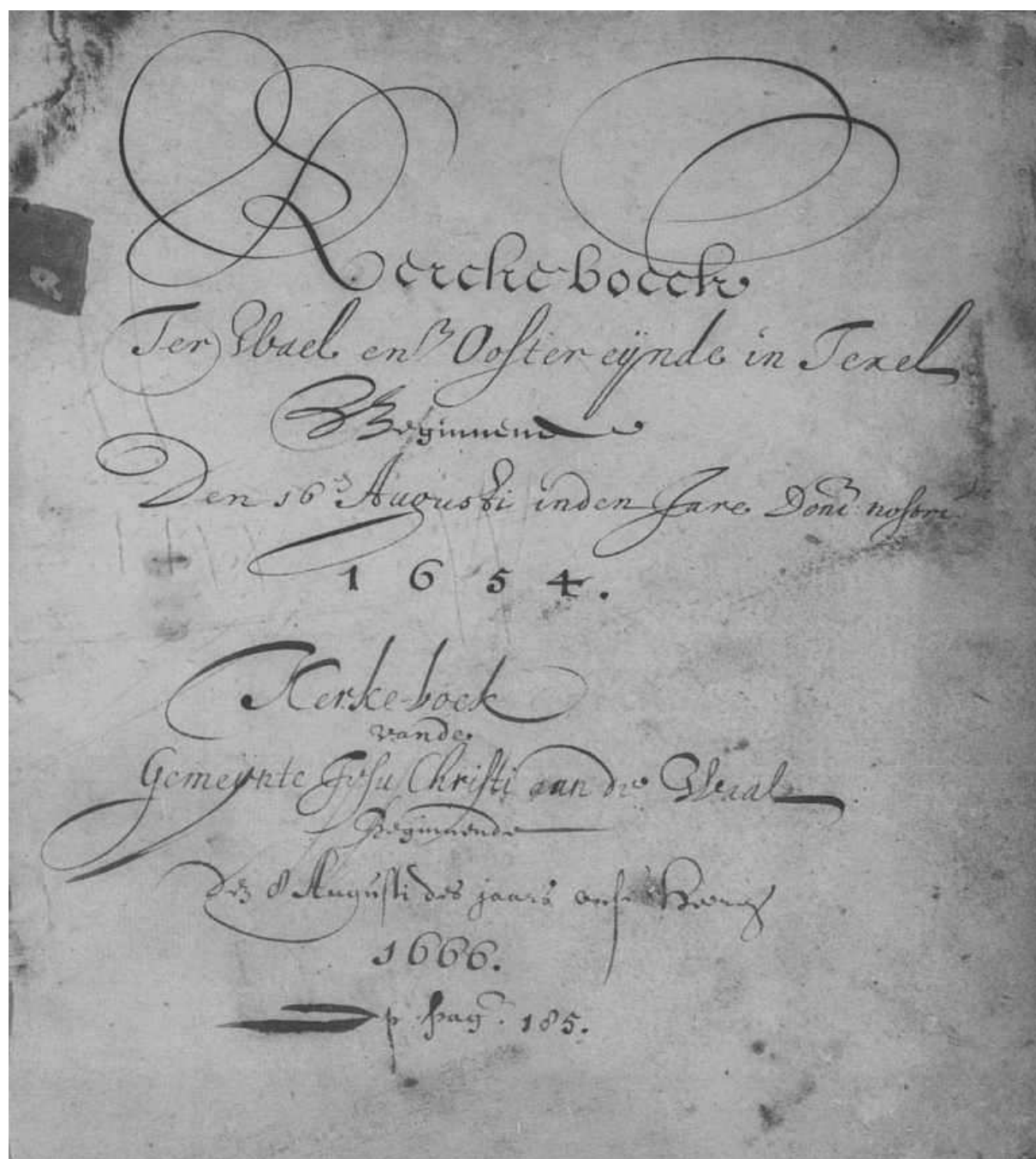
In enkele bijlages vul ik het kerkboek aan met de ook in het kerkboek gevonden ledenlijsten en doop- en trouwgegevens en met elders gevonden informatie. Met name de Handelingen van de Classis van Alkmaar, aanwezig in het Regionaal Archief Alkmaar, bleek een rijke bron. Verder put ik uitgebreid uit enkele boeken die deze periode en dit onderwerp behandelen.

Aart van den Brink
Amsterdam 15-7-2014

Het doel en de inhoud van de kerkorde

*Om de goede orde in de gemeente van Christus te onderhouden, zijn daarin nodig de diensten, samenkomsten, opzicht der leer, sacramenten en ceremoniën, en christelijke straf: waarvan hierna ordelijk zal gehandeld worden.*¹²

¹² Artikel 1 van de Dordtse kerkorde van 1619.

Kerckeboeck
 Ter Wael ende Oostereijnde in Texel
 Beginnende
 Den 16en Augusti in den Jare Domini nosom
 1654

Kerkeboek
 van de
 Gemeijnte Jesu Christi aan de Waal
 Beginnende
 Den 8 Augusti des jaars onses Heeren
 1666
 op pag. 185

<3> 1654

3.
 Den 16 Augusti A^o 1654 Is Harmen Jansz Craech,
 tot Predicant van de Wael en Oosterend. in
 synen dienst bevesticht, van D: Nannio Bucero.
 nadat syn E: gedaen hadde, een heerlijke en doorwrocht,
 te predicativ verklaronde 1. Tim: 5.17. en heeft
 H. J. Craeg. tot syn intrede na middaegs gepredict
 over de woorden Pauli 2 Tess: 3.1. Broeders, biddet
 voor ons, op dat het woort des Heeren synen loop
 hebbe, en verheerlijct worde. In de kerke
 vande Wael.

H. J. Craech.
 Predicant.

Den 16^{en} Augusti A^o 1654 is Harmen Jansz Craech tot Predicant van de Wael en Oosterend in synen dienst bevesticht van D: Nannio Bucero¹³ nadat syn E:¹⁴ gedaen hadde, een heerlijke en doorwrochte predicatie verklarende 1 Tim: 5.17¹⁵ ende heeft H.J. Craeg tot syn intrede na middaegs gepredict over de woorden Pauli 2 Tess: 3.1. Broeders biddet voor ons, opdat het woort des Heeren synen loop hebbe, en verheerlijct worde. In de kerke van de Wael.

H. J. Craech
 Predicant¹⁶

Den 23^{en} Augusti A^o 1654 Kerckenraed gehouden aen Oosterend. En is eendrachtelick goet gevonden alsoo der¹⁷ op Pinxteren geen Avontmael gehouden was, ende het te lang soude aenlopen, soo men noch soude wachten tot Kers[t]ijt toe, datmen over 14 dagen des H¹⁸: avontmael houden sal aen Oosterend ende alsoo 't op Kers[t]ijt oock aen Oosterend sal moeten geschieden volgens gewoonte, soo is oock goet gevonden, dat men 't voor Kers[t]ijt noch eens aen de Wael sal houden. En is de eerste voorstel, alda[e]r dien selven dach geschiet.¹⁹

Den 31 Dito Huijsbesoeckinge geda[e]n aen de Wael en alles in goeden stant bevonden, uijtgenomen dat Antjen Cornelis, voor ditmael noch niet vanvoornemen was te communiceren²⁰, maer beloofde neerstich²¹ tot het gehoor te komen.

¹³ Nannius Bucerus, predikant van Den Hoorn van 1643 tot 1668 (Kerkelyk register van de plaatsen en namen der predikanten, Wilhelmus van Kessel 1702).

¹⁴ E: = (hier) Edelachtbare

¹⁵ 1 Timotheus 5:17: "Dat de ouderlingen, die wel regeren, dubbele eer waardig geacht worden, voornamelijk die arbeiden in het Woord en de leer."

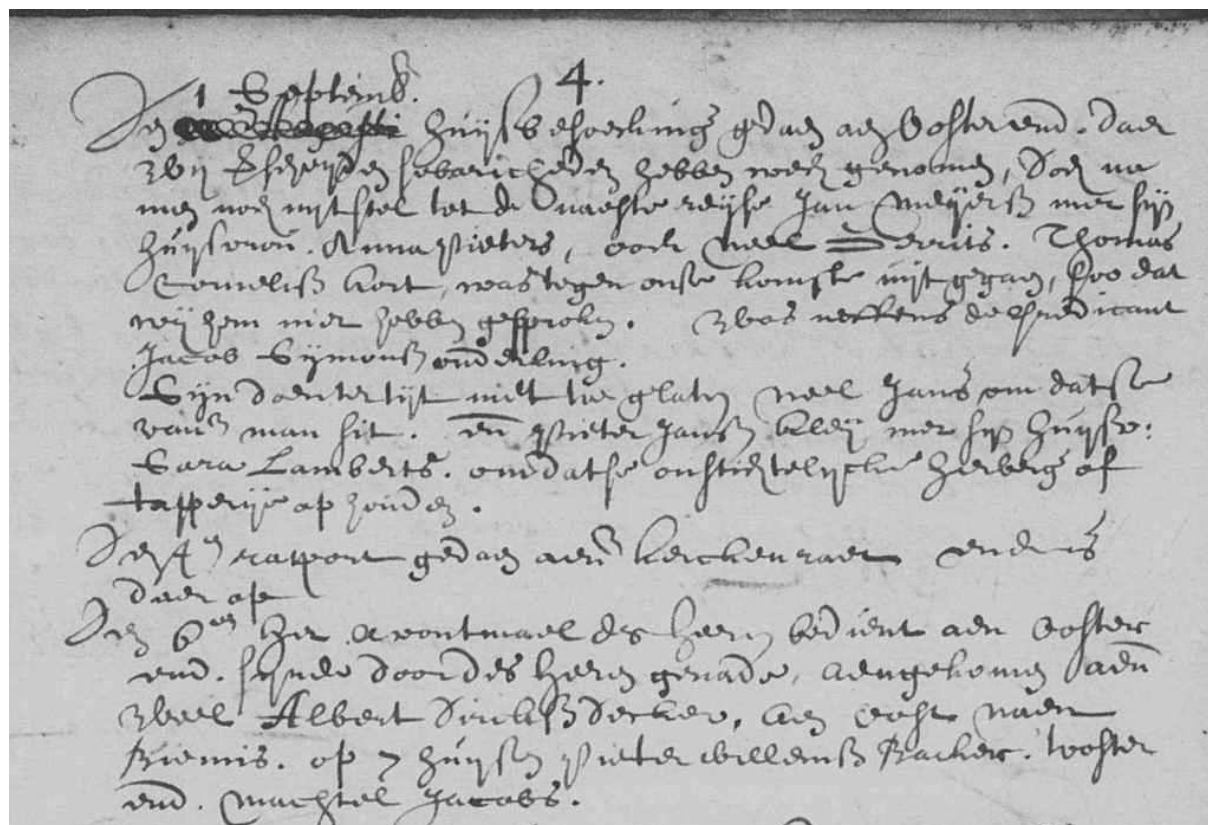
¹⁶ In zelfde stukje spelt hij Craeg en Craech; overigens is dit het enige stukje dat zeer goed leesbaar is.

¹⁷ Der = er

¹⁸ Heren

¹⁹ Een preekvoorstel ging vooraf aan de viering van het avondmaal, dat tenminste vier maal per jaar moest worden bediend.

²⁰ Communiceren = deelnemen aan het avondmaal. Men kon in geval van problemen worden afgehouden of (zoals hier) ook zelf bepalen niet aan het avondmaal deel te nemen. Men werd wel aangespoord om toch naar de kerk te komen.

<4>

Den 1 Septemb[er] Huijsbesoeking[e] geda[e]n aen Oosterend. Daer wij verscheijden swaricheden²² hebben noech²³ genomen, doen namen noch uijtstel tot de naeste reijse Jan Meijersz met sijn huijsvrou Anna Pieters, oock Neel Gerrits. Thomas Cornelisz Kort was tegen onse komste uijtgega[e]n, soo dat wij hem niet hebben gesproken. Was neffens de predicant Jacob Sijmons oudeling.

Sijn doentertijt niet toegelaten Neel Jans omdat se van de man sit²⁴. Ende Pieter Jansz Kleij met sijn huijsv[rou] Sara Lamberts omdat se onstichtelijcke herberge of tapperije ophouden.

Den 4^{en} Rap[p]ort geda[e]n aen de kerckenraet ende is daar op

Den 6^{en} Het avontmael des Heren bedient aen Oosterend. Sijnde door des Heren genade aengekomen aen de Wael Albert Dirksz Decker, aen Oost Naen Biemis. Op 7huijsen Pieter Willemsz Backer. 't Oosterend Machtel Jacobs.

Is wederom bij de Broederen des Kerckenraets goet geacht des Heren avontmael te houden aen de Wael en is de huijsbesoeking[e] geda[e]n aen beide plaetsen. Thomas Cornelisz Kort hield hem²⁵ wederom absent en is Neel Jans als oock Pieter Jansz Kleij met sijn huijsvrou in de naem van de kerckenraet int vriendelijk²⁶ doch ernstich aangeseijt dat se haar sullen gelieven van de tafel des Heeren te onthouden totdat de kerckenraet

²¹ Neerstig = naarstig, ijverig.

²² Swaricheit = moeilijkheden, problemen. Hier besluit men enkelen nog niet aan te spreken, maar pas bij de volgende huisbezoeking (reijse).

²³ Noech = nog

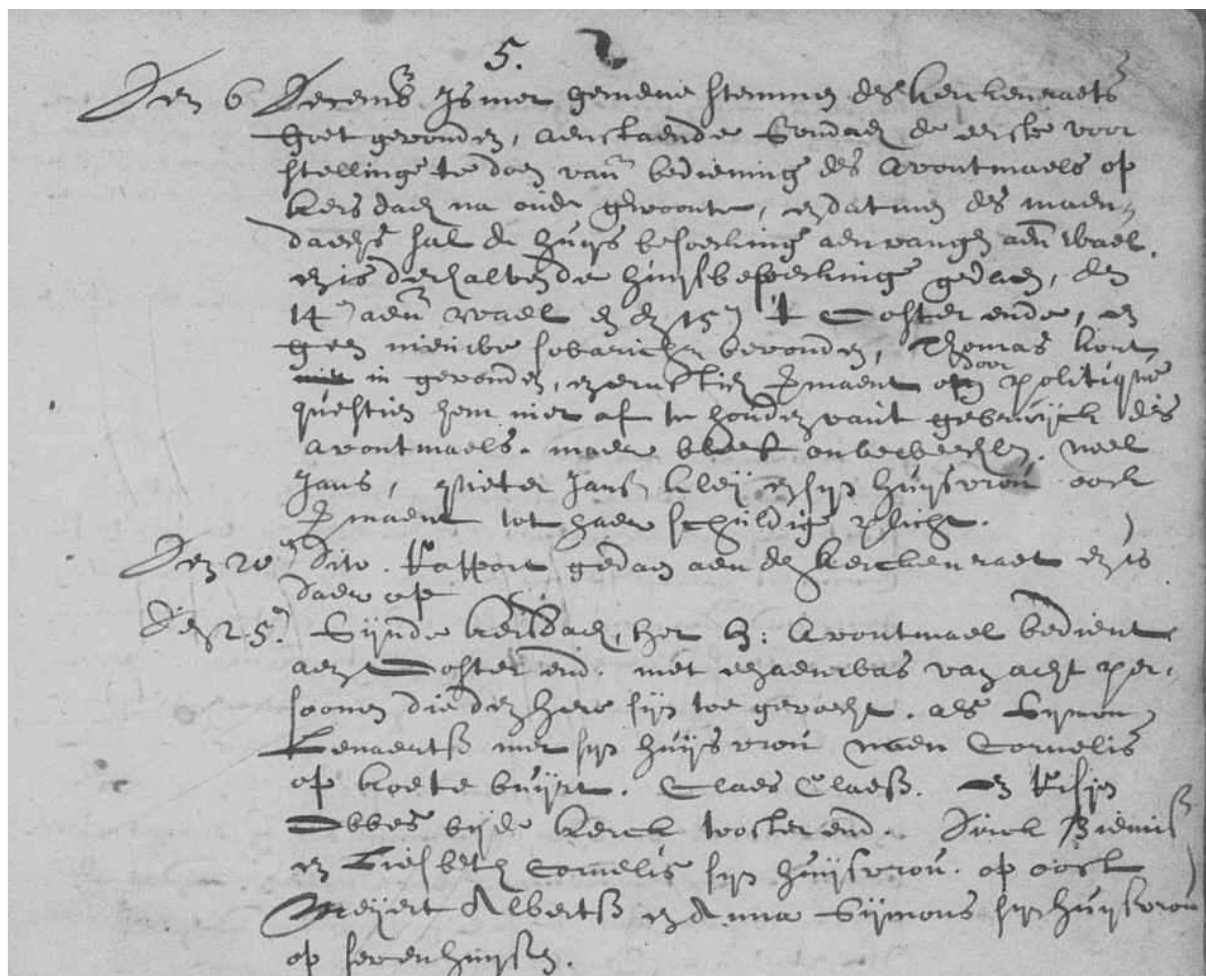
²⁴ Van de man zitten = weggelopen van haar man; later gebruikt Craech een keer 'met een huijsgezin van acht sittende'.

²⁵ Hem = zich (deze vorm wordt praktisch steeds gebruikt).

²⁶ Het woord 'vriendelijk' komt nadrukkelijk voor in de hoofdstukken over tucht in de Dordtse Kerkorde.

in hare verbeteringe vernoecht is. Andersin[d]s en wasser²⁷ aen beijde plaetsen geen bijzondere swaricheit. Waarop

Den 1^{en} novemb[er] Des Heren avontmael is gehouden aen de Wael. Hebbende de Here tot de gemeente toegedaen Alijd Gerrits en Diewertjen Albert Deckers aen de Wael ende Cornelis Thomasz jongehaes met zijn huijsvrouw Aafjen Hendrix aent Oost. Noch²⁸ Wijntjen Theunis aen Wael.

<5>

Den 6 Decemb[er] Is met gemene stemmen des kerckenraets goet gevonden, aenstaende sondach de eerste voorstellinge te doen van de bedieninge des avontmaels op Kers[t]dach na[ar] oude gewoonte en dat men des maendaechs sal de huijsbesoeckinge aenvangen aen de Wael. En is derhalven de huijsbesoeckinge gedaen den 14^{en} aen de Wael en den 15^{en} 't Oosterende, en geen nieuwe swaricheit bevonden, Thomas Kort niet in gevonden²⁹, en ernstich vermaent om door politieke questien hem niet af te houden³⁰ van't gebruijck des avontmaels. Maer bleef onbeweechen. Neel Jans, Pieter Jansz Kleij en zijn huijsvrouw oock vermaent tot haere schuldige plicht.

Den 20^{en} Dito Rapport geda[e]n aen de Kerckenraet en is daer op

²⁷ Wasser = was er.

²⁸ Noch is hier 'ook nog'.

²⁹ Niet in gevonden = niet thuis aangetroffen.

³⁰ Door politieke questien hem niet af te houden = zich wegens wereldlijke zaken niet te onttrekken aan; politiek i.t.t. geestelijk (WNT).

- Den 25^{en} Sijnde Kers[t]dach het H: Avontmael bedient aen Oosterend met een aanwas van acht personen die den Here zijn toegevoecht, als Sijmon Leenaertsz met zijn huijsvrouw Naan Cornelis op Koete buijrt. Claes Claesz en Risjen Obbes bij de kerck t'oosterend. Dirck Biemisz en Liesbeth Cornelis zijn huijsvrouw op Oost, Meijert Albertsz en Anna Sijmons zijn huijsvrouw op Sevenhuijsen.³¹
- Den 29^{en} Kerckenraet gehouden, en na aenroepinge van den naem des Heren genomineert tot het dubbel getal van ouderlingen³² Cornelis Hertjesz, Jacob Pietersz Ta, en Diaconen Dirck Cornelisz Boon en Sijmon Cornelisz Buttermann, aen de Wael ende Dirck Jansz en Pieter Leenaertsz aen Oosterend en zijn na gedane dancksegginge met vrede gescheijden.³³
- Present
 Gerrit Dircksz / Jacob Sijmonsz / ouderlingen
 Cornelis Theunissen / Willem Korssen / Willem Jansz /Albert Jacobsz / Diaconen
 Harmen Jansz Craech / Dienaer des Woorts

³¹ Buurten die in de ledenlijst van 1654 ontbreken, omdat er een bladzijde weg is, worden hier genoemd: bij de kerk, Koetebuurt ook te zien in de Ledenlijst], Zevenhuizen. Ook onder Oosterend vielen Oost en Harkebuurt die wél in de ledenlijst per 1654 staan.

³² Nomineren (uijtgeleijt) tot het dubbel getal is de vaste vorm van het stellen van kandidaten voor de kerkeraad (art. 22 Dordtse kerkorde), steeds twee maal zo veel als de benodigde. Regel is dat ouderlingen en diakenen na twee of drie jaar aftreden.

³³ "De handelingen aller samenkomsten zullen met aanroeping des Naams Gods aangevangen, en met dankzegging besloten worden." Art.32 van de Dordtse kerkorde.

<6> **1655**

Den 1 Januarij Zijn bij de Gemeente uijt het dubbel getal verkoren tot ouderling Cornelis Hertjesz en Diaconen Dirck Cornelisz Boon aen de Weel³⁴ ende Pieter Leenaerts aen Oosterend. Present den gehele kerckenraet. Geschiedt in de kercke van de Wael.

Den 24 Zijn de voorsz personen in haren dienst bevesticht in de kercke van de Weel.

Den 9^{en} february Na gedane rekeninge van de Diaconen aen de Wael, is goet gevonden en vast gestelt bij oud en nieuwe kerckenraet exempt Cornelis Hertjesz ouderling aen de Weel en Willem Jansz oud diacon t' Oosterend, dat men voortaan niet meer sondaechs als bij extraordinare voorvallen, die geen uijtstel kunnen lijden, maar altijd in de weecke des woensdaechs na de middach sal kerckenraet houden, om de ses weken presielijck en in de weke voor de bedieninge des H avontmaels. Boven de extraordinare voorvallen. En dat de eerste bijeenkomste sal geschieden den 10^{en} van maerte aen Oosterende.³⁵

Den 12^{en} Is de bovensz[taande] resolutie opnieu geaprobeert³⁶ bij oud[e] en nieuwe kerckenraet egene³⁷ exempt en dat bij beurten de vergaderinge weesen sal nu aen d'ene dan aen d'ander plaetse maar in de weecke voor de bedieninge, daer [waar] men 't avontmael bedienen sal.

Den 10^{en} Meert Kerckenraet gehouden aen Oosterend, ende de handeling aengevangen met aenroeping van den naem des Heeren. Zijn daer op de voorgaende handelingen de E Kerckenraet voorgelesen. En <7> alsoo bij niemant eenige nieuwe swaricheit is ingebracht, is goet gevonden, aenstaende sondach de eerste voorstel te doen van de aenstaende bedieninge op Paessen en na[ar] gewoonte, en daer op de hujsbesoeckinge de naeste dinxdach aen Oosterend. En donderdach aen de Weel daer de bedieninge wesen sal. Present alle de leden des kerckenraets.

Harmen J Craech
Verbi Minister³⁸

Den 24^{en} Kerckenraet gehouden en rapport gedaen van de hujsbesoeckinge, geen nieuwe swaricheit ingebracht, maer is de gemeente door des Heeren genade vergroot met een aanwas van negen personen, als Aafjen Jacobs, hujsvrouw van Jan Albertsz, en Cornelis Cornelisz op Oost, Anna Huijgens en Dirckjen Alberts aen Sevenhuijsen, Neel Elmers en Dirckjen Dirck t'Oosterend bij de kerck. Neel Hendrix hujsvrouw van Jacob Pietersz Ta. Vrutjen Gerrits en Antjen Sijtjes aen de Wael. En is daer op

Den 28^{en} Zijnde Paesch-dach des Heeren H:³⁹ Avontmael bedient aen de Wael.

Den 21. April Door't nodich uijt wesen van de predicant geen ordinare kerckenraet gehouden, maer is uijtgesteld alsoo der bij niemant enige bijsonderer swaricheit bekend was, tot de vergaderinge voor de naeste bedieninge.

³⁴ Weel, het lijkt erop dat Craech hier af en toe het dialect volgt.

³⁵ "De Synode van Embden bepaalde dat de samenkomsten van de kerkeraad 'ten weynichsten alle weecken eenmaal ghehouden sullen worden'. Deze bepaling is overgenomen in de D.K.O. van 1618-1619. Toch bleek later, dat deze bepaling vooral voor de kleine gemeenten te bindend was. In vele gemeenten is het voldoende éénmaal in de maand te vergaderen. De Gier, bij artikel 37 van de Dordtse kerkorde.

³⁶ Approberen = goedkeuren.

³⁷ Egene = geen een.

³⁸ Of Verbi Devini Minister, (be)dienaar van het goddelijke woord.

³⁹ Heilig

Den 2^{en} Meij De eerste voorstel gedaen van de bedieninge des H: avontmaels op pinxteren, daer op

Den 3 aen Wael [en] 4^{en} aen Oosterend hujsbesoeckinge gedaen alles in vorige stant bevonden en zijn noch op hare belijdenisse aengenomen tot de gemeente Alijd Alberts, Rijer Jewesz en zijn hujsvrouw Maritjen Willems aen Sevenhuijsen.

<8>

Den 12 Na gedaene proefpredicatie⁴⁰ kerckenraet gehouden en na aenroepinge van de naem des Heeren een attestatie gelesen van Willem Jansz en Vrou Meijerts. Komende van't Schil, met begeerte om bij ons aengenomen te worden, alsoo se wonen in de Waler ban, maer alsoo de attestatie van zijn persoon luyt, niet heel onstichtelijk van wandel, en versoeckt een nieuwe opsicht op zijn persoon, en bij sommige leden des kerckenraets bekend is, dat hij hem wel somwijlen in dronckenschap heeft verlopen, soo is hij daarover geexamineert, heeft zijn faute beleden maer dat hij een wijle tijts hem daer voor gewacht hadde, toonde zijn leetwesen, en beloofde hem voortaan te sullen wachten⁴¹ van die sonde, door gods genade. Waer op hij met zijn hujsvrouw voorn[oem]t zijn toegelaten. Daer op Censura⁴² gehouden en door gods genade geen swaricheit bevonden onder de leden des E⁴³ kerckenraets. Waren present de gehele kerckenraet behalven Pieter Leenaertsz.

Den 16. Des H. Avontmael bedient op Pinxterdach aen Oosterend.

Den 2 Junij Sijnde den dach des ordinaren kerckenraets, zijn alleen verschenen nevens den predicant, Cornelis Hertjesz ouderling ende Willem Korsz Diacon van de Wael, en zijn weder onverrichter sake gescheijden.

<9>

Julij Den 12 Ordinare Kerckenraet gehouden en na aenroepinge van den naem des Heeren is geresolveert dat men den eersten Augusti des H. Avontmael bedienen sal aen de Wael ende tot dien eijnde de eerste voorstel doen op de naest aankomende sondach sijnde den 18 deser maent.

Is oock goet gevonden ditmael geen hujsbesoeckinge te doen, alsoo het int bijhou⁴⁴ is, maer de gemeente aen te seggen soo der ijemant begeerich ware hem te begeven tot de gemeente en gebruijck des H: Avontmaels, dat de sulcke sich bekend make aen den predikant, of ijemant van de kerckenraet. Of die eenige swaricheit heeft met zijn evennaesten, sulx bij ijemant van den E. kerckenraet aen te dienen, op dat daer in mochte werden voorsien⁴⁵. Aen de Wael

Den 18^{en} De eerste Den 25^{en} de tweede voorstel gedaen ende

Den 29^{en} Na gedane proefpredicatie kerckenraet gehouden, en na aenroepinge van de naem des Heeren is geen bijzondere swaricheit ingebracht en zijn na gedane dancksegginge met vrede gescheijden. Wierden gemist in de vergaderinge Cornelis Hertjesz en Dirck Cornelisz Boon.

H.J. Craech Predt.

⁴⁰ Proefpredicatie = voorbereidingspreek, voorafgaand aan de viering van het avondmaal, aansluitend bij het zelfonderzoek dat van de avondmaalsgangers werd verwacht.

⁴¹ Hem voortaan te sullen wachten = zich voortaan verre te houden van.

⁴² Censura (Morum) naar artikel 81 van de Dordtse kerkorde, waarbij de leden van de kerkeraad elkaar onderling beoordeelden en vriendelijk vermaanden. 'Tegelijk werd met de omschrijving 'elkaar vriendelijk te vermanen' de bedoeling van de censura morum aangegeven.' Zie De Gier.

⁴³ E = Eerwaarde of Edele.

⁴⁴ Bijhou = bijhouden (men is een half jaar geleden al geweest).

⁴⁵ Op dat daer in mochte werden voor sien = opdat men daarop maatregelen zou kunnen treffen.

<10> Augustus den 1 Des H: Avontmael bedient aen de Wael en is de Gemeente op ditmael toegevoecht door des Heeren genade Lijsbeth Zacharias t'Oosterend.

De 10. Ordinaire kerckenraet ghehou[d]en, dat
om reden niet heeft kunnen geschieden op
den 25. Augusti. En na aanroeping van
naem des Heeren. Is goet gevonden de be-
diening des H Avontmaels aen ooster end
die voorgenomen was op den 10. October. n[ach]
te stellen tot den 17^{en} der selver maent, om
geen twee sondagen na malcanderen, t'Ooster-
end te wesen prediken.
Is vastgesteld dat men de hujsbesoeckinge
sonder merckelijke veranderinge altijt
doen sal in de weke na de eerste voorstelling des
H: Avontmaels.
Is na gedane dancksegginge, de verga-
dering met vrede gescheiden. Was de gehele
vergadering compleet ter Wael.
H. J. Craech.
Dienaar des Woorts.

September den 10. Ordinaire kerckenraet gehou[d]en, dat om reden niet heeft kunnen geschieden op den 25. Augusti. En na aanroeping van de naem des Heeren is goet gevonden de bediening des H Avontmaels aen Oosterend die voorgenomen was op den 10. October uijt te stellen tot den 17^{en} der selver maent, om geen twee sondagen na malcanderen t'Oosterend te wesen prediken.

En is vastgesteld dat men de hujsbesoeckinge sonder merckelijke veranderinge altijt doen sal in de weke na de eerste voorstelling des H: Avontmaels.

En is na gedane dancksegginge, de vergadering met vrede gescheiden. Was de gehele vergadering compleet ter Wael

H. J. Craech
Dienaar des Woorts

<15>⁴⁶**Anno 1656**

Den 1 Januarius Na[ar] gewoonte zijn bij de Gemeente uijt het dubbel getal personen, bij de kerckenraedt hier voorgesteld verkoren aen Oosterend in de kercke tot ouderling aen Oosterend: Huijch IJsbrantsz
 Diacon: Cornelis Hendricksz Graaff
 Tot Diacon aen de Wael: Albert Dircksz Decker
 Int bijwesen en ten overstaan van de volle kerckenraedt.

H: J: Craech
 V: M:⁴⁷

Den 23. Dito Zijn de voorgemelde personen in haren dienst bevesticht in de kercke van Oosterend. Na dat se drie achtereenvolgende sondagen de gemeente waren voorgesteld en geene verhinderinge was voorgevallen⁴⁸.

Den 16. Februarij Ordinare kerckenraet gehouden met aenroepinge van den naem des Heeren de handel aengevangen en is voor eerst voorgelesen wat van den 12 december af volgens ordre en besluit was aengetekent. Alsoo het God belieft heeft onsen geliefden broeder in de Heere Cornelis Hertjisz uijt dit leven op te eischen, en hij christelijk in den Heere is ontslapen, waardoor den dienst des ouderlingsschaps bij hem door de doot afgeleijt, vacant is aen de Wael, sijnde nu de naaste tot vervulling van deselve bedieninge onsen broeder Jacob Pietersz Ta. So is sijn E. door ordre des E. Kerckenraets van den predikant bekend gemaect, dat men van voornemen was sijn persoon de gemeente voor te stellen, en geen verhinderinge voorvallende, als dan met den bevest[ig]inge voort te varen. Twelck van sijn E. na eenige excuse is toe gestaen.
 Is oock goet gevonden Thomas Cort en Willem Jansz aen Dijcmans-huijsen tot haren schuldigen plicht <16> vriendelijk en ernstich te vermanen tot haren schuldigen plicht⁴⁹ en bijzonder Willem Jansz tot een neerstiger betrachtinge van 't gehoor van godes woort. Meteenen omme te vernemen waerom Heertjen Dircksz met sijn huijsvrouw de laetste reijse niet en sijn verschenen aen de tafel des Heeren. Waer op na gedane dancksegginge is de vergaderinge met vrede gescheijden. Sijnde niemant weer absent.

Harmen J: Craech
 Dienaer des Woorts

Den 27 Alsoo geen verhinderinge is voorgekomen na de voorstellinge gedaen den 20^{en} dito is Jacob Pietersz Ta. tot ouderling aen de Wael in sijnen dienst bevesticht.

April den 2^{en} Na[ar] gewoonte de eerste voorstel gedaen aen Oosterend van de bedieninge des H: avontmaels op Paaschdach die na[ar] ordre t'Oosterend sal geschieden. En daarop

Den 3. Aen de Wael huijsbesoeckinge gedaen en

Den 4. Aen Oosterend.

Den 9. De tweede voorstel gedaan.

⁴⁶ 12 tot 14 ontbreken; blad 11 en 15 zijn samen gefotografeerd, zodat is aan te nemen dat blad 12 tot 14 verloren zijn gegaan.

⁴⁷ Verbi Minister, dienaar des woords.

⁴⁸ Geen bezwaren waren ingediend.

⁴⁹ Tweemaal schuldigen plicht; verschrijving van Craech.

- Den 12. Na gedane proefpredicatie aen Oosterend kerckenraet gehouden, en met aenroepinge van den naem des Heeren de handelinghe aengevangen.
 Vertoonde de predicant, dat hij volgens ordre hem opgeleijt Hertjen Dircksz met zijn Huijsvrouw hadde aengesproken en dat se voor antwoord hadden gegeven dat se op Kersdach aen 't Schil hadden gecommuniceert alsoo het haar ongelegen was om bequamelijck aen de Wael te komen en dat se hem hadden versocht om attestatie opdat se Paeschdach aen 't Schil mochten communiceren, waerom hij een attestatie hadde gemae[c]t den 10^{en} dito van inhoud, gesont in de gelove en stichtelijck van wandel soo veel ons bekend is, en is bij den kerckenraet voor goet gekent en geordineert om haer behandicht te worden.
- <17> Vertoonde oock, dat hij volgende de ordre des kerckenraets van de naast voorgaende sondach aen Trijn Gerrits gaende metterwoon na[ar] de Burg attestatie van gelijcken inhoud als de voorige hadde verleent.
 Alsoo Sijmon Cornelisz Butterman en zijn huijsvrouw Trijn Cornelis na[ar] de Burg metterwoon vertrecken, heeft de kerckenraet goet gedacht, dat haer attestat. als de voorgaende sal gegeven worden.
 Maer Willem Jansz aen Dijckmanshuijsen die door ordre des kerckenraets van de predikant was aengesproken en vermaent tot betrachtinge van zijn schuldigen plicht, gelijk hij aennam en beloofde te doen, alsoo de kerckenraet daer na van zijn persoon geen onstichtelijckheit heeft vernomen en hij met zijn huijsvrouw metterwoon na[ar] 't Schil vertreckt, is goet gevonden, dat men hare attestatie sal stellen dat sij is stichtelijk van wandel soo veel ons bekend is. En hebben van zijn persoon naast enigen tijt harwaerts geen onstichtelijckheit vernomen.
 Sijmon Albertsz heeft zijn attestatie die hij voor desen hadde geeijscht de predicant weder overgelevert en is de kerckenraet vertoont, alsoo hij gedenckt noch voor een tijt hem alhier te onthouden.
 Voort[s] is bij den predicant en ouderlingen rapport gedaan van haer wedervaren in de huijsbesoeckinge en hebben verklaart dat haar geen bijzondere swaricheit was ontmoet of se was wederom wechgenomen.
 Behalven dat se Thomas Kort niet en hadden gesproken maer hadden oock verstaen dat et bij hem noch stont als voren.
 En dat Dirck Jansz sich⁵⁰ hadde vergrepen buijten 's lants tegen zijn evennaesten door haesticheijt, maer hadde daer over groot berou soo zijn huijsvrouw te kennen gaf, maar zijn persoon en hadden sij niet gesproken, alsoo hij uijt was⁵¹.
- <18> Waer op na gedane dancksegginge is de vergadering die compleet was met vrede gescheijden.

H: J: Craech, Dinaar des Woorts

Den 16. Des H: avontmael bedient.

Majus Den 21. De eerste voorstel gedaan aen Oosterend van de bedieninge des avontmaels die na[ar] out gebruijck sal geschieden op Pinxterdach.

[Den] 22. Huijsbesoeckinge gedaen aen Oosterend ende

[Den] 23. Aen de Wael.

[Den] 25. Sijnde 's Heeren Hemelvaertsdach gepredikt aen Oosterend.

⁵⁰ Hier wel een keer sich voor zich, in plaats van het gebruikelijke hem of haar.

⁵¹ Uijt = met zijn schip op zee..

[Den] 28. De tweede voorstel gedaen aen de Wael.

[Den] 31. Na gedane proefpredicatie, kerckenraet gehouden en na aenroepinge van de naem des Heeren sijn de voorgaende acten voorgelesen, is door de predicant en ouderlingen gerapporteert, dat haar in de huijsbesoeckinge niets was voorgekomen, van bijzondere swaricheden, of hadden de selve wel konnen beslechten, behalven dat et met Thomas Kort blijft als voren, en Dirck Jansz die hem de voorgaende bedieninge hadde afgehouen is op de betoninge van sijn berou en leetwesen wederom toegelaten. Voorts alles wel bevonden hebbend is de vergaderinge na gedane dancksegginge met vrede gescheijden. Waren vergadert Jacob Pietersz Ta / Huijch IJsbrantsz ouderlingen
Cornelis Hendriksz Graaf Diaken

Harmen J: Craech
Predicant

Junius den 4. Pinxterdach. Is de bedieninge van des Heeren avontmael geschiet aen de Wael.

<19>

Den 10 Julij Volgens ordere des E kerckenraets Dirck Biemsz ende Lijsbeth Cornelis op haar versoeck attestatie verleent na[ar] de Coog⁵², van desen inhoud, gesont in den gelove en vroom van wandel sooveel ons bekent is.

Den 16. Dito Met [al]gemene stemmen des E kerckenraets goet gevonden, dat de naeste bedieninge des Avontmaels sal sijn den 6 Augusti naast komende aen Oosterend, daar op

Den 23. Dito De eerste voorstel gedaen aen Oosterend en de gemeente bekent gemae[c]t dat men op ditmael geen huijsbesoeckinge sal doen, omdat men op dese tijt volk niet veel thuijs bevint, maer vermaent soo der bij ijemant eenige swaricheit mochte sijn, dat selve den broederen des kerckenraets bekent te maken.

Is doe⁵³ met [al]gemene stemmen oock goet gevonden, dat men in de weeck voor de bedieninge niet, maer de naeste sondach aenkomende, de proefpredicatie doen sal, om de voor gemelde reden.

Den 30^{en} dito De proefpredicatie en daar na de tweede voorstel gedaan aen de Wael. En na de middach de catechisatie gedaen sijnde, kerckenraet gehouden en na aenroepinge van de naem des Heeren, de vorige acten voorgelesen. Daer op Censura gehouden, en alles redelijck wel bevonden door gods genade. En alsoo niemant ijets hadde in te brengen is de vergaderinge, na gedane dancksegginge met vrede gescheijden. Present alle de leden, uitbijsondert Pieter Leenaerts die op de vaart is.

Harmen J: Craech
Dienaar Jesu Chri.[sti]

Den 6 Augusti Des Heren Avontmael bedient aen Oosterend.

<20>

Octob[er] Den 1 De eerste voorstellinge gedaan aen de Wael van de bedieninge des H: Avontmaels. En daer op de volgende dach aen Oosterend, sijnde maendach en dinxdach aen de Wael huijsbesoeckinge gedaen.

[Den] 8 De tweede voorstellinge ende

⁵² Coog geschreven met een g, later gebruikt hij ch, Cooch voor De Koog.

⁵³ Doe = toen.

[Den] 11 Na gedane predicatie tot voorbereijdinge des avontmaels, kerckenraet gehouden nadat wij den naem des Heeren hadden aengeroepen. Daer op is verthoont dat in de huijsbesoeckinge geen bijzondere swaricheit is voorgevallen, maer dat door godes genadigen zegen de gemeente sijn toegevoecht Jan Gerritsz en Reijnu Alberts beijde aen Oost. Ende Jantjen Cornelis in Eis⁵⁴.

Hebben ook ondersocht of 'er ook ijemant van de leden des kerckenraets hem ergens in mochte vergrepen hebben, maer hebben door godes genade alles wel bevonden. Pieter Leenaertsz alleen afwesich als [te]vooren.

En sijn na gedane dancksegginge wederom met vreden gescheijden.

Harmen J: Craech
Predic[an]t.

Den 15. De bedieninge des H. Avontmaels gehouden aen de Wael.

Decemb[er] den 3^{en} Is aen Simon Albertsz, die tot noch toe hem bij dese gemeente heeft onthouden, alsoo hij nu van meninge seijt te sijn om te vertrecken na[ar] Bovencarspel, attestatie verleent van inhoud als de voorgaende van de 22 Decemb[er] 1655. Hem verleent, maer alsoo sijn vertreck als doe niet voortging, van hem aen de kerckenraet weder overgelevert den 12 April 1656.

Den 6. De eerste midweeckse predicatie aen Oosterend gedaen.

Den 10. Na[ar] out gebruijck de eerste voorstellinge gedaen van de aanstaende bedieninge des H. avontmaels, die wesen sal op Kers-dach aen Oosterend, ende daer op in de Wael huijsbesoeckinge gedaen. Eerst aen de Wael en daer na aen Oosterend.

<21>

Den 17. De tweede voorstel geschiet.

Den 20. Na gedane proefpredicatie aen Oosterend kerckenraed gehouden, en met den gebede aengevangen.

Daer op de voorgaende handelingen voorgelesen. De predicant en Huijch Isbrantsz ouderling alsoo Jacob Pietersz Ta ouderling absent was, hebben verklaert dat in de huijsbesoeckinge haer niet[s] bijsonders was voorgekomen van swaricheit maer dat se door Godes genade Isbrant Jacobsz aen Oost op sijne belijdenisse tot een litmaet der gemeente Chri. hadden aangenomen.

Dat se Zacharias Lambertsz hadden aengesproken en ondervraecht, of het geruchte dat de predicant en Huijch Isbrantsz van hem was voorgekomen, dat hij hem met dronkenschap en pluckhaijren⁵⁵ hadde verlopen, waer was? Maar dat hij en sijn huijsvrou sulx seer verschoont hadden.

Vorders, alsoo de kerckenraet na de huijsbesoeckinge sekere kennise heeft bekomen, dat Zacharias Lambertsz hem in ergerlijcke dronkenschap en pluckhaijren heeft verlopen, na de huijsbesoeckinge gedaen den 12 October deses jaers, en [hij] evenwel daarop het avontmael des Heren heeft ontfangen, den predicant van sijn misdaet onwetende sijnde. Soo is met [al]gemeen goet vinden, van de leden die present waren, den predicant opgeleijt⁵⁶ om hem daer over wederom aen te spreken sijn sonde onder oogen te stellen, ende hem te vermaenen tot berou en leetwesen ende eens te vernemen hoe het bij hem leijde, of hij selve niet konde gevoelen, dat 'et hem betaemde om hem ditmael van de tafel des Heeren te onthouden, en hem voortaan te [ge]dragen gelijk een goet en

⁵⁴ Eis is de buurtschap Nes.

⁵⁵ Dat hij hem met dronkenschap en pluckaijren hadde verlopen = zich in dronkenschap en handgemeen heeft misdagen.

⁵⁶ Opgedragen

stichtelijck lithmaat Chri. betaemt, om alsoo de gegeven ergernisse wech te nemen. En den toorn godes voor te komen⁵⁷ die andersin[d]s lichtelijck over hem en de gemeente mochte ontstaan. 'Twelck soo hij 't dede, soude een proeve geven van zijn oprecht berou, ende de naeste reijse in liefde tot de gemeenschap van de tafel des Heeren wederom ontfangen worden. Is oock na de huijsbesoeckinge de kerckenraet voorgekomen <22> dat Kors Willemsz hem seer qualijck comporteert⁵⁸ tegen zijn huijsvrouw, met qualijk spreken en andere onmanierlijckheijt, een christen lithmaat sijnde onbetaemlijk. Is over sulx goet gevonden, dat hij daar over sal aengesproken en na[ar] eijsch van de sake eerstelijck bestraft, ende tot verbeteringe vermaent worden, door den predicant in bijwesen van Jacob Pietersz Ta.

Is eindelijck ondersoeck gedaen, na[ar] gewoonte voort gebruik des avontmaels, van het comportedement van elck lit des kerckenraets bijsonder en hebben door Godes genade het goede vernomen.

Waer op na gedane dancksegginge tot God, de vergaderinge met vrede is gescheijden.

Als Huich Isbrantsz ouderling

Dirck Cornelisz Boon / Pieter Leenaerts / Cornelis Hendriksz Graef Diaconen

H.J. Craech
Pred.

- Den 24. Is door de predicant de kerckenraet verthoont hoe dat hij volgens de commissie hem opgeleijt Zacharias Lambertsz hadde aengesproken, en dat hij hadde aengenomen hem voor ditmael van de tafel des Heeren te onthouden, bekende dat hij hem verlopen hadde, maar soude hem voortaan soecken te wachten.

Dat hij en Jacob Pietersz Ta, Kors Willemsz mede hadden aengesproken en tot verbeteringe vermaent, die bekende dat hij wel somwijlen haestich en herich⁵⁹ was geweest maer meende als een vader en Mr van zijn huijsgesin daar aen so veel niet misdaen te hebben, daar benevens dat 'et nu in een tijt lang niet geschiet was. Doch door den predicant verthoont sijnde dat 'et in hem selven quaat was en een lelijcke sonde en schoon hij daer door buijtens huijs weijnich ergernisse gaf dat hij nochtans zijn conscientie beswaerde en zijn huijsgesin geen goed exempel gaf. En dat hij door zijn onmatigen toorn en vuil spreken de toorn des Heren tegen hem selven verweckte. En heeft zijn schult bekent en belofte van verbeteringe gedaen.

<23>

- Den 25. Hebben wij door Godes genade des Heren avontmael genoten aen Oosterend.

- Den 26. Na gedane predicatie aen de Wael kerckenraet gehouden en na aenroeping van den naem des Heeren uijtgeleijt tot een dubbel getal, waer uijt na[ar] gewoonte bij de gemeente een enkele getal sal verkoren worden tot kerckenraats personen.

Aen de Wael tot het ouderlings-ampt Mr Jan Jansz Quant / Gerrit Dircksz

De Diaconen Cornelisz Theunis / Dirck Cornelisz Bruijn

Tot de Diaconie aen Oosterend Simon Lenaerts Quast / Mr Maerten Jansz

En is daer op de vergaderinge compleet sijnde na gedane danksegginge met vrede gescheijden.

H. J. Craech
Pred.

⁵⁷ Voor te komen = te voorkomen.

⁵⁸ Comportieren = (zich) gedragen WNT o.a. in Woordenschat van 1650.

⁵⁹ Herich = twistgierig, kijfachtig, kregel.

Anno 1657

Januarius Den 1. Sijn volgens gewoonte uijt het boven genoemde dubbel getal bij de gemeente verkoren tot ouderling aen de Wael Gerrit Dircksz, tot diacon Dirck Cornelisz Bruijn en tot diacon aen Oosterend Sijmon Leenaertsz Quast. Gedaen ter Wael, ten overstaen van de volle kerkenraet.

<24>

Den 17. Dito Kerckenraet gehouden aen Oosterend en na aenroeping van des Heren naem is ingebracht hoe dat verscheijden Broederen haer in dronckenschap hadden verlopen en bijzonderlijk dat Dirck Jansz aen Oost in toornicheijt sijn mes getrocken hadde waer over goet gevonden is, dat de predicant de twee aen Oosterend Isbrant Claesz en Dirck Jacobsz sal aenspreken, over haar sonde bestraffen en tot beteringe vermanen. En Huijch Isbrantsz [zal] aen Oost, Dirck Jansz en Cornelis Albertsz [aanspreken].

Waer op na gedane dancksegginge de vergaderinge met vrede is gescheijden. Wierd niemant gemist.

H.J Craech Pred.

Den 21. Dito Alsoo de minste verhinderinge voor ons niet en is gekomen, waerom de voorgemelde nieu[w] verkoorene kerkenraets personen, niet en souden mogen in haren dienst bevesticht worden, soo sijn deselve na dat se de gemeijnte na[ar] gewoonte en wettelijk gebruijck waren voorgesteld, in haren dienst bevesticht in de kercke van de Wael.

Alsoo de kerkenraet seker kennisse heeft bekomen dat Maerten Pietersz⁶⁰ hem ergerlijk heeft gedragen met kijven ende plukhaijren in de herberge in sekere vejlinge en Dirk Cornelisz Bruijn met hem doen⁶¹ in questie is geraeckt soo dat wedersijts herde woorden sijn gevallen, vint de kerkeramet goet haar beijde daer over aen te spreken, en van de sake uijt haar selve nader te verstaen.⁶²

Daer op is Dirk Bruijn aengesproken in de kerkenraet, bekende hem door haesticheit met woorden tegen Maerten Pietersz vergrepen te hebben, maer vertoonde sijn berou en seijde dat hem sulx leet was, maer klaechde dat hem Maerten P. daar toe genoeg gedrongen hadde, maer was evenwel genegen met derselven weder te versoenen.

<25>

Soo heeft ook de predikant volgens ordre des kerkenraets Maerten Pietersz aengesproken en sijn sonde hem onder oogen gestelt, bekende se, vertoonde hem daerover seer bedroeft, en wenschte om vrij wat dat hij hem soo niet verlopen hadde, en toonde meer andere tekenen van berou, maer klaechde dat 'er verscheidene geweest waren die hem qualijk hadden bejegt, bijzonderlijk Dirk Bruijn. Waer op de predicant antwoorde dat de kerkenraet was berecht, dat hij selve daar van de oorsake en aenleijder was geweest, door seker wedspel dat hij tegen ijmant wilde aengaen, en alsoo Dirk Bruijn seijde dat hij het met dien man wilde houden, dat hij derselven daerover begost⁶³ qualijk te bejegenen met woorden. En dat verscheidene van het geselschap, siende sijn onbescheijdenheijt, hem daerover hert hebben bejegt, waar op hij niet[s] bijsonders heeft geantwoort, als dat 'et scheen dat se 't alleen op hem versien hadden in de herberge, en bijzonder eenen die hij met name noemde van de Burg die de sake opnam voor Dirk Bruijn, dien hij seijde, in toorn ondervoer⁶⁴ gesmeten te hebben, sonder

⁶⁰ Maerten Pietersz Backer, nummer 7 in de ledenlijst van De Waal, ongetrouwd. Wellicht was hij ook bakker. De onenigheid met Dirk Cornelisz Bruijn (nr 34 op de ledenlijst van De Waal, wonende op Spijck met zijn vrouw Antjen Cornelis) zal nog lang duren.

⁶¹ Doen = toen.

⁶² Van hen zelf te horen hoe of wat.

⁶³ Begost = begon.

⁶⁴ Ondervoer = omver.

hem verder leet te doen, seggende tot denselven, is het nu al wel gemae[c]t? Waar op de predicant seijde, dat de kerkenraet verstaen hadde dat die persoon beweecht was geworden door sijn lasteren en schelden op Dirk Bruijn waer op hij seijde dat ook Dirk hem qualijk bejegent hadde.

Waar op de predicant hem heeft vermaent om een oprecht berou te tonen voor God en voor den menschen, dat hij die ergernisse sou soeken te verbeteren door een godsalich leven, en hem te wachten van de gelegentheijt tot sulke sonden (gelijck hij seijde al voorgenomen te hebben) <26> dat hij moste trachten met sijn naesten te versoenen en de kerkenraet contentement te geven. Twelck hij bekende goet te sijn. Vermaende hem ook de predicant dat hij hem niet most uijt de kerk onthouden, gelijk hij na de begaene faute tot noch toe gedaen hadde. Waer op hij seijde dat hij hem geschaemt hadde vanwege sijn misslach om in de kerke te komen, dan nam nu voor weder te verscheijnen.

Den 11. Meert Vint de kerkenraet goet, dat de predicant Maerten Pietersz sal aenseggen, dat hij hem sondach aenkomende na den middach gelieft in de kerk te laten vinden, na gedaene predicatie, gelijk ook Dirk Bruijn is aengeseijt, om haar beijde te horen en met malkanderen te verenigen.

Den 18. Dito De eerste voorstel gedaen van de bedieninge des avontmaels aen de Wael. En na den middach, na gedaene predicatie kerkenraet gehouden. En alsoo Maerten Pietersz niet en is verschenen verklaert de predicant dat hij hem in drie verscheijden dagen heeft aengesproken, en met soete doch ernstige en aendringende redenen vermaent tot sijn schuldigen plicht en gehoorsaemheijt tegen de kerkenraet maar dat hij telkens hadde geweijgert in de kerkenraet te verscheijnen en met Dirk Bruijn te versoenen, niet tegenstaende de predicant tot hem seijde sulx seer veel te verschillen van sijn voorgaende vertoonde berou.

Is daer op Dirk Bruijn aengeseijt dat hij eens geliefde buijten te staen, twelk geschiet sijnde heeft de kerkenraet goet gevonden, hem noch eens af te vragen of hij geen hertelijk berou hadde over sijn begaene faute [en] soo ja, dat men hem dan op sijn eijgen beproevinge soude <27> tot het gebruik des avontmaels soude⁶⁵ toelaten, waer op binnen geroepen sijnde, heeft de kerkenraet contentement gegeven.

Eijndelijk is goet gevonden dat men in de hujsbesoeking Maerten Pietersz noch eens sal aenspreken, hem over sijn ongehoorsaemheijt bestraffen en soo het mogelijk is tot versoeninge te bewegen.

Gedaan in de kerke van de Wael. De kerkenraet compleet.

Den 19. Dito Aen Oosterend hujsbesoeking gedaen.

[Den] 21. Dito aen de Wael.

Den 25. dito De tweede voorstellinge aen Oosterend gedaen.

Den 28. Dito Na gedaene proefpredikatie aen de Wael kerkenraet gehouden, en na aenroeping van de naem des Heeren sijn de voorgaende acten gelesen en geaprobeert. Waer op rapport gedaen van de hujsbesoeking en vertoont de predicant en Huijch Isbr. dat se geen nieuwe swaricheit hadden bevonden, dat se volgens ordre des kerkenraets Zacharias Lambertsz tot de maeltijt des Heeren hadden genodicht alsoo hij hem na het laatst gehouden avontmael stichtelijk hadde gedragen. Dat se verstaen hadden dat Dirk Jansz hem niet in dronkenschap hadde verlopen, wel met het mes getrokken en daerom

⁶⁵ Twee keer 'soude', een verschrijving van Craech.

op zijn beproevinge hem hadden genodicht. Cornelis Albertsz seijt ook niet dronken geweest te sijn, belooft hem ook te sullen wachten, soo veel hij kan van de schijn des quaets. Dirk Jacobsz die terstont volgens order van de kerkenraet is aengesproken van de predi:[kant] na t scheijden des kerkenraets op den 17 januari en doe sijn faute heeft bekend en berou en leetwesen heeft vertoont, is ook op sijn beproevinge genodicht alsoo, sints van hem niet[s] ontstichtelijk is vernomen. Is in de huijsbesoeking Isbrant Claesz aengesproken <28> over sijn faute die hij bekende en beklaechde, en alsoo hij hem na de begaene misslach stichtelijk heeft gedragen en versochte dat hem sulx mochte vergeven worden, met belofte dat hij hem voortaan hoopte te wachten, is op sijn beproevinge ook genodicht.

Voort[s] geeft de predicant en Gerrit Dirksz te kennen dat se aen de Wael in de huijsbesoeking geen nieuwe swaricheit hadden bevonden, maar dat se Maerten Pietersz wederom hadden aengesproken, over sijn ongehoorsaemheit bestraft, en vermaent tot versoeninge maer dat se niet[s] hadden uijtgerecht.⁶⁶

Hier op is Censura morum gehouden en bij de leden des kerkenraets alles wel bevonden, vermits Dirk Bruijn hem versoenlijk stelt en berou heeft over sijn misslach en begeert t' allen tijde met Maerten P: te versoenen.⁶⁷

Is op ditmael de gemeente toegevoecht Nan Albertsz aen Oost. Waer op na gedane danksegginge de vergaderinge compleet sijnde met vrede gescheijden is.

Harmen J: Craech
Predt

Den 1 April Des H: avontmael bedient aen de Wael.

Den 18.⁶⁸ Dito Na gedane predikatie na den middach aen Oosterend is bij de kerkenraet goet gevonden dat Maerten Pietersz door den predikant wederom sal werden aengesproken en vermaent tot sijn schuldige gehoorsaemheijt tegen de kerkenraet, verbeteringe van sijn faute en bijzonderlijk ook tot versoeninge met Dirk Cornelisz Bruijn.

Den 22 Dito Aen de Wael verklaert de predikant aen de <29> Broederen des Kerkenraets, dat Maerten Pietersz op sijn vermaninge hadde geseijt dat 'et nu te met wel gaen soude en bekende dat 'et van noden was dat er een end van quam. Waer op Diacon Albert Dirksz Decker na gedane predikatie uijt name van de kerkenraet tot Maerten Pietersz is gegaen, hem aenseggende dat hem geliefde na gedane catechisatie hem in de kerk te vervoegen, opdat de kerkenraet met hem mochte spreken en den questie mochte beslecht worden, die wederkerende rapporteert, dat hij dat twemaal geweejert heeft, en is de sake doenmaels daarbij gebleven.

Den 29. Dito Na gedane predikatie geeft de predicant de Broederen des kerkenraets te kennen dat Maerten Pietersz op den 26. dito sijn misslach heeft bekend na dat hij daer over van de predikant was bestraft, seggende alleen uijt beschaemtheijt geweejert te hebben om voor de kerkenraet te verschijnen, versocht dat men't hem geliefde ten besten⁶⁹ te houden en te vergeven, en met eenen dat Dirk Cornelisz Bruijn hem wilde vergeven wat hij tegen hem misdaen hadde. Soo vergaf hij hem ook wat hij tegen hem mochte misdaen hebben. Waer op Diakon Dirk Bruijn seijde dat hij dat niet meende dewijle hij den selven sonewentdach⁷⁰ nadat hij voor den kerkenraet ontboden was geweest en

⁶⁶ Uitgericht

⁶⁷ Zie de noot bij 12-5-1655 over censura onder de leden van de kerkeraad.

⁶⁸ De punt achter de datum kan gelezen worden als 'en'.

⁶⁹ Ten beste te houden = niet kwalijk te nemen.

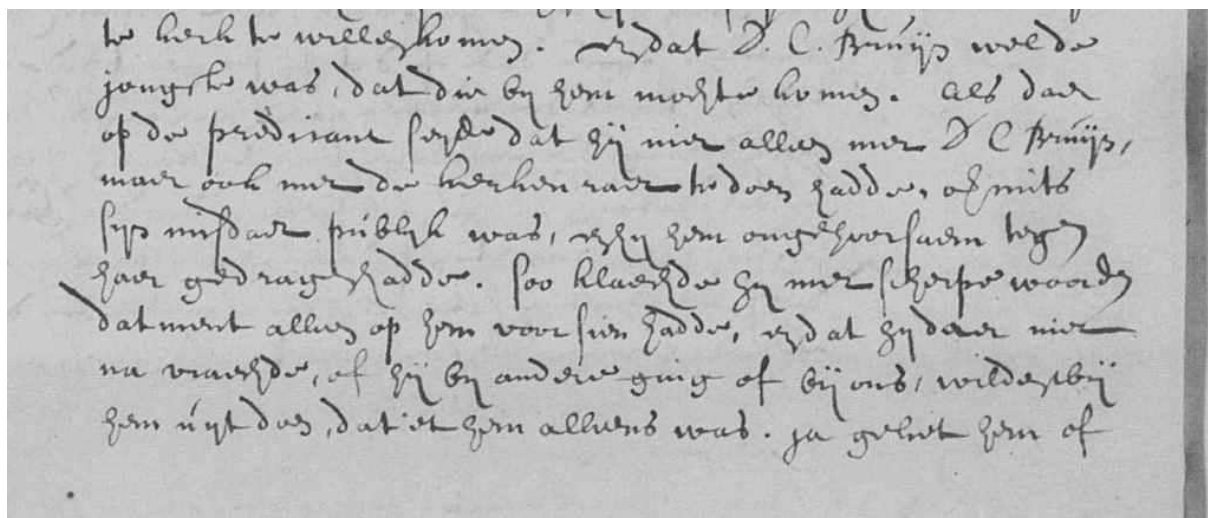
⁷⁰ Sonewentdach = zaterdag.

geweijgert hadde te komen, sijnen na:⁷¹ Dirk Bruijns huisvrouw wel vinnich hadde doorgestreken⁷², seggende daer op dat hij soo geen vrede met hem konde maken. Twelk de kerkenraet overwegende om meerder verwijderinge der gemoederen voor te komen heeft goet gevonden, dat men in de hujsbesoeking die den 7 Meij geschieden sal, Maerten P. daer over aenspreken en naerder na[ar] de sake vernemen sal en hem vermanen om de naaste sondach voor [de] kerkenraet te verschijnen, opdat men dan beijde partijen mochten hooren en na[ar] eijsch voort[s] in de sake handelen.

Den 10 Meij Hemelvaarts-dach gepredikt aan de Waal.

<30>

Den 16. Meij Na gedane proefpredicatie en aenroepinge van des Heeren naem, in de kerke tot Oosterend kerkenraet gehouden, alwaar eerst de voorige acten tot de hujsbesoeking te zijn gelesen en geaprobeert, voort[s] hebben de predicant en Gerrit Dirksz ouderling aen de Waal, ingebracht wat haer in de hujsbesoeking was bejegt, als namentlijk dat se den 7 meij tot twe verscheijden reizen zijn geweest ten huijse van Maerten Pietersz maer hadden hem niet in bevonden. En komende tot Dirk Cornelisz Bruijn, dat die haer hadde geklaecht dat Ma[e]rten P. sijn hujsvrouw⁷³ hadde ingeroepen en opnieu[w] qualijk bejegt haer scheldende voor een briefbrengster en verklikster. Eijndelijk dat se op den 8^{en} 's avonts tesamen wederom eens sijn gegaen na[ar] Maerten Pietersz die sijn thuijs bevonden, en vraachden of hij wederom de hujsvrouw van Dirk C: Bruijn bekeven hadde en haar verweten dat se een briefbrengster⁷⁴ en verklikster was? Waer op hij antwoorde dat hij niet gekeven of haar qualijk bejegt hadde, maar bekende dat hij haer een briefbrengster hadde genoemd, seggend wat behoefte sijn sulken spul te maken. En als hem daarop geseijt wierde dat hij daer aen seer qualijk gedaen hadde en dat de kerkenraet begeerde dat hij sondach aenkomende voor haar soude verschijnen seijde hij liever nooit te kerk te willen komen. En dat D.C. Bruijn wel de jongste was, dat die bij hem mochte komen. Als daer op de predicant seijde dat hij niet alleen met D.C. Bruijn maer ook met de kerkenraet te doen hadde overmits sijn misdaet publijk was, en hij hem ongehoorsaem tegen haer gedragen hadde. Soo klaechde hij met scherpe woorden dat men[']t alleen op hem voorsien hadde en dat hij daer niet na[ar] vraachde of hij bij andere ging of bij ons. Wilden wij hem uijt doen, dat 'et hem alevens was.

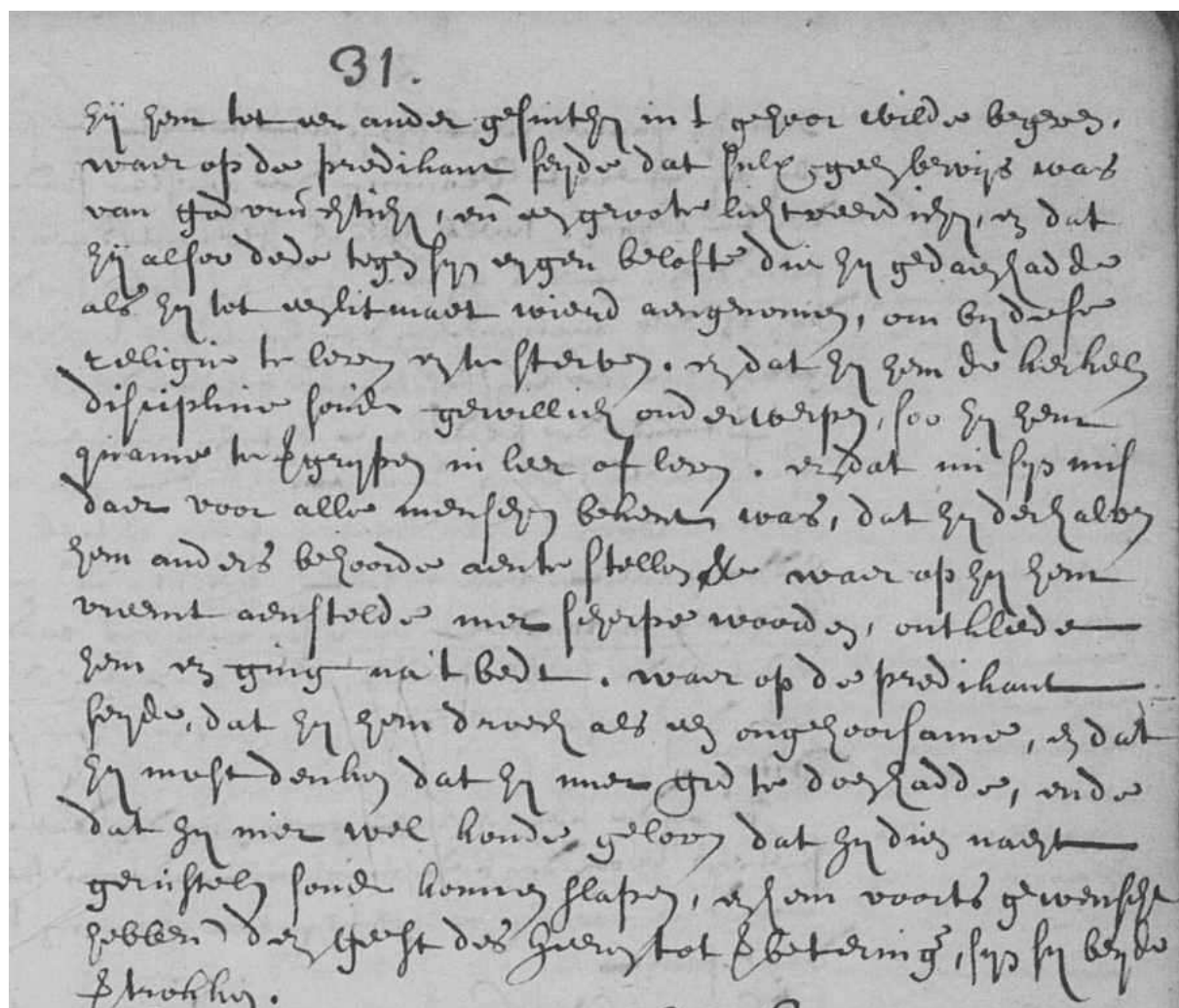
⁷¹ Na: = naaste.

⁷² Doorstrijken = beknorren, berispen (verou - Van Dale).

⁷³ Sijn hujsvrouw = Antjen Cornelis, de vrouw van Dirk Cornelisz Bruijn. Maarten Pietersz was (waarschijnlijk) niet getrouwd.

⁷⁴ Briefbrengster. De betekenis lijkt me duidelijk (roddelaar, doorgeven van een lelijke boodschap), maar ik kon het woord in deze betekenis niet in de woordenboeken (met name het WNT) vinden.

- <31> Ja geliet hem⁷⁵ of hij hem tot een ander gesinthe in t gehoor wilde begeven waer op de predikant seijde dat sulx geen bewijs was van godvruchticheijt ende een groote lichtveerdicheijt en dat hij alsoo dede tegen sijn eijgen belofte die hij gedaen hadde als hij tot een litmaet wierd aengenomen, om bij dese religie te leven en te sterven en dat hij hem de kerkelijke discipline soude gewillich onderwerpen, soo hij hem quame te vergripen in leer of leven. En dat nu sijn misdaet voor alle menschen bekend was, dat hij derhalven hem anders behoorde aen te stellen, etc. Waer op hij hem vreemt aenstelde met scherpe woorden, ontkleede hem en ging na[ar] 't bedt, waer op de predikant seijde, dat hij hem [ge]droech als een ongehoorsame, en dat hij most denken dat hij met god te doen hadde, ende dat hij niet wel konde geloven dat hij dien nacht geristelijc soude kunnen slapen, en hem voorts gewenscht hebbende den geest des Heeren tot verbeteringe, sijn sij beijde vertrokken.

De predikant met Huijch Isbrantsz ouderling aen Oosterend, gaven ook te kennen, dat in de huijsbesoeking aen Oosterend Gerrit Hendriksz Vlaming haer klaechde dat Hendrik Willemsz Backer hem hadde gescholden voor een dief en schelm. Waer op sij Hendrik Bakker hebben aengesproken, en na[ar] de sake vernomen. Die bekende wel het eerste, maer ontkende het tweede, maer van de predikant en ouderling bestraft en tot meerder

⁷⁵ Geliet hem = gaf hem de mogelijkheid.

voorsichticheijt vermaent sijnde, en getoont, al had hij al gelijk dat hij soo niet mochte handelen maer op een wettelijke wijze.

- <32> En alsoo overtuicht sijnde van zijn faute, heeft zijn schult bekend. Versoekende dat wij bij Gerrit Vlaming de questie soudē soeken neder te leggen. Twelk Huijch Isbrantsz aen nam te sullen doen. Gelijck hij ook gedaen heeft, soo dat se op den 13. dito malkanderen de hant des vredes hebben gegeven. Sijnde de huijsbesoekingē geschiet den 8^{en}.
 Vertoonde de predikant dat hij volgens ordre des kerkenraets Trijn Jans van de Wael vertrok[k]en sijnde metterwoon na[ar] de Burg op haar versoek attestatie hadde verleent, van inhoud, gesont in de gelove en stichtelijck in wandel, voor soo veel ons wedervaren is. En dat hij de selve Gerrit Dirksz eerst hadde voorgelesen, die se approbeerde, en haar heeft behandicht den 14^{en} dito.
 Is bij de kerkenraet goet gevonden, dat men Maerten Pietersz voor de bedieningē niet wederom sal aenspreken, maer daer na bij gelegentheijt hem vermanen tot zijn schuldige plicht.
 Zijn ook de kerkenraet voorgesteld Jacob Maertsz aen Dijkmans-huijsen en Maerten Cornelisz van Oost, om als litmaten aengenomen te worden en zijn bij allen voor stichtelijke personen gehouden en tot de gemeenschap van de tafel des Heeren toegelaten.
 Eijndelijck na[ar] gewoonte Censura morum gehouden en alles stichtelijck bevonden. Soo is na gedane danksegginge de vergadering met vrede gescheijden, sijnde alleen absent Albert Dirksz Dekker Diakon.

Harmen J Craech
 Predicant

<33>

Den 20. dito Pinxterdach is des Heeren avontmael gehouden aen Oosterend.

Den 29. Julij Is op 't goet vinden des Kerkenraets de eerste voorstellingē gedaen van de bedieningē des H Avontmaels en dien volgens de gemeente vertoont en bekend gemaakt dat men op ditmaal geen huijsbesoekingē en soude doen om de onledige tijt. Geschiet aen de Waal.

Den 5. Augusti Alsoo de kerkenraet is voorgekomen dat Isbrant Claasz hem in ergerlijke dronkenschap en in twist met Sacharias Lambertsz heeft verlopen, hem dreijgende etc daar se beijde in de herberg waaren. Soo is goet gevonden, dat se beijde soudē verschijnen gelijck geschiet is. En alsoo se beijde haar schult bekenden en beklachden heeft de kerkenraet haer beijde ondervraacht hoe se haar beproefden of sij sulken berouw in haar gevoelden dat se vertrouwden dat God haar dese en al haare sonden om Chri. wil wel soude vergeeven en of sij op hare beproevingen wel konden toetreden tot de tafel des Heeren. Waar op IIsbrant Claasz seijde, al hoewel hij van herten berouw had over zijn begaane foute, dat hij evenwel voor ditmaal hem soude afhouden, om verder argernisse te verhoeden. En ist Sacharias Lambertsz op zijn beproeving toegelaten, vermits zijn faute niet soo ergerlijk was.
 Was 's morgens de proefpredicatie geschiet aan Oosterend.

Den 12. Is des H. Avontmaal bedient aan de Waal volgens ordre.

Den 2. Septemb[er] Heeft de gemeente van Oosterend aan de kerkenraet vertoont een requeste bij veele Leedematen aldaar ondergeteekent, waar meede sij versoecken, dat de kerkenraet wilde arbeijden tot separatie van de Gemeente van Waal en Oosterend. Toonende met eenen de nootsaakelijckheijt van de gemelde separatie.⁷⁶

⁷⁶ Een dominee voor twee gemeentes zal bezwaarlijk zijn geweest; niet elke zondag preek, het vele lopen voor de vergaderingen en huisbezoek; bovendien schrijft artikel 7 van de Dordtse Kerkorde voor 'dat een predikant aan een bepaalde kerk behoort en aan haar alleen

<34> De kerkenraat hebbende overwoogen de billikheijt van 't gemelde versoeck, hebben 't selve geaccepteert en goet gevonden terstont te versoecken consent en recommandatie van Burgermeesteren van Oosterend. Gelijk geschiet is. Vertoonende benevens de reden bij de Gemeente ingebracht, verscheijden andere redenen van nootsakelijckheijt der selver separatie. Waar op Sijmon Leenaartsz Quast Regerende en Elmer Gerritsz out Burgermeester hebben verleent een favorabele acte van consent en recommandatie. De kerkenraat doentertijt vergadert sijnde aan Oosterend, exempt Albert Dirksz Dekker en Dirk Cornelisz Bruijn Diaconen aan de Waal.

Den 9. dito Hebben de Ouderling en Diaconen van de Waal de predikant en kerkenraat van Oosterend te kennen gegeven dat se de gemeente van de Waal hebben bijeen geroepen gehadt om uijt haar te verstaan hoe se gesint waaren tot de separatie meergemelt en dat se tot antwoord hadden bekomen dat se wel wilden toestaan dat daar toe gearbeijt wierde, als de gemeente van Oosterend haar wilde belooven dat se gescheijden sijnde soudon afstaan van haar gerechtigheijt tot haar gemeen⁷⁷ beroepen predikant en dat se deselve voor haar alleen onverhindert mochten behouden. Maar soo se daar toe niet konden verstaan dat se dan ongeneegen waren om daar in te consenteren en wilden liever bijven die se waaren. Geschiet ter Waal de Kerkenraat compleet.

Den 16. De predikant beweecht sijnde door de klachten van de gemeente van Oosterend, heeft de kerkenraat te kennen gegeven, alhoewel hij in de separatie van de gemeente voor zijn huijsgesin geen voordeel hadde te verwachten, alsoo hij 30 guldens <35> jaarlijcx sal moeten missen van zijn tractement en soo hij noch door 't lot of ordre des Classis soude moeten verplaatsen gelijk hij hem gewillich een van beijde onderwerpt, na dat 'et van de gemeente en Classis best geoordeelt wort tot rustende welstant van beijde de gemeenten, sulx niet anders als moeijten en kosten voor hem en den sijnen sou veroorsaaken. Endelijk dat de moeijte van de uijtwerkinge der selver separatie meest voor hem sou op koomen. Hij nochtans de noot der gemeente soo ter herten nam, dat hij dat alles konde als niet[ig] achten, als maar de gemeente in haare billike begeerte mochte gevordert worden. En soo beijde kerken daar in konden met malkanderen overeenkomen wilde daar toe zijn dienst gaarne laten gebruiken. En alsoo hij van voornemen was op de naast aanstaande Classis te verschijnen, oordeelde goet te sijn, om voor den winter noch wat te bedrijven, bij de selve door requeste raat en hulpe te versoecken. En vertoonde een ontwerp dat hij tot dien eijnde hadde opt papier gestelt. En heeft 'et de kerkenraat voorgeleesen, 't welk bij de kerkenraat van Oosterend is ondergeteekent. Maar alsoo se geen belofte wilden doen dat se gescheijden sijnde haar gerechtigheijt tot haar gemeenen predikant soudon overgeven aan de gemeente van de Waal, maar wilden daar van het lot of de uijtspraake des Classis verwachten, soo hebben die van de Waal geweijgert te onderteekenen en een acte aan den predikant overgelevert waar in se vertoonen dat haare weijgeringe is uijt den naam van de geheele gemeente en wat reedenen haar daar toe bewegen. Gelijk ook de kerkenraat van Oosterend een requeste den predikant hebben overgelevert om, soo 't van nooden waar, den Classis te vertoonen. Beijden versoeckende omme te verneemen, wat in deese gelegentheijt <36> tot besten en voorderinge der sake voor beijde gemeenten stont te doen. Aan Oosterend, sijnde de kerkenraat compleet.

Den 23. Heeft de predikant de kerkenraat te kennen gegeven dat hij verscheijden voorname leeden des Classis van Alkmaar hadde gesproken en haar advijs versocht over de

behoort verbonden te wezen. In verband hiermede behoort hij ook in zijn gemeente te wonen. ' De Gier. Separatie zal ook een aantal bezwaren blijken op te leveren, waaraan men aanvankelijk niet schijnt te denken.

⁷⁷ Gezamenlijk

begeerte van beide de gemeenten en dat se hem hadden geraaden noch bij de Classis, noch de Gecommitteerde Raaden in de saake iet[s] te beginnen, voor en alleer dat de Gemeenten met malkanderen ten vollen waaren vereenicht en geaccordeert.

Den 30. Is opt goet vinden des kerken-raats de eerste voorstel van de bedieninge des avontmaals aan Oosterend geschiet.

Den 1 October De huijsbesoekingē gedaan aan de Waal.

Den 2. dito Aan Oosterend na[ar] gewoonte.

Den 7. Aan de Waal gedaan de tweede voorstel.

Den 10. Naa gedane proefpredikatie aan Oosterend Kerkenraadt gehouden en na aanroepinge van den naam des Heeren, sijn de voorgaande acten voorgeleesen en rechtich bevonden. Daar op hebben de predikant en ouderling van de Waal rapport gedaan van de huijsbesoekingē en verklaart dat se geen nieuwe swaaricheit gevonden hebben, doch dat se Maarten Pietersz niet hadden thujs bevonden, maar seijde de predikant dat hij hem daar na in 't bijzonder hadde gesproken, maar vertoonde hem nog onversoenlijk. Desgelijcx geeft de pred: en ouderling van Oosterend te kennen dat aldaar in de huijsbesoekingē alles redelijk wel bevonden was, en dat se na[ar] ordre des kerken-raats Isbrant Claasz wederom tot de gemeenschap des avontm: hadden genoodicht. Is ook van den predikant vertoont een attestatie van sijn vader Jan Dirksz, koomende van <37> Oosterleek⁷⁸ bij hem metterwoon versoekende in de gemeenschap van deese kerke toegelaten te worden en is hem geconsenteert. Eijndelijk censura morum gehouden en geen swaaricheit bevonden hebbende is na gedane danksegginge tot God, de vergadering die compleet was, met vrede gescheijden.

Den 14. Sijn Hertjen Dirksz en Anna Isbrantsz sijn huijsvrouw komende met attestatie van 't Schil tot de gemeenschap des avontmaals toegelaten. En is daar op des H: avontmaal bedient aan Oosterend.

Den 28. Claas Claasz van Oosterend sullende metterwoon vertrekken na[ar] 't Oostend van 't Vlieland versoeckt attestatie en is hem verleent, van inhoud gesont int geloof en stichtelijk van leeven, soo veel ons bekend is.

Den 4. November Wort de kerkenraat vertoont een attestatie van Anna Gerrits komende van den Hoorn metterwoon aan de Waal, en begeerende in de gemeenschap van dese kerke toegelaten te worden, en is 't haar toegestaan haar attestatie goet gekeurt sijnde.

Den 4 Decemb[er] Is Jacob Willemsz op sijn versoeck en met ordre des Kerken-raats een attestatie verleent van inhoud gesont int geloof en vroom van wandel, soo veel ons bekend is. Alsoo hij metterwoon vertrokken is na[ar] den Hoorn.

Den 9. Is de eerste voorstellingē gedaan van de bedieninge des H: avontmaals dien op Kers-dach sal gehouden worden aan de Waal.

Den 12. De eerste midweekse predikatie van deese winter gedaan aan de Waal.

⁷⁸ Oosterleek, Zuiderzeepplaatsje tussen Enkhuizen en Hoorn; wellicht heeft Craech hier ook zelf gewoond (attestatie in 1647 naar Wijdenes, wat bij Oosterleek ligt).

Den 13. Huis-besoekingē gedaan aan Oosterend.

Den 16. De tweede voorstel van de bedieningē gedaan.

Den 17. Aen de Waal huijsbesoekingē gedaan.

<38>

Den 19. Na gedaane predicatie aan Oosterend kerkenraat gehouden en de handelingē met den gebede aangevangen, daar op sijn de voorige handelingen van den 5 augusti tot dato toe door den predikant den kerkenraat voorgeleesen. En sijn van de vergaderingē goet gekeurt de aantekeningē als in substantie wel vervat[t]ende hetgene in dien tijt gepasseert was.

En heeft de predikant te kennen gegeven dat in de huijsbesoekingē aan Oosterend geen bijzondere swaaricheit was voorgekoomen. En dat hij en Gerrit Dirksz huijs-besoekingē doende aan de Waal geen nieuwe swaaricheit hadden vernomen, dan dat se Maarten Pietersz niet hadden thujs bevonden, die tegen haar komste was uijtgegaan, waar door hij noch sijn onversoenlijkheijt en halsterkheijt in de sonde vertoonde.

Hebben ook Gerrit Dirksz ouderling, Albert Dirksz Dekker en Dirk Cornelisz Bruijn, diaconen van de Waal, de vergaderingē te kennen gegeven, dat sijn bemerkende dat de gemeente van Oosterend niet en kan verstaan om haar gerechtigheijt tot haar gemeenen⁷⁹ predikant aan haar over te geven, wanneer door Godes genade een separatie van bejide de gemeenten soude moogen overweegen worden. Op dat het goede en noodich werk der gemelde separatie daarom niet soude achterblijven, sijn nu af stonden van haar voorgaanden eijsch en naamen aan uijt den naam van de gemeente van de Waal en voor haar selve, met de gemeente van Oosterend eenparichlijk de gemelde separatie te versoecken daar 't van nooden is, behoudens elk sijn gerichticheijt tot haar gemeenen predikant.

Is daar op van den predikant een omvraach geschiet of ook ijemant van de vergaderingē eenige klachte hadde over d'een of d'ander van de leeden <39> maar is van niemant ijet[s] voor gekoomen.

Waar op na gedaane dankseggingē de vergaderingē met vrede is gescheijden, wordende van de vergaderingē alleen gemist Huijg Isbrantsz door swakheijt verhindert sijnde.

H.J Craech

Predt

Den 25. Sijnde Kers-dach is des Heeren Avontmaal bedient aan de Wael en sijn op ditmaal den Heere toegevoecht aan Oosterend Saake Obbesz en Jantjen Obbes. Aan Sevenhuijsen Aagjen Pieters. Aan Oost Pieter Willemsz en Engeltjen Jacobs. Aan de Waal Willem Cornelisz, Trijntjen Sijts. Aan Spang Jacob Jansz Boon en Trijntjen Willems. Aan Dijkmans huijsen Alijd Kors.

Den 26.dito Sijn bij de Kerkenraat uijtgeleijt tot een dubbelt getal Kerkenraats persoonen, om daar uijt bij de Gemeente een enkel verkooren te worden, tot ouderling aan Oosterend Jacob Sijmonsz en Elmer Gerritsz, tot Diaconen Albert Jacobsz en Mr. Maarten Jansz. Tot Diaconen aan de Waal Cornelis Theunisz en Willem Corssen. De kerkenraat compleet.

En alsoo nu de gemeente van Waal en Oosterend volkomentlijk met malkanderen sijn veraccordeert tot een separatie van bejide de plaatsen soo versoeckt de kerkenraat dat de predikant gelieft uijt haaren naame en van haarentwegen te arbeijden en sijn beste te doen dat doch de separatie soude mogen verkregen worden, makende hem machtich⁸⁰ en gevende hem volkoomen autoriteijt daar en soo't van nooden is alles int werk te

⁷⁹ Gemeenen = gemeenschappelijke.

⁸⁰ Men machtigt hem.

stellen <40> tot haaren kosten, belovende, wanneer en waar hij haar hulp en raat mocht van nooden hebben, haar selve gewillich daar toe te laten vinden. Daar en boven approbeeren⁸¹ sij met enen, allen de voorgaande acten en resolutien in den tijt van haare regeringe gepasseert en int kerkenboek geteekent, als sijnde haar behoorlijken voorgeleesen. In kennisse der waarheijt hebben sij deesen selve ondergeteekent na gedane predikatie t Oosterend.

gewest. In kennisse der waarheijt hebben sij deesen selve ondergeteekent na gedane predikatie t Oosterend.

gerrirdt dirksen ouderling / Alberdt Dirks Decker dreiacken van de Waal
 Dit is het merk Y van Dirk Cornelisz Bruijn diacon ter Waal
 Huijch Isbrantsen ouderling / Cornelijs Hendrijcksen Graef Diiaken aen Oostrent
 De nieuwe kerkenraad doen het selve versoeck aan de predikant als boven bij de oude kerkenraad onderteekent.
 Jacop Siemessoon Ouderling
 Dit is het merk van # Willem Korsz
 Mr. Maarten Jansz

Gedaan den 4 febr 1658.

gerrirdt dirksen ouderling⁸² / Alberdt Dirks Decker dreiacken van de Waal

Dit is het merk Y van Dirk Cornelisz Bruijn diacon ter Waal

Huijch Isbrantsen ouderling / Cornelijs Hendrijcksen Graef Diiaken aen Oostrent

De nieuwe kerkenraad doen het selve versoeck aan de predikant als boven bij de oude kerkenraad onderteekent.

Jacop Siemessoon Ouderling

Dit is het merk van # Willem Korsz

Mr. Maarten Jansz

Gedaan den 4 febr 1658.

⁸¹ Approbeeren = goedkeuren.

⁸² Cursief = in eigen handschrift, de overigen zetten een merkteken.

<41> **Anno 1658**

Januarius Den 1. Is bij de Gemeente na[ar] oude gewoonte uijt het dubbel getal verkooren tot ouderling aan Oosterend Jacob Sijmons, tot diacon Mr Maarten Jansz en tot diacon aan de Waal Willem Korssen, om te succederen in de plaatse van de afgaande kerkenraats personen. Geschiet aan Oosterend ten overstaan en bijwesen van de kerkenraat excempt Huijch Isbrantsz.

Februari Den 3. Sijn de boven gemelde personen in haaren dienst bevesticht in de kerke van de Waal.

Den 4. Hebben de Diaconen van de Waal haare reekeninge gedaan en sijn over haare prijsbare rekening en bediening bedankt.

Den 18. Hebben ook Diaconen van Oosterend haare rekening gedaan en sijn ook vanweegen haare prijsbare rekening en bediening bedankt.

Meerte Den 6. De laatste midweekse winterpredikatie gedaan aan de Waal.

April Den 7. De eerste voorstel van de bediening des H. Avontmaals die weesen sal op paaschen gedaan aan Oosterend.

Den 8. Huijsbesoeking gedaan aan de Waal en

Den 9. Aan Oosterend

Den 14. De tweede voorstel der bediening des H. Avondmaals aan de Waal gedaan.

Den 17. Is de proefpredikatie gedaan aan Oosterend en daar op met aanroeping van den naam des Heeren Kerkenraat gehouden en na dat de voorige acten volgens gewoonte voorgelezen en rechtich bevonden <42> waaren, hebben den predikant en ouderlingen van haare huijsbesoeking rapport gedaan en eerst van de Waal, dat haar aldaar in haar besoeking geen nieuwe swaaricheit was voorgekomen. Doch hadde de predikant uijt Mr. Jan verstaan, dat Maarten Pietersz die in de huijsbesoeking niet thuis bevonden was geweest, sijn⁸³ huijs-vrouw Anna Theunis seer onfatsoenlijk bejegent hadde. En dat hij daar op int bijzonder hem hadde aangesprooken over sijn onbetamelijk comportedement, bijzonderlijk traage kerkgang bestraft en ernstich tot beteringe vermaant hadde, maar dat hij eindelijk onfatsoenlijk van hem afliep seggende onder andere, daar waaren wel andere daar men gaan konde, daar ook goet leert⁸⁴ worde en heeft de predikant voorgesteld of niet goet en was tegen sulken halsterken⁸⁵ sondaar, wat scherper Censura te oefenen na[ar] Chr. ordre, maar wierd goet geoordeelt noch wat te wachten.

Van Oosterend. Dat se Jan Gerritsz niet hadden in bevonden maar verstaan dat hij uijt oorsaake van misnoegen op Isbrant Claasz traachlijk komt tot het gehoor van Gods woort. Dat se verstaan hebbende dat Jan Arentsz bij een iijgelyk uijtstrooijde dat hij Aacht Willems gelooft hadde en dat s[e] 'et nu wederom uijtscheijde⁸⁶, hem daar over hebben

⁸³ Anna Theunis is de vrouw van Mr Jan Jansz, schoolmeester aan de Waal.

⁸⁴ Goet leert = het woordt van God goed onderwezen wordt, in casu de Mennonieten.

⁸⁵ Halsterken = halsstarrig.

⁸⁶ Dat ze het nu opnieuw verkondigde.

aangesproken en dat hij haar hadde geantwoort van haar meer⁸⁷ belofte ontvangen te hebben, als van zijn eerste vrouw, gevende te kennen dat hij om geen waarom dat soude seggen soo 't soo niet en was. En dat se daar op komende tot Willem Jansz⁸⁸, hem daar over seer onrustich bevonden, gevende voor dat sulx niet konde waar zijn, dewijl de meijt het sterkelijk ontkende en [hij] was niet van meninge aan de Tafel des Heren te verschijnen voor en aleer die questie geslecht was. Waar op <43> sij hem voor antwoord hadden gegeven, dat hij hem soo verre in die questie niet behoorde te mengen, omdat hij hem niet konde verseecken wie gelijk hadde, dat hij wel vermochte de dochter voor te staan in haar goede naam en eere, op een wettelijke wijze en rechtvaardichlijk. Dat hij niet vermochte de eene of d' ander te veroordeelen, voordat hij klaarder bewijs hadde. En soo hij de saake van de dochter wilde voorstaan in gerechticheit, dat hij daar in onpartijdich moste gaan en daarom de Godsdienst niet moste versuijmen etc.

Hadden Cornelis Hendriksz Graaf, maar niet zijn huisvrouw in bevonden maar verstaan uijt hem en te vooren van andere dat 'et tusschen haar bejide een hart geschil was dat se niet konden beslechten, alsoo se haar wech hield. Soo hadden se door Godes genaade tot Litmaat der Gemeente Jesu Chri. aangenoomen, aan Oosterend Isbrant Cornelisz.

Wierd van den predicant ook voorgesteld of 't niet goed waar, neffens d'ander[e] Kerken deeses Eijlants, soo se daar toe konden verstaan, te versoecken bij de Magistraat deeses Eijlants remedie, teegens de wreetheit van de partijen⁸⁹ der religie teegen haare parturen en kinderen van de Gereformeerde religie, tegen haar stoute veranderingen van den Godsdienst Etc. En is goet gevonden d'ander[e] Kerken daartoe ook te beweegen.

Sijn op 't versoeck van den predicant, hem bijgevoecht Gerrit Dirksz ouderling van de Waal, en Jacob Simonsz ouderling van Oosterend, om met hem te reisen na[ar] de Classis en waar 't van nooden is tot bevordering van de separatie der Gemeente van Waal en Oosterend.

<44> Eijndelijk Censura gehouden en alles stichtelijk bevonden, en is daar op na gedaane danksegginge de vergaderinge met vrede gescheijden, sijnde niet tegenwoordich Dirk Cornelisz Bruijn en Sijmon Leenaartsz Quast.

Harmen Jansz Craach
Dienaar des Woorts

Den 21. Sijnde Paasch-dach des H. Avontmaal bedient aan Oosterend.

Majus Den 5. Hebben de predicant neffens Gerrit Dirksz en Jacob Simonsz den Kerkenraad exempt⁹⁰ Dirk Cornelisz Bruijn haar wedervaaren in de Classis gerapporteert en vertoont dat se een brief van recomandatie aan mijn Heren de Staaten van Hollandt en Haare Gecommitteerde Raaden tot Hoorn hadden geobtaineert⁹¹, tot bevordering van haar gewenschte separatie en is deselve de vergadering voorgeleesen. En alsoo haar Ed. Mog: eerst-daachs in Texel worden verwacht, is geresolveert bij Kerkenraad om als dan door den predicant en de twee ouderlingen voorn[oem]t haar Ed. mog. te vertoon den groote nootsaeklijkheit van de gemelte separatie, en te versoecken tgene tot bevordering der selver soude moogen strekken.

Den 12. Vertoon den bovengemelte gedeputeerden aan de kerkenraad dat se haar Ed. mog: sijnde vier heeren in getal, neffens de Heer Secretaris Foreest vergadert in de pool⁹² aan

⁸⁷ Meer, enigszins onduidelijk, in elk geval wordt trouw-belofte bedoeld.

⁸⁸ Willem Jansz, de vader van Acht Willems, die de trouwbelofte zou hebben gedaan.

⁸⁹ Partij = tegenstander, tegenpartij. Er waren in De Waal meer Mennonieten dan Gereformeerden.

⁹⁰ Behalve

⁹¹ Obtimeeren = verkrijgen, verwerven

⁹² De herberg De Koning van Polen aan de Binnenburg

den Burg hadden aangeprooken en bij monde versocht desselfs <45> gunst en hulp tot bevordering van de separatie meer gemelt en hadden tot antwoord bekoomen dat haar Ed: mog. wel konden verstaan, de groote nootwendigheijt van dien, waaren ook genegen het haare daar toe te doen, maar gaaven te kennen dat men eerst sulx soude moeten versoecken aan mijn Heren de Staaten van Hollandt en wanneer haar Ed. Groot mog: haar Ed: mog: advijs daar op souden moogen begeeren, beloofden de selve favorabelijk ons te sullen verleen. Doch rieden ons dat we eens enige middelen soudent uijt vinden, tot een gedeelte van het tractament van den tweeden predikant, en het maken van een nieuw predikants-huijs soudent tot onsen laste neemen, soo anders vreesden [ze] dat we niet soudent obtineren. Weesen haar Ed: mog: ook aan, waar uijt sulx soude konnen gevonden worden onder anderen eenen tachtigsten penning op de verkooping van alle vaste goederen. En sijn daar op de gedeput. versocht om sulx Burge^{m^{rn}} van beijde de dorpen te remonstreeren, met versoeck dat haar E. geliefden dat goed en stichtelijk werk na[ar] haar vermoogen te bevorderen. En haare voorschrijvinge te verleen aan mijn Heeren de Staaten van Hollandt om octroij van de tachtentichste penning voorn[oem]t.

<46>

Den 19. Is den kerkenraat door haare gedeputeerde te kennen gegeven, dat se op haar versoeck van Burger^{m^{ren}} beijder dorpen, dit antwoord hadden bekoomen, dat se niet konden verstaan om haar borgerij te beswaaren, indien wij sonder belastinge van de selve ons versoeck bij mijn Heren de Staaten konden verkrijgen, dat sij sulx wel mochten lijden. Is derhalven de kerkenraadt van Oosterend opgeleijt om bij haare Burg.^{m^{rn}} en Kerk^{m^{rn}} soo veel te weech te brengen, dat er een overslach mocht gemaakt worden, hoeveel sij lieden soudent konnen vervallen tot het bouwen van een predikants wooninge. Nota⁹³. Van de pinxter bedieninge en is geen notitie gehouden door swakheijt van de predikant als dese dat de proefpredik. aan de Waal geschiet is door D. J. Solinus⁹⁴ de 5. junij woensdach. Sijnde de gemeente toegevoecht Jan Jacobsz, komende van Outkarspel op Langedijk, waar op den 9. dito des H Avontmaal is bedient aan de Waal.

Junius Den 16. Heeft de kerkenraat van Oosterend de gemene kerkenraat te kennen gegeven dat haare Burger^{m^{rn}} en kerk^{m^{rn}} belooven tot opbouwing van een predikantswooninge te betalen het derde deel als elke plaatse apart een predikant sal bekoomen hebben, of vrijheijt om te beroepen. En is daar op beslooten dat de gedeputeerde des kerkenraats op dinxdach sullen reisen na[ar] haar Ed. mog: tot Hoorn om op sulken uijtbot, en 'tgene de gemeente van de Waal daar toe sullen doen, tot aflossinge van de gerechticheijt die de Gemeente van Oosterend heeft tot het predikants huijs en erff aan de Waal te versoecken, haar Ed. mog: gunstige voorschrijvinge aan mijn Heeren de Staaten van Holland.

<47>

Den 23. Vertoon den de gedeputeerden aan de kerkenraat, dat niettegenstaande Gerrit Dirksz ouderling van de Waal uit den naam van Burgem^m van de selve plaats, hadde beloofd tot opbouwinge van een predikants wooninge aan Oosterend, mits daar meede af lossende de pretensie⁹⁵ die de Gemeente van Oosterend heeft op haar predikantshuijs en erf, tachtentig gulden te betalen (boven tgene de gemeente van Oosterend uijt beloofd wierd) sij bij haar Ed. mog: niet[s] hadden konnen uijtrecten⁹⁶ maar hadden dit afscheijt bekoomen, dat aldereerst de sake soude moeten gebracht worden voor de Staaten van Hollandt, eer sijlieden konden advijseren en gaaven daarbij te kennen, soo⁹⁷ van onse

⁹³ In de kantlijn geschreven

⁹⁴ Johannes Solinus, predikant van Den Burg van 1664 tot zijn dood in 1664, Kerkelyk register, 1702.

⁹⁵ aanspraak

⁹⁶ uitrichten

⁹⁷ indien

zijde niets wierde beloofd tot het tractement, daar weijnig hoope bij haar was, dat wij tot ons voorneemen soudén koomen.

Julius Den 28. De eerste voorstel van de Soomer-bedieninge gedaan aan Oosterend, met afkunding dat geen huijs-besoeking op ditmaal sal geschieden na[ar] gewoonte.⁹⁸

Augusti Den 4. De tweede voorstel gedaan.

<48>

Den 11. Door swakheijt van den predikant is geen kerkenraat gehouden geweest voor de bedieninge, is evenwel op data des H: Avondmaal bedient aan Oosterend en sijn als doen den Heere in de gemeente toegevoecht Anna Reijers, huijs-vrouw van Jan Jacobsz Schoenmaaker⁹⁹ aan de Waal, als meede Hendrik Gerritsz Vlaming met sijn huijs-vrouw Mart Jacobs aan Seven-huijsen. Willem Jansz heeft al wederom van het avontmaal geabsenteert. Van gelijken Albert Dirksz Dekker sijn huijs-vrouw Anna Cornelis en Anna Jacobs, sijnde met malkanderen in geschil door segs¹⁰⁰-woorden. En geeft de predikant en Gerrit Dirksz ouderling aan de Waal te kennen, dat se al voor de bedieninge, hebbende van 't geschil verstaan, getracht hadden om de gemoederen te bevreedigen, dan dat tot haar leetweesen de questie noch niet beslecht was.

Den 18. Alsoo bevonden is dat ook Neel Hendrixx niet alleen van de bedieninge heeft geabsenteert, maar ook met Anna Jacobs op die dach geho[o]ijt heeft. Is goet gevonden dat de predik. en Gerrit Dirksz haar daar over bestraffen en tot verbeteringe vermaanen. En soo veel se konden de vrede bearbeijden, tusschen Albert D. Dekker sijn huijsvrouw en Anna Jacobs.

Den 25. Geeft de predikant en Gerrit Dirksz te kennen, dat Neel Hendrixx haar schult bekent en tot betering vermaant is gelijk se verhoopt haar te sullen voortaan wachten, maar hadden in de saake van Albert Dekker etc: niet uijtgerecht¹⁰¹ kunnen.

Septemb[er] den 15. Kerkenraat gehouden, en na dat het gebedt gedaan was sijn de voorige acten geleesen en hebben den predikant en Gerrit Dirksz te kennen gegeven dat se haaren vlijt hadden aangewent om Albert <49> Dirksz, sijn vrouw en Anna Jacobs met malkanderen te versoenen. Dat Anna Jacobs haar versoenlijk heeft vertoont, maar dat se Albert D. met sijn Huijs-vrouw daartoe niet hebben kunnen beweegen. Seijde ook de predikant dat hij Maarten Pietersz tot sijn schuldigen plicht ernstich had vermaant, maar dat hij hem wrevelich aanstelde en genoegsaam de kerkenraat beschuldichde van eensijdich gegaan te hebben in sijn saake en dat hij daar op geen antwoord verwachtende met een wreevel was wech gegaan, gelijk hij daar te vooren meermaalen heeft gedaan. Is goet gevonden de eerste partijen¹⁰² bij gelegentheijt tot versoeninge te beweegen. Maar dat men Maarten P: voortentijt niet sal aanspreken als bij goede gelegentheijt. De kerkenraat vint ook goet dat de bedieninge van des H: avontmaal van heden over ses weeken sal geschieden. Waar op na gedaane danksegginge is de vergadering met vreedé gescheijden ter Waal sijnde absent Jacob Simonsz ouderling en Mr. Maarten Jansz.

H.J: Craach V: M:

⁹⁸ Omdat het volk niet thuis zal zijn (wegens drukte op het land). In 1709, in het sumiere vervolg op dit kerkboek, heet het een keer: "Het hoogwaardig avondmaal, dat wij gewoon sijn op Pinksteren te houden, om het lammeren verkopen, opgeschort tot Juny 8, en toe gehouden. NB een kragtige reden."

⁹⁹ Dit kan een achternaam zijn, maar ook een beroep.

¹⁰⁰ Segs-woorden = zeg(s)woord, gesproken woorden, losse praatjes (WNT), scheldwoorden.

¹⁰¹ Niet uijtgerecht kunnen = niets uit kunnen richten.

¹⁰² Partij = tegenstander.

October Den 2. Biddach, gepredikt aan de Waal voor en na den middach.¹⁰³

Den 13. Is aan de Waal de eerste voorstel van de aanstaande bedieninge gedaan gelijk goet gevonden was.

Den 20. De tweede voorstel gedaan aan Oosterend.

Den 23. Is de proefprediaktie na[ar] gewoonte aan de Waal geschiet en daar op Kerkenraat gehouden met aanroeping van den naam des Heren. En is na 't opleesen van de voorige acten, gepasseert en geteekent naa 't houden van het naast voorleeden avontmaal, rapport gedaan van den predikant <50> dat hij den 14^{en} ten meerendele aan Oosterend de hujsbesoeking hadde alleen gedaan, alsoo Jacob Simonsz ouderling van hujs was. Die thujsgekomen sijnde den 21. met hem het resterende had voltrokken. Hadden geen nieuwe swaaricheit vernomen. Willem Jansz¹⁰⁴ bleef nog weijgerich om ten avontmaal te komen. Gaven ook de predikant en Gerrit Dirksz ouderling aan de Waal te kennen dat se den 15. in haare hujsbesoeking geen nieuwe swaricheijt van importantie hadden vernoomen, maar dat Albert Dirksz en zijn hujsvrouw bleven onversoenlijk en onversettelijk. Dat se Maarten Pietersz niet hadden aangesprooken. En is bij de kerkenraat goet gevonden dat sij beide voor de bedieninge noch eens sullen versoecken of se Albert D. en zijn hujsvrouw met Anna J¹⁰⁵. konnen vereenigen en bevreedigen. Is ook ingebracht van den predikant en Gerrit Dirksz ouderling dat se verstaan hadden dat de armen van de Gemeente aan de Kooch, aldaar na nooddruft niet konden onderhouden worden, en dat se van nooden hadden bij deese en andere kerken ter bede haar noodich onderhout te soeken en alsoo sulx wierd geoordeelt niet stichtelijk te sijn, is goet gevonden, dat men de opsienders der Kerke van de Kooch sal aanschrijven bij aldien se onse hulpe begeeren dat se sulx ons door een letterken of andersins laten weten dat wij na[ar] vermogen van onse kerken genegen sijn haar met een subsidium te assisteren. En alsoo geen swaaricheijt onder de broederen des Kerkenraats is bevonden soo is de vergadering na gedane danksegginge gescheijden met goede vreedten.

H: J: Craach. Pred.

<51>

Den 27. Is des H. avontmaal bedient aan de Waal en door den predikant en Gerrit Dirksz den kerkenraat te kennen gegeven, dat se bij Albert D. en zijn hujsvrouw niet hadden konnen de vrede bearbejden tot haar groot leetweesen, alhoewel se daar toe haar uijterste beste en neerstigheijt hadden aangewent.

November den 3. Heeft de predikant den kerkenraat te kennen gegeven dat hij aan de kerkenraat van de Kooch hadde geschreven volgens voorgaande resolutie, en vertoonde daar op een brief van D: A. Magirus¹⁰⁶, die hij tot antwoord had ontfangen van inhoud dat de kerkenraat van de gemeente aan de Kooch onse kerkenraadt bedankt over haare liefde en sorge tot haarwaars en versochte een milde subsidieum van de selve. Waar op geresolveert is haar lieden toe te voegen op ditmaal thien guldens met bijgaande vermaning om bij d'ander[e] kerken van dit eijland ook assistentie te versoecken. En sijnde thien guldens voorn[oem]t van den predikant en Gerrit Dirksz ouderling alsoo se

¹⁰³ Bid- en dankdagen waren door de overheid ingestelde bijzondere dagen, naar een voorschrift van de DKO (art. 66) "In tijden van oorlog, pestilentie, dure tijd, zware vervolging der kerken en andere algemene zwarigheden, zullen de dienaars der kerken de overheid bidden, dat door hare autoriteit en bevel, openbare vast- en biddagen aangesteld en geheiligd mogen worden."

¹⁰⁴ De vader van het meisje van de trouwbelofte.

¹⁰⁵ Anna Jacobs.

¹⁰⁶ Abrahamus Magirus, predikant in De Koog vanaf 1658. Hij publiceerde in 1680 het boek Almanachs-Heyligen (505 blz.) met een opsomming van alle door de Rooms gezinden gevierde heiligidagen. Hij bestrijdt hiermee de katholieke leer. Zie het artikel van Gerard van der Kooi in HVT 85.

deselve van de Diaconen aan de Waal hadden ontvangen, den 4^{en} dito gestelt aan D: A. Magirus predicaant aan de Kooch int bijweesen van Mr Harmen, koster aldaar¹⁰⁷, met bijvoeginge van boovengemelde vermaaninge. En heeft sijn E. de kerkenraat van Waal en Oosterend bedankt over haare mildaadigheijt.

<52>

Den 17. Geeft Jacob Simonsz ouderling aan Oosterend de kerkenraat te kennen, alsoo Jan Arentsz hadde voorgegeven dat hij hem dan te vrede sou houden wanneer Aacht Willems hem vrij hiel[t] van de belofte die hij seijde van beijde zijden geschiet te sijn, (welke sij nochtans quam te ontkennen, en seijde nooijt huwelijcx belofte met hem te hebben ingegaan) en dat hij dan geen verder moeite daarover soude doen. Dat nu door sijn tusschenkomen die questie was gesleeten. En Willem Jansz die een tijt lang, staande het geschil, van de tafel des heren had geabsenteert, nu wederom te vrede was.¹⁰⁸ En is om seeker reeden bij de kerkenraat verstaan dat men voor de Kerstijt de midweek predicationen niet sal beginnen.

December Den 15. De eerste voorstel gedaan aan Oosterend van de bedieninge des H: avontmaals, die op Kersdach sal geschieden aan Oosterend. En is als doen goet gevonden dat de proefpredicatie sondach aankomende na den middach aan Oosterend sal geschieden, tensij sulx door onweder¹⁰⁹ of anderen toeval worde verhindert. Heeft ook Dirk Cornelisz Bruijn, Diacon aan de Waal, de kerkenraat te kennen gegeven dat hij volgens ordre van Haar EE. op den 8 deeser Jacob Maartsz had aangesprooken en te kennen gegeven dat de kerkenraat verstaan had, dat 'et vrij sober met hem was. Twelk indien 't soo waare, dat se genegen waaren indien hij 't begeerde hem een subsidium te geven, tot enich soulagement¹¹⁰ <53> in sijn tegenwoordige ongelegentheijt, en soo hij 't niet begeerde als een aalmoesse dat hij 't selve sou moogen hebben te leen sonder intrest en bij gelegentheijt weder om betalen. En dat hij daar op voor antwoord had bekomen, dat hij hem van de winter noch hoopten te sullen konnen strekken, van weegen den nooddruft. Dan dat hem een schult eijcher die 32 gulden van hem hebben most, seer moeilijk viel, en hem dreijchden binnen korte daags voor recht te roepen, en dat hij geen raat wist om te betaalen. Versocht dat hem de kerkenraat soo veel geliefde op renten te doen om daar meede sijn crediteur te voldoen. En is daar op goet gevonden dat men hem die penningen uijt de diaconie van de Waal sal verschieten.¹¹¹

Den 18. Kerkenraadt gehouden aan Oosterend. En na aanroepinge van den naam des Heeren sijn de vorige acten voorgeleesen en rechtich bevonden. Daar op hebben de predikant en Gerrit Dirksz ouderling aan de Waal de kerkenraat verstoont dat se de questie tusschen Albert Dirksz sijn vrouw en Anna Jacobs hadden neergeleijt en in haare huijs-besoeking Maarten Pietersz tot versoeninge hadden beweecht, begerende dat een iegelijk tegen welke hij hem met woorden of met werken mocht vergrepen hebben, hem sulx geliefden ten besten te houden, en vergaf ook een iegelijk het gene hij tegen hem mocht misdaan hebben. Dat se geen nieuwe swaricheit hadden bevonden als dat se Cors Willemsz niet hadden thuijs bevonden, maar hadden verstaan <54> dat hij in de laatst voorleden bedieninge des avontmaals niet hadde gecommuniceert, en van die tijt af niet was geweest in 't gehoor des woorts. De reeden daar van wierd geseijt te sijn, om dat de predicaant tot hem geseijt haddet dat hij wel Mr was over sijn huijsgesin in alle dingen die recht en billik sijn, maar niet in alles. En hadden sij ook tot litmaat aangenoomen Jacob

¹⁰⁷ Schoolmeester en koster tegelijk.

¹⁰⁸ Van Aacht Willems, noch van (de weduwnaar?) Jan Arentsz heb ik verder een huwelijck kunnen vinden, noch een vermelding in ledenlijst of als doopgetuige.

¹⁰⁹ Onweder = slecht weer. Jan Buisman (Bar en Boos, 7 eeuwen winterweer) noemt het een (zeer) zachte winter, met december stormen.

¹¹⁰ Soulagement = verlichting, verzachting.

¹¹¹ Verschieten = voorschieten, lenen.

Willemsz. De predikant en Jacob Simonsz deden ook rapport van haare huijsbesoekingne aan Oosterend en gaven te kennen dat Jan Kok hem seer ontstelt vertoonde over Jan Albertsz, seggende dat hij tegen sijn belofte sijn huijs geset had en gebout daar [waar] hij 't niet gaarne had, voor sijn uitsicht etc. seggende dat hij niet ten avontmaal quam voor ditmaal, en noch licht in een jaar en meer niet, waar op de predikant hem sijn onverstant aanweese, en toonde soo hij gelijk had dat hij evenwel hem most versoenlijk aanstellen, doch hield hem even ongeseggelijk, waar op de predicant tot hem seijde dat hij wist hoe hij hem gedraagen hadde, en dat hij moogelijk bij hem selve wel reeden hadde om hem van 't avontmaal te onthouden voor ditmaal. Seijden dat se daar op Jan Albertsz hadden gesproken, dewelke seijde van geen belofte te weeten, maar wel dat hij <55> Jan Kok gevraacht had, of 't wel met sijn wil sou weesen, wanneer hij timmerde op dat stukjen lants voor sijn huijs, en dat hij geseijt had, dat hij 't wel velen mocht. Maar int timmeren had Jan Kok hem leelijk bejegent en scheen als of hij hem het leven had willen beneemen. Doch dat hij hem met beleeftheit hadde gesocht te stillen, en beriep hem op 't getuijchenisse van sulke die 't hadden aangesien en gehoord. Dat se Simon Albertsz op sijn belijdenis tot litmaat hadden aangenomen. Alsoo de kerkenraat van de persoon van Michiel Jansz Waart aan 't Nieuwe Schil niet anders als alle goede getuijchenisse hoort en voorkomt, sijnde niet alleen selve een liefhebber¹¹² van 't gehoor van Gods woort, maar hebbende ook sijn huijs-vrouw (komende uijt het pausdom) meede tot het gehoor des woorts aan geleijt, is goet gevonden dat men hem sal voor de bedieninge noch aansoeken om hem tot een litmaat der kerke aan te neemen, indien hij daar toe mocht geneegen sijn.

Is daar op Censura gehouden en onder de leeden des kerkenraats geen swaaricheit bevonden door des Heeren genaade. Daar na is geresolveert dat men soude treden tot de verkiesinge van het dubbel getal kerkenraats personen, met beloften dat niemant van de leeden sulx buijten de vergaderinge sal openbaaren, voor en aleer de gemeijnte soude vergadert sijn, om uijt het dubbel getal een enkel te stemmen, om te succederen in plaatse <56> van de oude en afgaande kerkenraat, waar op na aanroepinge van de naam des Heeren sijn uitgeleijt aan de Waal, tot ouderling Mr Jan Jansz Quant en Jacob Pietersz Ta, tot Diacon Cornelisz Theunis en Dirk Cornelisz Boon. Tot Diacon aan Oosterend Dirk Jansz en Simon Fransz. En is daarop de vergadering die compleet was met danksegginge tot God in goeden vrede gescheijden.

Harmen J: Craach. V: M.

- Den 22. De tweede voorstel gedaan aan de Waal en is des namiddaachs aldaar ook de proefpredikatie geschiet, om het quaat weeder en onbequaume wech die andersins opt versoeck van de kerkenraat van Oosterend bij den predicant en Kerkenraat van de Waal was geconsenteert¹¹³ dat geschieden soude aan Oosterend.
- Den 25. Is des H: avontmaal bedient aan Oosterend. En alsoo 't niet heeft kunnen geschieden voor de bedieninge dat Michiel Jansz wierd versocht om hem tot de gemeente Chri. te begeven, soo heeft de predikant na de bedieninge hem de goede genegentheijt des kerkenraats bekend gemaakt en vermaant om hem voorts stichtelijk te draagen en neerstich int gehoor des goddelijken woorts te verschijnen, op dat men hem bij de eerste gelegentheijt sonder aanstoot van iemant tot litmaat der kerke mocht aannemen <57> gelijk hij aannam te doen.

¹¹² Liefhebber = bezoeker van de kerk die zelf geen lidmaat is. Veelal bestond het gehoor van een predikant voor een groot deel uit liefhebbers (Van Deursen, Mensen van klein vermogen 1991).

¹¹³ Consent = akkoord

- Den 26. Is bij de kerkenraat goet gevonden dat men Jacob Maartsz op zijn versoek uijt de middelen van de Diaconie van de Waal sal verschieten twee en dertich gulden, en de acte waar bij hij hem verbint alsoo sal instellen, dat de betaling sal staan tot zijn discretie. Met eenen vint ook de kerkenraat goet dat men de eerste midweekse predicatie na nieuw Jaar sal doen aan Oosterend.

Anno 1659

Januarius Den 1^{en} dito Sijn bij de Gemeente na[ar] oude gewoonte uijt een dubbel getal bij de kerkenraat uitgeleijt, verkooren tot nieuwe kerkenraats personen om te succederen in de plaatse van de afgaande, tot ouderling aan de Waal Jan Jansz Quant, Diacon Dirk Cornelisz Boon. Tot Diacon aan Oosterend Simon Fransz. Geschiet aan de Waal ten over staan van de kerkenraat excempt Gerrit Dirksz ouderling en Willem Korsz Diacon aan de Waal door swakheijt.

Den 5. dito Hebben de broederen des kerkenraats de voorgaande aangetekende handelingen de welke gepasseert sijn in den tijd van haare bedieninge in dit <58> voorleeden jaar met haare onderteekeninge bevesticht.

*Gerrit Dircksen Ouderlinck*¹¹⁴ heeft getekent den 16^{en} januarius, sijnde den 5. door swakheijt verindert.

Dit is 't merk Y van Dirk Cornelisz Bruijn

Dit is 't merk # van Willem Korsz

Jacop Pieters

Simon Leendertsen Quast

Mr Maarten Jansz Schuijt

Harmen Jansz Craach

Predt

Den 19. dito Alsoo daar geen wettelijke verhindering is voorgekomen, soo sijn de nieu gestemde kerkenraats personen, na drie onverhinderde sondaachse voorstellingen in haaren dienst bevesticht.

Februarius Den 7. Hebben Diaconen van de Waal haare rekeninge gedaan voor d' oude en nieuwe kerkenraat en sijn over haar goede en prijs-baare administratie van allen bedankt en gaf de predicant te kennen dat hij Ds Magirus predicant aan de Kooch, hadde vertoont volgens ordre des kerkenraats in haaren name, dat sij tot haar leetweesen hadden verstaan dat een van de litmaeten van de Kooch als noot hebbende, soo wel bij partijen als kerkx gesinde hulp hadde versocht in haare jurisdictie gaande, daar se maar de meeste hoope hadde wat te sullen <59> verkrijgen, klaagende dat se met een huijsgesin van acht menschen sittende, wekelijkx maar een gulden uijt de diaconie genoot, waar uijt niet anders als groote lastering over de gereformeerde gemeijnte Jesu Chri. ontstond, over 't geheele eijland als of 'er geen genoegsaame sorge voor haare armen wierd gedraagen, waar tegens in tijts behoorde sorge gedraagen te worden op dat geen rechtveerdige reden van laster wierd gegeven, en [daar]bij aldus [dat] sij lieden daar toe niet machtich waaren, dat wij van onse sijde haar wederom na[ar] vermoogen wilden te hulp koomen. En dat sijn E. hadde geantwoort, dat hij de kerkenraat van de Waal en Oosterend bedankte over haar meededoogentheijt en liberaalheijt, seggende dat hij soude sorge draagen dat bij de Diaconen soo veel gedaan wierd als noodich diende tot genoegsame besorging van den armen en wanneer sij te kort quaamen, dat se als dan de aangeboden hulp met dankbaarheid wilden aanneemen.

Alsoo de kerkenraat voorgekomen is dat Albert Dirksz Dekker sijn soon in houwelijkx ondertrouw heeft verbonden met een dochter van een wederdooperse secte, belovende dat hij sijn soon soude toelaaten met haar in de vermaninge te gaan, soo is goet gevonden dat hij door de predicant en Mr Jan Jansz ouderling daar over sal aangesproken worden, en wanneer sij na ondersoek het geruchte waar bevinden, dat sij

¹¹⁴ Cursief is door de personen zelf getekend en moeilijker leesbaar. Twee zetten een merkteken.

hem <60> sullen te kennen geven dat de kerkenraat haar daar over niet weijnich bedroeft, omdat daar uijt niet anders als groote ergernisse kan ontstaan, en de [tegen]partijen der waarheijt occasie¹¹⁵ tot lasteringe wert gegeven, als sijnde een groote kleijnachtinge van de waarheijt. En hem daar en boven vermanen om soo veel moogelijk is sulken ergernis en laster voor te koomen.

Is ook goet gevonden dat de predicant en ouderling voorn[oem]t Kors Willemsz over sijn ergerlijke dronkenschap in de laatste veijlinge aan de Waal als meede sijn continueel afblijven uijt het gehoor des woorts, sullen bestraffen en tot betering te vermaanen.

Dat ook Klaas Sarisz door den predicant en Jacob Simonsz ouderling over sijn vuile en ergerlijke dronkenschap sal aangesprooken, bestraft en tot verbetering van de ergernis vermaant worden.

Alsoo Sijbrant Hertsz Burgermr aan de Waal de rantsoenpenningen¹¹⁶ de Diaconie toebehoorende bij hem behout en daarom aangesprooken sijnde, voorgeeft dat hij de selve ten meerendeele heeft uijtgedeeft aan lantlopende beedelaars, soo heeft de kerkenraat goet geacht dat de diaconen sijn E. op nieuw daarom sullen aanspreken en bij weijgering van betaling, aanseggende dat de kerkenraat niet gesint is toe te laten dat de Diaconij van haar gerechtigheijt soude <61> berooft worden, en eer sulx soude geschieden dat se meerder moeyten daarom sullen doen.

En is eijndelijk de vergadering die compleet was na gedane danksegginge met vrede gescheijden.

H: J: Craach
Predt

Den 12 dito Alsoo de kerkenraat is bekent gemaakt dat Heertjen Dirksz seer soober in de klederen is, soo is goet gevonden dat de Diaconen van de Waal dat [wat] noodich is sullen besorgen.

Den 19. Hebben de Diaconen van Oosterend haare rekening gedaan en sijn van oude en nieuwe kerkenraat over haar goede bedieninge bedankt.

Meerte Den 5. Is de laatste midweekse predikatie gedaan aan Oosterend.

Den 12 dito Sijnde Biddach is voor en na den middach aan Oosterend gepredikt.

Den 23. Kerkenraat gehouden aan Oosterend en met den gebede begonnen, waarop de voorige acten sijn voorgelezen. En is doen goet gevonden dat men Albert Dirksz die tot dato noch niet en is aangesprooken, gelijk te vooren geresolveert was, alsoo de kerkenraat wort bericht, dat hij wel in 't huwelijk van sijn soon, maar niet om hem bij de mennisten¹¹⁷ te laten gaan heeft geconsenteert, voor als noch niet en sal daar over aanspreken. Dat men Kors Willemsz voor de kerkenraat sal doen compareeren en hem over sijn begane fouten bestraffen en tot betering vermaanen. Dat Klaas Sarisz door den predikant en Jacob Simonsz ouderling particulierlijk aangesprooken, bestraft en tot verbetering van sijn misdaat <62> vermaant worden, alsoo sulx tot nog toe niet heeft konnen geschieden. Dat in de naaste huijsbesoeking Michiel Jansz Waart aan 't Nieuwe Schil sal tot litmaat aangenomen worden, soo hij daar toe hem geeert vint. En alsoo de kerkenraat na de voorstellinge gedaan in de kerke van de Waal den 16 maart, niets is voorgekomen tegen den persoon van Willem Gerritsz en Maritjen Isaaks sijn huijsvrouw, soo wert haar geconsenteert een behoorlijke attestatie van inhout gesont in den geloove

¹¹⁵ Occasie = gelegenheid

¹¹⁶ Rantsoenpenningen = opcenten op heffingen genoten door de kerk (genealogisch woordenboek op internet)/ belasting op de veilingen (archieven.nl)

¹¹⁷ Mennisten = doopsgezinden

en stichtelijk van leven soo veel ons bekend is om te moogen vertoonen aan de opsienders der kerke van Huijsduijnen, alsoo se derwaarts met'erwoon gedenken te vertrekken. En is daarop de vergadering die compleet was na gedane danksegginge met vrede gescheijden.

Harmen J. Craach
Predt.

Den 30 Dito is d' eerste voorstel gedaan van de bedieninge des H. avontmaals die op paaschen aan de Waal sal geschieden, en de gemeente bekend gemaakt dat de huijsbesoeking op ditmaal niet door den predikant, maar door den ouderling en Diacon van elke plaatse stont te geschieden.

Den 6. April De tweede voorstel gedaan aan Oosterend.

Den 11. Dito Na gedaane proefpredikatie kerkenraat gehouden en met den gebede begost. Waar op na[ar] gewoonte voorgelezen zijn de acten van de naastvoorgaande vergadering en van allen geaprobeert sijnde heeft Mr. Jan Jansz <63> ouderling en Dirk Cornelisz Diacon aan de Waal de vergadering te kennen gegeven dat in de huijsbesoeking haar geen nieuwe swaaricheit was voorgekoomen. Dat se Kors Willemsz hadden bestraft vanwege traage kerkgang en ergerlijke dronkenschap. En dat hij zijn schult bekend en leetweesen getoont had, en alsoo sij hem uijt naame des Kerkenraats hadden aangeseijt dat hij hem voor ditmaal van de tafel des Heeren sou gelieven te onthouden, hadde sulx gewillich aangenomen te doen. Aan Oosterend is geen huijsbesoeking geschiet. Maar Jacob Simonsz ouderling heeft de kerkenraat bekend gemaakt dat Jan Meijertsz op Oost en zijn huijs-vrouw seer t' onvreeden waaren¹¹⁸, omdat se alhoewel uijt last van Burgemeestrn aan de Diaconen van Oosterend twee ducaton¹¹⁹ hadden moeten betalen, die sij seijden te vooren noch eens betaalt te hebben aan eenige kerk armen in 't particulier, meenende daar meede de last van Burgemeestrn voldaan te hebben en gaaven te kennen dat se daarom voor ditmaal niet gesint waaren te communiceren¹²⁰. De predikant gaf ook te kennen dat hij met Jacob Simonsz ouderling tot Claas Sarisz is geweest maar vonden hem niet in. En dat hij int bijzonder bij Cornelis Hendriksz was geweest, die hem seijde dat hij met Mr. Maarten was versoent¹²¹. Gelijk hij bij Mr. Maarten koomende ook heeft bevonden. Maar zijn huijsvrouw Martjen Lamberts was op zijn komste uijt den huijse gegaan, sonder dat hij die had konnen spreken. Kerkenraat vint goet <64> dat men voor ditmaal Jan Meijertsz en zijn huijsvrouw niet sal aanspreken. Gelijk ook Martjen Lamberts. En sijn op ditmaal den Heere toegevoecht Michiel Jansz van 't Nieuwe Schil en Naan Jacobs, huijsvrouw van Simon Albertsz aan Oost. Waar op Censura gehouden sijnde, en geen swaaricheit bevonden, is de vergadering na gedane danksegging tot God met vrede gescheijden.

H: J: Craach
V: M.

Den 13 dito Is des H: avontmaal bedient aan de Waal, sijnde paaschdach.

Den 15. dito Sijn aan Jan Jacobsz Schoenmaaker aan de Waal en sijn huijsvrouw Anna Reijers, alsoo se van hier metterwoon vertrekken na[ar] Oud-karspel op Langedijk, als meede aan Anna

¹¹⁸ Jan Meijerts en Anna Pieters van Oost met wie in 1654 al problemen waren.

¹¹⁹ Duccatons = zilveren ridders, die vanaf 1659 werden geslagen (wikipedia).

¹²⁰ Communiceren = aan het avondmaal deel te nemen.

¹²¹ Er is in de notulen niet eerder sprake van onenigheid tussen Cornelis Hendriksz Graaf en Mr Maarten Jansz. In de notitie van 28 mei 1659 wordt een en ander duidelijk. Het lijkt of het onderwerp aanvankelijk vermeden is. Mr Maarten Jansz is lid van de kerkeraad en Cornelis Hendriksz Graaf was dat (eerder) ook.

Cornelis op Eijs, die voorneemens is te gaan dienen op Oost Vlieland op haar versoeck, na dat haar naamen de gemeijnte sijn voorgedraagen en geen verhinderen is voorgekoomen, attestatien verleent van inhoud, gesont in den geloove en vroom van wandel soo veel ons bekent is.

Maij Den 18. De eerste, den 25. de tweede voorstel van de bedieninge gedaan die op pinxterdach weesen sal aan Oosterend. Alsoo Zacharias Lamberts metterwoon na[ar] de Kooch was vertrokken, en voor hem en sijn huijs-vrouw Neel Heertjes attestatie had versocht, heeft de kerkenraat hem voor haar doen koomen en voorgehouden dat haare naamen de gemeente voorgesteld sijnde, haar hinder was voorgekoomen, dat int verhuysen na[ar] de Kooch hem quaalijk gedraagen had tegen sijn huijsvrouw, twelk hij bekende maar niet soo breet als <65> het aangebracht was. En seijde dat sijn huijsvrouw hem daar toe groote reden gegeven hadde. Doch dat 'et hem lief was en daarover na[ar] gelegentheit bestraft sijnde, beloofde dat hij hem na[ar] vermoogen sout soeken te beteren, waar op hem verleent is, voor hem selve en sijn huijsvrouw een attestatie van deesen inhoud, gesont int geloof soo veel ons bekent is, en wat den wandel aangaat is ons in lang geen bijzondere swaaricheit voor gekoomen, als dat nu int verhuysen na[ar] de Kooch weinich¹²² ongemak is geweest tusschen haar bejide waar over hij ons leetweesen heeft vertoont.

Den 28 Dito Kerkenraat gehouden aan Oosterend na dat de proefpredikatie was gedaan. En na aanroepinge van de naam des Heeren en het voorleesen van de laatste acten, is van de predicant en Mr Jan Jansz ouderling van wegen de huijsbesoeking aan de Waal geen swaaricheit ingebracht. Maar geeft de predicant en Jacob Simonsz ouderling te kennen dat se in de huijsbesoeking aan Oosterend Biem Dirksz onrustich bevonden over een politijk questi met Dirk Jansz sijn neve en hadde getracht hem te bevredigen doch niet uijtgerecht¹²³.

Jan Kok die met Jan Simonsz was oneenich geweest en niet had willen versoenen, had sijn schult bekent en versocht dat men't hem ten besten sou houden, versocht sulx ook van Jan Simonsz, gelijk hij hem ook sijn faute waarin hij tegen hem misdaan mocht hebben gaarn ten besten hield. En dat hij daar op was genoodicht tot de tafel des Heeren.

Dat se Claas Sarisz hadden over sijn faute aangesprooken en bestraft. Die groot leetweesen had vertoont en haar te kennen gegeven dat hij hem voor de eerste reijse na sijn begaane faute van de tafel des Heeren had onthouden en wilde hem voorts de ordre des kerkenraats onderwerpen, waar op sij hem tot het gebruijck van des Heeren avontmaal hadden genoodicht. Tot Cornelis Hendriksz Graaf en Martjen Lamberts, hadden se weeder nieuwe swaaricheit bevonden wegens seeker acte van beschuldiging die bij dito Graaf gemaakt en den predicant <66> overgeleevert had tegen den persoon van Maarten Jansz schoolmr en koster¹²⁴ aan Oosterend met begeerte om de selve¹²⁵ de kerkenraat te vertoonen, alsoo de predikant hem ten besten raadende, tot hem geseijt had dat hij niet goet vont, de acte de kerkenraat te vertoonen om dat se niet anders als tot sijn eijgen naadeel konde dienen. Waar op hij met misnoegen te kennen gaf dat hij wel veelen mocht dat de acte vertoont wierd. Klaagde ook seer over liefdeloosheijt van de gereformeerde waar op als hem gevraacht wierd waar in dat haare liefdeloosheijt bleek, klaachde dat het tractament van sijn huijsvrouw van Burgermr Voocht voor een gedeelte was vermindert, en dat Br Elmer Gerritsz alhoewel een litmaat, dat niet

¹²² Weinich = enig.

¹²³ Uijtgerecht = uitgericht, uitgehaald.

¹²⁴ Het beroep van schoolmeester werd, omdat het slecht werd betaald, vaak gecombineerd met dat van koster (Van Deursen).

¹²⁵ De acte.

wederom hadde verbeterd in zijn regering niet tegenstaande haar versoek en alhoewel se hem en zijn huys-vrouw sochten gerust te stellen, beloovende dat se het beste voor haar wilden spreken, hebben evenwel daartoe niet kunnen koomen, maar onverrichtersaken moeten scheijden. Is daar op de acte de vergadering voorgelezen en beslooten dat men de selve aan hem niet wederom sal overgeven, voor dat hij bekent dat hij hem met die acte vergreepen heeft. De kerkenraad vint ook goet haar bejide voor ditmaal tot de tafel des Heeren niet toe te laten, maar dat men Claas Sarisz daar toe sal noodigen. Alsoo Anna Cornelis niet na[ar] Vlieland is vertrokken door seeker toeval, wert se bij ons als Litmaat gecontinueert en haar attestatie ingetrokken en geroijeert¹²⁶. Kerkenraad consenteert dat Diaconen van de Waal aan Gerrit Cornelisz op Mullenbuijrt 25 gulden sullen verschieten en geven dito Diaconen te kennen dat Br Sijbrant Hertsz de rantsoenpenningen <67> van 't voorleeden jaar nu aan haar ten vollen had betaalt.¹²⁷ Hier op is de Censura geschiet en geen swaaricheit bevonden en is alsoo na gedaane danksegginge de vergadering die compleet was met vrede gescheijden.

H.J. Craach
Predt

Junij Den 1. Op pinxterdach des H: avontmaal bedient aan Oosterend. Sijnde met behoorlijke attestatie van de Burg de gemeente alhier toegevoecht Lambert Obbesz met zijn huysvrouw Ariaantjen Sijts.

Julij Den 27. dito Op sondach nadat de tweede voorstel van de soomer bedieninge des avontmaals en de proefpredikatie aan Oosterend was gedaan is de kerkenraad bijeen gebleven, en na dat den naam des Heeren was aangeropen, heeft men de acten gepasseert en geboekt van den 30 meert af tot dato deeses toe, geresumeert en bevonden behoorlijk gestelt te zijn. En alsoo geen huysbesoeking voor deese bediening ordinairlijk geschiet is, goet gevonden dat men Cornelis Hendriksz Graaf en zijn huysvrouw Martjen Lamberts voor ditmaal tot de tafel des Heeren niet sal toelaaten of noodigen, te meer alsoo hij hem noch al t' onvreeden vertoont en sij noch onlangs seer gekeven heeft tegen haar suster Zara Lamberts¹²⁸. Maar Jan Meijertsz en zijn huysvrouw sullen door Jacob Simonsz op haar beproevinge toegelaaten worden. Ook Biem Dirksz en Dirk Jansz. Pieter Bakker, alsoo hij openbaarlijk een mennist geslaagen heeft tot groote ergernisse, sal hem voor ditmaal van de tafel des heeren onthouden, en zijn partij om vergiffenis bidden. Maar sal zijn swager en dochter, indien sij haar daar toe geroert vinden, alsoo de kerkenraad tegen haar personen niets heeft, waarom se niet soudon moogen toegelaaten worden, tot litmaten <68> worden aangenoomen door Jacob Simonsz ouderling en is daar op na[ar] gewoonte Censura gehouden en geen swaaricheit bevonden en alsoo de vergadering die compleet was met danksegging in goeden vrede gescheijden.

H.J. Craag
Predt

Augusti Den 3. Heeft men des Heeren avontmaal bedient aan de Waal.

October Den 12. Is bij den geheelen Kerkenraad goet gevonden dat men voortaan, wanneer ledemaaten haar mochten verlopen hebben in ergerlike sonden, maar weederom haar schult bekent, leetweesen vertoont en den kerkenraad behoorlike satisfactie hebben

¹²⁶ Geroijeert = (hier) vernietigd.

¹²⁷ De burgemeester zei de rantsoenpenningen eerder aan landlopers te hebben gegeven. De kerkeraad vindt nu goed dat Gerrit Cornelisz van Molenbuurt 25 gulden krijgt voorgeschoten.

¹²⁸ Sara Lamberts houdt een herberg op Oost.

gegeven, haar boetveerdicheit de gemeente sal bekend maaken, met verswijginge van haare naamen en versoek dat een iegelijk die aan haar geergert is geweest, haar sulx om Chri. wil gelieve ten besten te houden en sich in haare bekeeringe te verheugen.

Den 15. Dito Na 't eindigen van de proefpredicatie aan Oosterend Kerkenraad gehouden met aanroeping van de naam des Heeren en na resumptie van de vorige acten is in Kerkenraad vertoont, dat Cornelis Hendriksz Graaf met Martjen Lamberts zijn huisvrouw, na dat se over haar begaane fouten bestraft waaren, haar schult bekend hebben en versocht dat haar sulx ten beste mocht gehouden en vergeven worden, alsoo sij seijden haar sulx leet te sijn. Dat Pieter Bakker voldaan hebbende de pene¹²⁹ bij kerkenraad opgelegd, wederom ten avontm: was genoodicht.¹³⁰ Ook Kors Willemsz. Jan Meijertsz en sijn huisvrouw Anna Pieters bleven nog t'onvreden. Eijndelik censura gehouden en geen swaaricheit bevonden. Daar op is den Heere gedankt en de vergadering met vrede gescheijden. Exempt Jacob Simonsz.

H.J. Craach
Pred

<69>

Den 19. dito Is des H: Avontmaal bedient aan Oosterend.

November Den 5. Sijnde biddacht gepredikt twee maal aan de Waal.

Den 16 dito Den kerkenraad vint goet en seer noodich om nevens de andere kerken deeses Eijlants, daar ersoo het soud moogen van nooden sijn, te versoeken dimissie¹³¹ en verlof om van de Classis van Alkmaar ontslaagen en verplaatst te moogen worden op de Classis van Enchuijzen, om gewichtige reedenen, onder andere deese:

1. Dat haare lieden de Classicale resolutieen, die sij achten dat haar soo noodich sijn te weten als andere kerken des Classis, ten meerendele onbekent blijven, omdat 'et den predikanten en ouderlingen seer ongeleegen, moeilijk en daar en booven seer kostelik valt, om op de Classis van Alkmaar te reijsen en daarom aldaar selden verscheijnen. Die daarentegen seer gemakkelijk en met kleijne kosten op de Classis van Enchuijzen soudon kunnen koomen.
2. Dat in tijt van beroepingen en andere swaaricheeden der kerke, de kerken van dit Eijlant te swaare lasten hebben te draagen van reijs en andere kosten op de Classis die sij dikmaal niet kunnen vervallen.

En tot uitvoering van deese resolutie heeft de kerkenraad verkooren en machtich gemaakt¹³² haaren predikant Harmen Jansz Craach. Sijnde de kerkenraad compleet.

Dito is deese bovenstaande resolutie geextraheert uijt het kerkeboek en in naam des kerkenraats onder geteekent bij Mr Jan Jansz en Jacob Simonsz ouderlingen en aan den predikant overgelevert.¹³³

December Den 10. Is Meijs Hendrikx op haar versoek attestatie verleent, gaande metterwoon na[ar] de Burg, nadat sulx de gemeente behoorlik was voorgesteld en geen verhindering was voorgevallen.

<70>

¹²⁹ Pene = straf

¹³⁰ Blijkbaar is Pieter Bakker een straf opgelegd wegens het slaan van de mennist (doopsgezinde) die zich op grond van zijn geweldloosheid niet mag verweren.

¹³¹ Demissie = ontslag uit dienst, verlof om uit dienst te vertrekken (WNT).

¹³² Gemachtigd

¹³³ Enkhuijzen is over zee veel beter bereikbaar dan Alkmaar over land.

Den 17. Dito Naadat de predikant geeindicht was is in de kerkenraat na gedaan gebedt en resumptie van de voorige acten, rapport gedaan dat aan beide plaatsten in de huysbesoeking geen bijzondere nieuwe swaricheit was voorgevallen.

Dat Isbrant Cornelisz en Anna Pieters sijn huysvrouw aan Sevenhuijsen en Hille Heddes¹³⁴, huysvrouw van Michiel Jansz aan 't Nieuwe Schil, op haar belijdenis tot Litmaaten sijn aangenoomen en is Dirkjen Dirkx alsoo se de gemeijnte behoorlik is voorgesteld op haar versoek attestatie geconsenteert na[ar] West Vlieland en verleent. Eijndelik is censura gehouden en geen swaaricheit bevonden, daarop na gedaane danksegginge de vergadering met vrede is gescheijden. Excmpt sijnde Mr Jan Jansz. t' Oosterend.

Den 21. Dito Is op haare belijdenis tot Litmaat aangenoomen en gedoopt Brecht Pieters aan Oost.

Den 25. Op Kersdach is des H: avontmaal bedient aan de Waal.

Den 26. Heeft de kerkenraat uitgeleijt een dubbelt getal persoonen, daar uit beide gemeijnte sal verkooren worden, na[ar] gewoonte een enkel getal, om te moogen succederen in plaats van de afgaande kerkenraat te weeten.

Aan Oosterend tot het ouderlingschap Br Elmer Gerritsz / Br Simon Leenaartsz Quast
Tot de Diaconij Albert Jacobsz, schoenmaaker / Jan Albertsz
Tot de Diaconij aan de Waal Cornelis Theunisz / Albert Dirksz Dekker

¹³⁴ Hille Heddes is afkomstig uit het pausdom, zie eerder; in 1669 trouwt Michiel Jansz, weduwnaar met Neeltjen Jacobs jd, beiden van Nieuwe Schil. De kerk in Oosterend bezit nog een "oorspronkelijk twaalfarmige kroon waarvan zes armen verdwenen zijn; op de schildjes staan de namen vermeld van de schenkers MICHIEL JANSZ. EN SIJN HUYSVROU NEELTIEN JACOBS 1683" Herma M. van den Berg, Westfriesland, Tessel en Wieringen. Staatsdrukkerij en Uitgeverijbedrijf, Den Haag 1955. Op de internetsite van de Maartenskerk van Oosterend is te lezen: "Later werd deze tezamen met zijn vrouw, Neeltje Jacobs, begraven onder de kroon." De kandelaar is inmiddels gerestaureerd.

<71> **Anno 1660**

Januarius Den 1^{en} Zijn bij de gemeijnte in 't het voorschreven dubbel getal verkooren, tot ouderling Br Elmer Gerritsz, tot Diacon Jan Albertsz, aan Oosterend. En tot Diacon aan de Waal Cornelis Theunisz.

Den 14. dito Alsoo de kerkenraat vergaadt aan Oosterend, is voor gekoomen, dat Cornelis Hendriksz seer t' onvreeden was, dat hem zijn schrift dat hij door den predikant aan de kerkenraat heeft overgelevert tot klachten over Mr Maarten, niet weeder gegeven wierd. Vint goet dat hem het selve sal weder gegeven worden, om hem te vrede te stellen alsoo hij daar toe verstaan kan sal't dan in zijn tegenwoordicheit gescheurt en verbrant worden. Mits hem ten besten vermaanende, door den predikant en Jacob Simonsz ouderling. De kerkenraat houdt copie van 't geschrift.

Den 18. dito Hebben de predikant en Mr Jan Jansz de kerkenraat vertoont, hoe dat sij nevens Jacob Simonsz aan Cornelis Hendriksz zijn geschrift hadden behandicht, en dat se dus niet tegenstaande hem soo onrustich lieten als vonden, niet tegenstaande haar vriendelijke onderrechting. Geeft ook Mr Maarten te kennen, dat Cornelis Hendriksz aan hem had versocht om aan de kerkenraat zijn leetweesen te vertoonen van dat hij met de gedeputeerde des selves niet was te recht geraakt op woensdach voorleeden, versocht dat se nog eens geliefde tot hem te koomen, of soo niet, dat hij wel wilde voor haar verscheijnen. Kerkenraat vint goed, dat hem door Mr Maarten sal worden aangeseijt dat se hem op woensdach sullen verwachten.

<72>

Den 21. Dito Nadat de acten van den geheelen jaare gepasseert na de laatste ondertekening wederom de kerkenraat zijn voorgeleesen zijn deselve van allen leeden der selver bijzonderlik onderteekent en bevesticht.

Jacob Sijmons, ouderling

Jan Jansz, schoolmr, ouderlingh aan de Waal

Dit is # 't merck van Willem Korsz Diaken

Derck Cornelis Boon Diaken

Sijmen Cornelisz Boon, diaken

Maarten Jansz, schoolm t Oosterend

Harmen Jansz Craach
Predt

Den 25. dito. Zijn de nieuw verkooren kerkenraats personen, nadat se de gemeijnte behoorlik voorgesteld en geen verhinderingen voorgevallen waaren in haaren dienst bevesticht in de kerke van Oosterend.

Den 28. dito Is de kerkenraad, op het versoeck van Cornelis Hendriksz Graaf ten huijse van Mr. Maarten Jansz vergaadt, daar hij voor haar verscheenen, en hem uit aller naame te kennen gegeven is, dat hij haar sonderling wel lieten gevallen, dat hij haar door Mr Maarten had laten weeten, zijn leetweesen van dat hij haare gedeputeerde onverrechtersaake had laten van hem gaan, en dat hij nu begeerich was het selve te beslechten, twelk sij ook wilden vertrouwen zijn mening te zijn, begeerden oversulx dat hem geliefde te kennen te geven, hoe het dies aangaande bij hem lach. En of hij niet bekende dat hij hem vergreepen had tegen de kerkenraad? Twelk soo hij dede de selve was geneegen hem sulx gaarn[e] om Chri. wil ten besten te houden. Waar op hij enige onnutte teemerijen¹³⁵ voortbracht, en onder anderen klaagde dat men hem te last[e]

¹³⁵ Teemerijen = wat gebazel.

had geleijt, dat hij hem met sijn ingegeven schrift (te weeten het beschuldiging van Mr. Maarten) had vergrepen, en dat hij wel hooren wilde waar in dat hij quaalik gedaan had. Als hem daar op geantwoort wierd, dat de kerkenraad niet had verwacht dat hij nu <73> eenige questie soud hebben voortgebracht, maar dat hij alleen soud hebben getracht na[ar] vrede en versoeninge, geli[j]k hij had voorgegeven, dat dit het rechte middel niet was. En vermaant om hem het oordeel des kerkenraats te onderwerpen en haar goede onderrechting plaats te geven. Heeft hij echters begeert dat men hem soud toonen dat hij hem int schrijven had vergrepen. Waar op de predikant hem seijde dat hij het hem tot verscheijden tijden had getoont, en afgeraaden het schrift in te leveren. Of hem dat vergeven was. Als hij daar op bekende dat het wel geschiet was, soo seijde daar op de predikant, dat hem niet luste het selve altijd wederom te repeteren als het bij hem soo in de wint geslaagen wierd. Dan evenwel soo hij't nog eens wilde hooren, hij soud het geschrift te voorschijn brengen, men soudet hem daar uit nog wel toonen, dat hij daar in qualik gedaan had, maar hij weijgerde het geschrift te vertoonen. De kerkenraad heeft hem daar op weederom ernstelijk en vriendelijk vermaant, dat hij hem als een gehoorsaam litmaat soud aanstellen, en het oordeel des kerkenraats behoorlik onder werpen. Maar in t minste niet konnende vorderen¹³⁶, en siende dat hij onversettelik bleef, heeft hem over sijn halsticheijt ernstelijk bestraft en tot verbeetering vermaant. En is daar op gescheijden.

Februarius Den 18. Is Anna Reijers op haar belijdenis tot een litmaat der gemeijnte aangenomen en gedoopt.

Den 25. Heeft de kerkenraad goet gevonden, dat men Cornelis Hendriksz Graaf niet sal toe laten tot de gemeenschap des H. Avontmaals, voor dat hij behoorlike schult bekennning gedaan heeft. Jan Albertsz was niet tegenwoordich.

Meerte Den 24. Na gedaane proefpredikatie aan Oosterend, is de kerkenraad vergaadert, aanvangende de handeling met aanroeping van des Heeren naam, waar op Cornelis Hendriksz Graaf voor haar is verscheenen en is hem afgevraacht of hij nu gekoomen was om hem met den Kerkenraadt te versoenen. Als hij daar op antwoorde ja, is hem voort[s] gevraacht of hem dat niet leet en was, t geene waar in hij hem te vooren mocht vergrepen hebben en of hij niet begeerde dat men het hem wilde ten besten houden. En heeft geantwoort <74> ja. Waar op hem aangeseijt wierd dat de kerkenraad hem alles gaarne ten besten hield, en wenschten hem den seegen des Heeren. Als hij daar op wierd versocht om de naaste reijse op sijn beproeving aan de tafel des Heeren te verschijnen gaf [hij] te kennen dat 'et op ditmaal licht noch niet geschieden soude. En alhoewel door verscheijden krachtige en overtuigende redenen aangemaant, gink¹³⁷ van de vergaadering sonder hem naader te verklaaren. Daar op sijn de voorige acten geresumeert. En hebben de Broederen van haare huijsbesoeking rapport gedaan en was aan de Waal geen swaricheit bevonden. Aan Oosterend was wel jiet[s] oneffen om segs woorden, maar verhoopten dat sulx soud bijgeleijt sijn. Cornelis Hendriksz hadden sij niet in bevonden, maar sijn huijsvrouw tot de tafel des Heeren genoodicht. Jan Meijertsz vonden sij als voor deesen, maar sijn huijsvrouw [ge]droech haar wel en wierd tot des H: avontmaal genoodicht. Sijn op haar belijdenis tot de Gemeijnte aangenoomen Mr Gerrit Pietersz aan Oosterend, Maarten Willemsz, Cornelis Jacobsz, Cornelis Pietersz, Leentjen Simons op Sevenhuisen en VROUTJEN lewens aan Oost.

¹³⁶ Vorderen = verder komen.

¹³⁷ Gink = ging.

Alsoo D: Nannius Bucerus¹³⁸ desisteert van de gemeene resolutie bij de vijf predikanten deeses Eijlants genoomen, en bij ons toegestaan geaprobeert en gewenscht van een proeve te nemen, en soo 't doenlik waare uit te werken, dat de kerken deeses Eijlants van de E Classis van Alkmaar soude moogen worden verplaatst op de E Classis van Enchuijsen. Soo hebben de vier andere predikanten (op den 18 meert deeses jaars vergaadt sijnde ten huijse van D. A: Magirus predikant aan de Kooch) goet gevonden, om bijzondere reedenen, ons genoegzaam bekent, 't selve tot betere gelegentheit op te schorten. En wort sulx bij ons ook goet gevonden.

Eijndelijk Censura gehouden en geen swaricheit <75> maar alles wel bevonden, waar op de vergaadering die compleet was met danksegging in goeden vrede is gescheijden.

H.J. Craach
Predt

- Den 28. Paasch-dach des Heeren avontmaal bedient aan Oosterend.
- Den 29. Hebben diaconen van Oosterend haar reekening aan de Waal gedaan, en zijn oover haare goede administratie bedankt.
- Maij Den 8. Is Vrouwtjen IJewes, naa dat se de gemeijnte behoorlik was voorgesteld op haar versoeck attestatie verleent na[ar] gewoonte, gaande na[ar] den Burg metterwoon.
- Den 12. Ist kerkenraat geweest, en na gedaan gebedt, en resumptie van de voorige acten is er rapport gedaan van de huijsbesoeking, maar geen nieuwe swaricheit ingebracht en in de censura geen bevonden. Waar op de kerkenraat incompleet doort afweesen van Simon Fransz en Jan Albertsz en Cornelis Theunisz diaconen na gedane danksegginge met vrede is gescheijden.
- Den 16. Heeft men aan de Waal het avontmaal des Heeren gebruikt op pinxterdach.
- Den 17. Zijn Diaconen van de Waal oover haar prijsbaare rekening gedaan 't Oosterend bedankt.
- Julii Den 1. Naa behoorlijke voorstellingen, heeft men des H: avontmaal aan Oosterend bedient, en is op ditmaal in deese gemeente tot litmaat aangenoomen op haar belijdenis Hiltjen Dirkx, nu ter tijt woonende bij Jan Lubbertsz in Barningen en met attestatie van de Kooch Anna Klaas aan 't Nieuwe Schil.
- September Den 12. Is op zijn versoeck en naa behoorlijke voorstellinge aan de gemeijnte aan Jan Cornelisz Kecht attestatie verleent. Gesont int geloove en goet van wandel soo veel ons bekent is. Sijnde metterwoon vertrokken naa[r] de Burg.
- October Den 13. Als de proefpred: aan de Waal gedaan was, is in kerkenraat, die met den gebeede is aangevangen, naa [76] gedaane resumptie, rapport gedaan van de huijsbesoeking maar geen bijzondere nieuwe swaricheit ingebracht. Maar dat Jan Harmensz¹³⁹ aan de Waal tot litmaat was aangenoomen, en alsoo in de Censura geen swaricheit is bevonden is de vergaadering die incompleet was, met danksegg: in goede vrede gescheijden. Daar op is

¹³⁸ De predikant van Den Hoorn, die Craech in 1654 heeft bevestigd, ligt hier dwars.

¹³⁹ Er zijn vrij veel aanwijzingen dat deze Jan Harmensz (later Jan Harmsz en Jan Harmensz Groot) de zoon van de predikant is. Hij is in 1757 getrouwd met Anna Gerrits, eerder overgekomen uit Den Hoorn, afkomstig van De Waal, waarbij er door grote haast geen drie voorstellingen in Den Hoorn zijn geweest, tot ongenoegen van dominee Bucerus van Den Hoorn. Jan wordt vanaf hier enkele keren in de notulen genoemd, en niet zo positief.

Den 17. Des H: avontmaal aan de Waal bedient.

Novemb[er] Den 25. Attestatie verleent naa behoorlijke voorstel aan Lijsbet Zacharias, gaande metterwoon naa[r] de Kooch van gewoone inhout.

Decem[ber] Den 22. Naa gedaane proef-predikatie aan Oosterend is op gedaan gebedt en resumptie der voorige acten rapport gedaan van d' huijsbesoeking. Dat geen bijzondere swaaricheit voorgekoomen was, dan dat tusschen Isbrant Claasz en Jan Cornelisz Ouwejan eenige onlust was ontstaan, dat niet heeft konnen wechgenoomen worden, alsoo Jan Cornelisz niet thuijs was. Met Jan Meijertsz was het noch als vooren. En waaren tot litmaaten der gemeijnte aangenoomen Maarten Reijertsz aan Spijt-torp. Theunis Kors en Trijn Kors aan Dijkmanshuijsen. Trijntjen Jans op 't Spijk. Jantjen Elmers aan Oosterend. Diewertjen Gerrits aan de Waal. Cornelis Jansz en zijn huijsvrouw Marritjen Nannings. Als ook Theunis Jacobsz aan Oost. En alsoo bij de leeden des kerkenraats naa behoorlijk ondersoek geen swaaricheit is bevonden, soo is naa gedaane danksegging tot God de vergaadering in goeden vrede gescheijden. Was niet tegenwoordich Simon Cornelisz door siekte. En is

Den 25. Op kers-dach de bedieninge des avontmaals geschiet aan Oosterend.

Den 26. Is bij den kerkenraat exempt Simon Cornelisz een dubbelt getal personen gestelt, om daar uit bij de gemeijnte te doen verkiesen een enkel getal, om te succederen¹⁴⁰ in plaats van den afgaande kerkenraat. Aan de Waal tot ouderling Gerrit Dirksz, Willem Korssz. Diaken Dirk Cornelisz Bruijn, Jan Hendriksz Graaf. Aan Oosterend Diacon Albert Jacobsz en Claas Sarisz.

¹⁴⁰ Opvolgen

Anno Domini 1661

Januarius Den 1 Sijn bij de gemeijnte door meerderheit van stemmen verkooren tot ouderling Gerrit Dirksz. Diaconen Dirk Cornelisz Bruijn en Claas Sarisz. En sijn

Den 23. dito In haaren dienst bevesticht aan de Waal, alsoo op haare drie behoorlijke voorstellingen geen <77> oppositie was voorgevallen.

Den 31. dito Hebben Diaconen van de Waal haare reekening gedaan, sijne oover de getrouwicheit der selver bedankt van allen soo[wel] oude als nieuwe kerkenraat van de Waal. Van Oosterend wasser niemant.

Februarius Den 6. Heeft Simon Albertsz, komende metterwoon van Boovencarspel aan Oost behoorlijke attestatie vertoont en is daar op tot litmaat deeser gemeijnte aangenoomen.

Den 14. dito Hebben de Diacionen van Oosterend haare reekening gedaan en sijne oover haar goede administratie en getrouwen dienst bedankt van allen presenten leeden des kerkenraats present sijnde. Waaren niet tegenwoordich de oud ouderling nieuwe en oude diaconen van de Waal.

April 3. Sijn de acten des kerken raats gepasseert
int voorleeden jaer en tot dato toe voor soo
veel wij de selve hebben bijgewoont, naadat se ons op
nieuw waaren voorgeleesen, by ons geapprobeert
en met onse onderteekening bevesticht.
Jan Jansz schoolmeester ouderling
Elmer Gertsen ouderling
Sijmen Cornelijz Boer diaken
Derck Cornelis Soon diaken
Cornelis Teunisen diaken
Dit ist merk van
Jan - A Simons alias
Jan Albertsz.

April Den 3. Sijn de acten des kerkenraats gepasseert int voorleeden jaar en tot dato toe voor soo veel wij de selve hebben bijgewoont, naa dat se ons op nieuw waaren voorgeleesen, bij ons geapprobeert en met onse onderteekening bevesticht.

Jan Jansz schoolmeester ouderlingh

Elmer Gertsen ouderlijg

Sijmen Cornelijsz Boer diaken

Derck Cornelis Soon Dijaken

Cornelis Teunisen diaken

Dit ist merk van Jan A Simonsz alias Jan Albertsz

Harmen Craach
Predt

Den 13. Naa de proefpredicatie aan de Waal is de kerkenraat bijeen gebleven en naa aanroepinge van des Heren naam de handeling aangevangen. De acten geresumeert sijnde, hebben de predikant en Gerrit Dirksz van weegen haare huijsbesoekinge aan de Waal rapport gedaan, dat haar in de selve geen bijzondere swaaricheit was voorgekoomen, hoedaanich rapport ook gegeven was, den sondaachs te vooren, vanweegen de huijsbesoekinge aan Oosterend geschiet van de predikant en Jacob Simonsz oud ouderling in absentie van de ouderling Elmer Gerritsz. Tgeschil tusschen Isbrant Claasz en Jan Cornelisz was nu oover en te niet. En waaren op haar belijdenis tot litmaaten aangenoomen Trijn Cornelis aan Barning en Jan Willemsz op Sevenhuijsen. In de censura geen swaaricheit voorgekoomen sijnde, is de vergaadering die vol was, naa dat de danksegging geschiet was, in goeden vrede gescheijden.

Den 17. Is daar op het avontmaal des Heren gehouden aan de Waal, sijnde paasch-dach.

Junius Den 1. Is de kerkenraat geen bijzondere nieuwe swaaricheit voorgekoomen.

Den 5. Heeft men des Heren avontmaal aan Oosterend gecelebreert op pinxterdach.

Augusti Den 7. Sijnde naa[r] gewoonte om den oogst de huijsbesoeking naagelaaten. En de kerkenraat geen nieuwe swaaricheit bevonden hebbende is des H: avontmaal bedient aan de Waal.

October Den 5. Naa gedaane proefpredicatie aan Oosterend, is de kerkenraat bijeen gebleven en naa aanroepinge van den naam des Heeren en resumptie van de voorige acten, rapport gedaan van de huijsbesoekinge en geen bijzondere swaaricheit ingebracht. Sijnde op haar belijdenis gedoopt en tot de gemeijnte toegevoecht <79> Pieter Hertjisz Fonger en zijn soen Meijert Pietersz aan Oost. En is in de censura tegen niemant swaaricheit ingebracht, waar op met danksegginge tot God de vergaadering in goeden vrede is gescheijden. Waaren niet tegenwoordich Cornelis Theunisz, Jan Simonsz, Claas Sarisz.

Den 9. dito Aan Oosterend des H: avontmaal bedient.

December Den 21. is de proefpredicatie gedaan aan de Waal en daar op in kerkenraat gerapporteert, dat wederzijts geen bijzonder swaricheit was voorgekoomen, sijnde door den doop op zijn belijdenis de gemeijnte toegevoecht Jacob Hendriksz en op haar belijdenis Cornelis Jansz Vaartjen, beide aan de Waal en nog op haar belijdenis Dirk en Claas Thomasz aan Oost, noch Jacob Hertjisz op Noorderbuijrt, en Theunis Pietersz aan 't Nieuwe Schil. Ook is met attestatie van den Hoorn aangekoomen Jacob Willemsz aan Oosterend. Daar op is censura geoeffent en geen swaaricheit voor gekoomen, en naa danksegginge tot God is de vergaadering met vrede gescheijden. Waaren niet in de vergadering Brmr Elmer Gerritsz, Claas Sarisz, Jan Simonsz of Albertsz.

Den 25. Is des H: avontmaal gehouden aan de Waal.

Den 26. dito Heeft de kerkenraat uitgeleijt een dubbelt getal om bij de gemeijnte daar uit te verkiesen een enkel getal kerkenraats persoonen, die in plaatse van de afgaande soude moogen succedeeren. Te weeten tot het ouderlings-ampt Jacob Simonsz en Willem Jansz. Tot Diaconen aan Oosterend Mr Maarten Jansz en Cornelis Jansz schoenmaaker en aan de Waal Albert Dirksz Dekker en Willem Korssz. En is daar op de vergadering wiens handel gelijk se met den gebede was aangevangen, en met danksegginge geeijndicht, in goeden vrede gescheijden. Jan Albertsz van weegen swakheijt niet present.

<80> **Anno 1662**

Januarius Den 1. Zijn aan Oosterend bij de Gemeijnte ouder gewoonte uit het dubbelt getal verkooren Jacob Simonsz tot ouderling en Mr Maarten Jansz en Willem Korsz tot Diaconen om te treden in de plaatse van de afgaande kerkenraadt. De geheele kerkenraat present.

Den 29. Zijn de verkooren kerkenraats-persoonen in haaren dienst bevesticht aan Oosterend naa dat se behoorlijk de gemeijnte waaren voorgesteld en alsoo daar geen oppositie tegen deselve was voorgevallen.

Februarius Den 3. Hebben diaconen van Oosterend haar rekening gedaan en zijn uit naam van de gemeente vanwege haar goede administratie bedankt.

Meerte Den 17. dito Is Neel Isbrants naa dat se nevens haar man de gemeijnte naa[r] gewoonte was voorgesteld alsoo van weegen haar persoon de kerkenraat niet anders is voorgekoomen als dat een goed en iverich litmaat betaamt een attestatie naa[r] gewoonte verleent. Maar vint de kerkenraad goed, dat Cornelis Albertsz Graaf eerst schult bekenninge sal doen vanweegen zijn ongemeene naalatichen en ijverloosheit gepleecht int gehoor van Gods woort en gebruik des H: avontmaals. En dat men hem als dan volgens zijn compartement attestatie sal verleen.

<81>

April Den 5. Naa gedaane proefpredikatie aan Oosterend is de kerken-raad bijeen gebleven exempt Willem Corsz en is naa den gebede en resumptie der voorige acten rapport gedaan van de huijsbesoeking, dat geen nieuwe swaaricheit was voorgekoomen. Maar alsoo de kerkenraadt voorkomt dat Isbrant Klaasz hem in dronkenschap heeft verlopen, vint goet dat hij daar over van de predikant sal aangesprooken worden en vermaant hem voor ditmaal van 't gebruik des avontmaals te onthouden. Zijn den Here op haare belijdenis ditmaal toegevoecht Engeltjen Cornelis aan Barning, Isbrant Huijchsz op Sevenhijzen en Abel Sijtsz aan de Waal. Daar op is censura gehouden en geen swaaricheit bevonden. En is de vergaadering met den gebede en in goeden vrede gescheijden.

Den 7. Dito Alsoo Cornelis Albertsz Graaf zijn schult bekent en belofte van beetering gedaan heeft, is hem attestatie verleent van deesen inhoud. Sijnde geweest traach int gehoor van Gods woort en gebruik des H: avontmaals waar van hij leetweesen vertoont en belofte van beetering gedaan heeft.

Den 9. Is des H: avontmaal bedient aan Oosterend.

Den 10. Hebben de diaconen van de Waal haar rek. gedaan en zijn vanwege haare bedieninge bedankt.

Den 26. Biddach gehouden aan de Waal voor en naa middach.

Majus Den 24. Naa gedaane proefpredikatie aan de Waal kerkenraad gehouden en naa gedaan gebed en resumptie der voorige acten is rapport gedaan dat aan Oosterend geen bijzondere swaaricheit was voorgevallen en dat Isbrant Claasz alsoo hij naa zijn voorgaande misslach hem niet qualijk heeft gedraagen soo veel ons bekend is, weederom tot des <82> Heeren avontmaal was genoodicht. Aan de Waal was alleen tusschen Gerrit Cornelisz en zijn huijsvrouw oneenicheijt om huijsselijke saaken die se niet hadden kunnen wech neemen. Daar op is censura gehouden en alles wel bevonden en is alsoo de

vergaadering naa gedaane danksegging in goeden vrede gescheijden. Jacob Simonsz was niet tegenwoordich. Sijnde dien selven dach Maritjen Claas op haar belijdenis tot litmaat aangenoomen.

Den 28. dito Op pinxterdach is des Heeren avontmaal bedient aan de Waal.

Junij Den 4 Asoo ik van huijs was is aan Oosterend niet gepredikt, maar

Den 11. dito Alsoo om haar beurt te vervullen naa gedaanen predicatie naa den middach bleef de kerkenraat die compleet was bij malkanderen op de klachte van Anna Dirkx dat Martjen Lamberts haar bij de eene en d' ander leelijk afmaakt en haatelijk zoekt te maaken, ook bij [de tegen]partijen van de religie bijzonderlijk. Daar voor dat se voor haar huijsgesin in haar noot weinich onderstant van de Diaconen heeft genooten. Waar op Maritjen Lamberts eerst gehoord sijnde onkent 't selve en alhoewel Anna Dirkx ook int bijzonder daar op gehoord sijnde verklaart dat haar man mennist sijnde noch dien selven dach van een menniste vrouw het selve was geseijt tot haaren 't geschiet te sijn. Soo heeft evenwel de kerkenraat niet goet gevonden de saake naa[r] meer t' onderzoeken, maar heeft beijde partijen tot den vrede vermaant, en om alle <83> occasien tot onlust te vermijden. Opt afscheijt van Martjen Lamberts, is haar man Cornelis Hendriksz Graaf ongeroepen binnen gekoomen, met een sonderling mis-noegen, seggende, waarom valt gij mijn vrouw moeilijk? Als hem daarop geantwoord wierde dat men hem daar niet ontbooden had, dat men ook sijn vrouw niet moeilijk viel, maar sochten de moeilijkheden die der waaren wech te neemen. Daar op hij seijde man en vrouw sijn een, dat de vrouw aangaat dat gaat ook de man aan.¹⁴¹ Als hij daar op geroepen wierde om naader te koomen opdat men hem mocht onderrechten, wilde [hij] niet, maar een weijnig vertoeft hebbende ging verstoort wech.

Julij Den 9. Hebben Willem Korsz en Dirk Cornelisz Bruijn de kerkenraad aangedient, dat Cornelis Hendriksz van haar hadde begeert dat sij de kerkenraad souden bekend maaken, dat hij wel wilde dat sij quaamen de questie tusschen Anna Dirkx en haar needer te leggen. Daar op hebben ook de predikant en Gerrit Dirksz ouderling te kennen gegeven hoe dat sij op den 11^{en} junij gaande naa[r] huijs door 't lant, Cornelis Hendriksz waaren ontmoet, en dat se hem soetelijk willende overtuigen van sijn misslach begaan tegen de kerkenraat, van hem onfatsoenlijk waaren bejegend, en dat hij ook de kerkenraat genoegzaam beschuldigde als of sij Anna Dirks die hij vrij haatelijk afmaalde¹⁴² al te veel voorstond. En als of sijn vrouw onderdrukt wierd, en meer andere bitterheden, waar op sij hem ernstich bestraffende verder voort gingen. De kerkenraat dit te saamen overwegende, en noch niet eens bemerkende sijn leetweesen oover sijn begaane faute <84> tegen de kerken-raat begaan, maar veel meer dat hij naa[r] sijn gewoonte haar wilde voorschrijven en ordineren tijt, plaatse en maanieren hoe se sal moeten handelen, ook oordelende dat de questie tusschen Anna Dirkx en Martjen Lamberts op den 11 Junij al was afgehandelt en van geen nieuwe weeters vint niet goet op sijn begeerte te vergaaderen, ook niet om hem in't korte weeder aan te spreken, op dat men hem geen nieuwe occasie geeft van vergrijpinge. Of hij onder tusschen hem wat beter bedenkende mochte koomen tot berouw over sijn misslag.

Den 30. Dito Proev-predikatie aan de Waal, geen kerkenraat gehouden om 't incompleet getal kerkenraats personen, en was naa[r] gewoonte om den oogst geen huijsbesoeking geschiet, noch nieuwe swaaricheit voorgekoomen.

¹⁴¹ Cornelis Hendriksz Graaf citeert uit de Bijbel (verschillende teksten).

¹⁴² Afmaalde = afschilderde.

Augusti Den 6. Is des H: avontmaal aan Oosterend bedient.

Den 13. dito Is aan de Waal niet gepredikt welke beurtte vervult is den 20. dito.

October Den 11. Naa gedaane proefpredikatie aan de Waal is in kerkenraat, die met den gebede is aangevangen, eerst resumptie geschiet van de voorige acten, sijnde Jacob Simonsz niet tegenwoordich. Soo heeft de predikant rapport gedaan van t geen hem en Jacob Simonsz ouderling in haare commissie haar van de kerkenraat den 8^{en} dito opgeleijt, die sij den 9^{en} hebben verrecht, is wedervaaren; te weeten dat sij koomende om Martjen Lamberts en Anna Dirkx met malkanderen te verenigen, haar alreede bevonden bevredicht te sijn. Cornelis Hendriksz had ook sijn schult bekent en versocht dat hem de kerkenraat sijn onordentlijk in <85> komen in haar vergaadering en quaade bejegening aan haar alle int gemeen, en daar naa aan twee van haar vergaadering int bijzonder, geliefde ten besten te houden. En dat se hem sulx uit naam des kerkenraats hadden ten besten gehouden en wederom neevens sijn huijsvrouw en Anna Dirkx tot de gemeenschap des avontmaals op haar beproeving toegelaaten.

Dat se Mr Gerrit Pietersz niet hadden thujs bevonden, maar sijn huijsvrouw aangeseijt dat 'et de kerkenraat bedroefden dat se verstonden dat se dronken herberg op hielden en dat se alsoo ergenis verwekten en de partijen occasie en rechtveerdige reden gaaven om te lasteren dat haare lieden niet betaamde. Daar op sij haar beklagde dat 'et met haar wil niet geschiede, waar op se haar hadden vermaant, haar beste te doen om sulx te weeren en haar man daar toe te beweegen. Vonden ook Isbrant Claasz niet in, maar seijden tot sijn huijsvrouw dat se hem geliefden aan te seggen dat de kerkenraat oover sijn ergerlijke dronkenschap misnoecht was. En hij hem voor ditmaal sou hebben van de taafel des Heeren te onthouden.

Anna Alberts hadden se ook vermaant, om te gedenken aan haar schuldige plicht, en niet soo geheel te blijven van 't gehoor des woorts en het gebruik des sacraments des avontmaals, maar scheen met weijnich vruchts. En alsoo de kerkenraat was voorgekoomen dat Jacob Willemsz hem seer verloopt in sterken drank en hij vagie¹⁴³ met sijn moeder, is Mr Maarten belast hem aan te seggen dat hij hem voor ditmaal van de tafel des Heeren sal hebben te onthouden. In de censura en is geen swaaricheijt bevonden, waar op de vergaadering naa gedaane danksegging met vrede is gescheijden, sijnde exempt Jacob Simonsz.

Decemb[er] den 24. dito Ter Waal kerkenraat gehouden, en was in d' huijsbesoeking en censura geen nieuwe swaricheit bevonden. Jacob Sijmonsz was 'er niet op ditmaal.

<86> Zijn deese gemeijnte toegevoecht Trijn Cornelis op haar belijden gedoopt, huijsvrouw van Cornelis Jansz Vaartjen aan de Waal, Gerrit Hendriksz Straalen. Jacob Jansz Spijk, Theunis Cornelisz, en met attestatie van den Hoorn Aris Florisz en Martjen Cornelis.

Den 25 Het avontmaal des Heeren bedient aan Oosterend.

Den 26. dito Is ter Waal bij de kerkenraat uitgeleijt een dubbelt getal om bij de gemeijnte daar uit verkooren te worden, tot ouderling en diaconen, die in plaats van de afgaande kerkenraats persoonen sullen succederen, te weeten ter ouderling aan de Waal Mr Jan Jansz Quant, Dirk Cornelisz Boon. Diacon aan de Waal Albert Dirksz Dekker, Cornelis Jansz Vaartjen. Diacon aan Oosterend Isbrant Cornelisz, Maarten Keesz. Jacob Simonsz was in kerkenraat niet tegenwoordich.

¹⁴³ [Kij]vagie = in gekift.

Anno 1663

Januarus den 1^{en} Zijn bij de gemeijnte uit het dubbel getal verkooren tot ouderling Jan Jansz Quant. Tot diaconen Albert Dirksz Dekker en Maarten Keesz. Geschiet ter Waal.

Den 20. dito Is de bevestinge ter Waal geschiet naa dat de gemelte personen haare drie behoorlijke voorstellingen hadden gehad, zonder verhinderinge.

<87>

Den 25. dito Hebben diaconen van de Waal haar rekening gedaan en zijn uit naam van de gemeijnte bedankt. En is dan vast gestelt dat men voorts geen gelt van diaconij sal uit setten als op beseegeltheit¹⁴⁴ bij oude en nieuwe kerkenraat, excempt Jacob Simonsz.

Den 31 dito Is aan Oosterend het selve geschiet.

Februar Den 18. februarius hebben diaconen van den Burg te weeten Cornelis van der Werf en Gerrit Jansz in den naame (soo sij seijden) van haaren kerkenraat, den kerken-raat te kennen gegeven dat se hadden een rentebrief van 150 gulden vanweegen haar diaconij, houdende op Jacob Maartsz litmaat aan de Waal of op desselvs Huijs-kooch¹⁴⁵. Waar van soo sij meenden nu omtrent acht jaar renten onbetaalt waaren en alsoo sij haar penningen seijden van noode te hebben, versochten dat de diaconij van de Waal geliefden het capitaal af te lossen en de verlopen renten te betaalen soo anders soudensij genootsaakt zijn rechtelijk tegen Jacob Maartsz voorn[oem]t te procederen om haar betalinge te bekoomen.

Waar op naa gedaane delibratie, haar lieden tot antwoord is gegeven dat de kerkenraat niet konde verstaan tot betaalinge van verlopen renten, maar wilden wel aanneemen de hooftsom in drie paaien af te lossen, mits dat alsdan den renten, die verlopen waaren soudensij gescholden worden.

Meerte Den 4. Heeft de E kerkenraat van de Burg den kerkenraat alhier door een missive laten weeten dat se de aanbiedinge deeses kerkenraats niet konden aanneemen om redenen bij haar gemelt, en dat se waaren geresolveert de rentebrief vooren gemelt op de gevoegelijkste wijze in te trekken <88> ten waare¹⁴⁶ dat de kerkenraat alhier deselve geliefde te lossen en voor te neemen, mits betaalende booven de hooftsom soo veel van de verstreken renten, als sij na[ar] rechten soudensij kunnen krijgen. Of betalende soo veel renten vooraf en dan voorts alle jaaren de te verlopen renten, soo soudensij de brief noch willen behouden.

Waar op den 13. dito uijt naam des kerkenraats bij missive is geantwoord in substantie dat de E. kerkenraat hebbende verstaan de noot van de diaconij van de Burg, wel heeft beloofd gehad of aangeboden de rentebrief meer gemelt, af te lossen in drie paijen die ook in haare missive nu speciaal sijn uijt gedrukt te weezen 1/3 groot, 1/3 aankoomende Catarijn, 1/3 St Jan¹⁴⁷ 1664. En soo't verder kond geschieden, kon int werk gestelt worden, maar dat se niet konden de geseijden renten tot haaren laste neemen. Was bij deese resolutie niet tegenwoordig Maarten Korssen.

Den 25. dito Is gedoopt Jacob Lubbertsz out ontrent 75 jaaren, leggende krank te bedde, maar wel bij sijn verstant zijnde, soo uijterlijk scheen, op sijn ernstich versoek en goede belijdenis, met goet vinden en in tegenwoordigheijt des kerkenraats en d'oud-ouderling van de

¹⁴⁴ Besegeltheit = na goedkeuring van oude en nieuwe kerkeraad.

¹⁴⁵ Huiskoog, huis met erf.

¹⁴⁶ Ten waare = tenzij.

¹⁴⁷ St Catharijn 25 november, St Jan 24 juni; opvallend hier de katholieke heiligendagen (deze bleven vaak bekende betaaldagen).

Waal exempt Willem Korssen diacon naa gedaan gebet en een korte propositie van de gelegentheit des doops. Sijnde ook tegenwoordich verscheijden andere personen.

Maij Den 1. Dito Diewer Alberts op haar versoek en naa wettelijke voorstel is attestatie naa[r] de Burg verleent naa[r] gewoonte.

<89>

Den 9. dito Hendrik Reijersz¹⁴⁸ op sijn belijdenis gedoopt aan Oosterend en naa de proefpred. kerkenraat gehouden en alsoo geen bijzondere swaaricheit in de huijsbesoeking was voor gevallen is de vergaadering met vrede gescheijden, exempt sijnde Willem Korssen en Albert Dirksz.

Den 13. dito Is 't avontm: des Heeren aan Oosterend bedient, sijnde pinxterdach.

Den 30. dito Biddach t'Oosterend twee maal gepredikt.

Augustus den 5. dito is des H: avontm: bedient aan de Waal.

October Den 17. naa gedaane proefpredikatie aan Oosterend is in kerkenraat rapport gedaan van de huijsbesoeking en vertoont hoe dat se Dirk Cornelisz Bruijn die om sechs woorden t'onvreede was op Willem Korssen en Trijn Jacobs sijn huijsvrouw, niet hadden in bevonden. En Willem Korssen en sijn huijsvrouw hadden vermaant, om tot hem te gaan en versoeninge te versoeken, gelijk sij aannaamen. Gelijk Willem Korsz bekend gedaan te hebben, maar dat Dirk Cornelisz daar toe niet heeft willen verstaan. Kerkenraat vint goet W: Korsz en sijn huijsvrouw op haar beproeving toe te laten. Anna Jacobs had ook haar misnoegen getoont op Jantjen Jans over segswoorden en vermaant zijnde¹⁴⁹ tot versoeninge, wilde niet daar toe verstaan, ten waare¹⁵⁰ dat Jantjen tot haar quam en vergiffenis versochte. Kerkenraat verstaande de swakheijt van Jantjen en dat se niet bequaam is om naa[r] de Waal te gaan vint goet haar te vermaanen om haar partij daar in te gemoet te koomen en soo se gewillich is en niet kan, op haar beproeving ten <90> avontmaal toe te laten Is in de censura geen swaaricheit bevonden. Exempt Albert Dekker.

Den 21. dito Is des Heeren avontmaal bedient aan Oosterend.

Decemb[er] Den 19. is aan de Waal de proefpredikatie geschiet om dat aldaar de bedieninge sal zijn. En in kerkenraat naa resumptie der acten rapport gedaan, dat om 't ongestaadich weder en swakheijt van de predikant, de huijsbesoeking aan Oosterend maar ten deele en aan de Waal geen huisbesoeking geschiet was. En waaren tot litmaaten aangenoomen op haar belijdenis Claas Jacobsz aan Oost en Aaf Pieters op Sevenhuisen. En met attestatie van Enchuijsen Jan Gerritsz Engelenburg. En van de Hoorn Cornelis Leenaartsz en Meijs Willems sijn huijsvrouw. En is in de censura geen swaaricheit voorgekoomen. Waaren niet tegenwoordich Jacob Simonsz en Albert Dirksz Dekker om siekte.

[Den] 25. Kers-dach des H: avontmaal bedient aan de Waal.

¹⁴⁸ Hendrik Reijersz Vlaming

¹⁴⁹ Craech begint vaker 'zijn' te schrijven i.p.v. 'sijn'.

¹⁵⁰ Ten waare = mist, tenzij

- [Den] 26. Aan Oosterend op 't aanschrijven van de E. Classis van de 12 dito een collecte gedaan in de kerke, voor de verdrukke Piedmon-teijsen en wiert versamelt f 29. - , -¹⁵¹
En is alsdan bij de kerkenraat uijtgeleijt een dubbel getal om uijt het selve te verkiesen bij de gemeijnte een enkel getal kerkenraats personen. Te weeten tot <91> ouderling aan Oosterend Br Elmer Gerritsz, Pieter Cornelisz of Leenaartsz. Diacon Maarten Willemsz, Nan Albertsz. Tot Diacon aan de Waal Cornelis Theunisz, Dirk Cornelisz Boon.

25. Kerstdag Des J: Avontmaal bedien
aen den Heere.
Aan Oosterend, op 't aanschrijven van E.
Classis van 12 dito. — een collecte gedaan
in kerke, voor de verdrukke piedmon-
teijsen. Versamelt f 29. — o.
— is als dan bij de kerkenraat uijtge-
leijt een dubbel getal om uijt het selve te
schriefen. Bij de Gemeijnte een enkel getal
kerkenraats personen. te weeten,

Alsoo de kerkenraat meermaalen tot haar leetweesen voorgekoomen is en nu noch tegenwoordich voorkomt, dat sommige ledemaaten haar niet ontsien de armen of in tegenwoordigheit of achter haaren rug te blameeren en te smaaden etc. Soo heeft de E Kerkenraat noodich geoordeelt omme daar tegen te voorsien dit volgende concept de gemeijnte voor te leesen. Te weeten

De E Kerkenraat zijnde nu en dan al van langerhant voorgekoomen tot haar groot leetweesen, dat 'er onder de leeden deeser gemeijnte gevonden worden, die haar werk daar van maaken omme de armen deeser gemeijnte of eenige van de selve te lasteren en haar smaadelijk te verwijten dat se onderhoud genieten. Tsj achter haaren rug of in haare tegenwoordigheit, en ook die soo verre koomen, dat se niet tegenstaande de armoede openbaar en bekend is, evenwel derven uijtstroijen, als of 'er geen gebrek is, en dat <92> niet alleen onder de kerkx gesinde, maar selv[s] onder partijen¹⁵² van de religie twelk een saake zijnde van een seer quaat en schaadelijk gevolg. En niet alleen strekkende tot laster van de getrouwe opsienders der armen, als of se de middelen der armen niet wel quaamen te besteeden. En om de herten van goet aardige en barmhartige christenen van de selve armen afkeerich te maaken, en haar te berooven van haar noodige hulp en troost, maar ook strekkende tot een groote laster over de goede gemeente, eeven of bij de selve noch liefde noch barmhertigheit te vinden was tegen den armen, maar enkel wreetheijt. Omme dan tegen soodaanigen quaat te voorsien, en sulken laster van d'opsienders der armen en de goede gemeente te weeren, en op dat de arme en ellendige die door haar armoede genoeg bedroeft zijn, ook niet door sulken smaat voor der sonden bedroeft worden; soo is't dat de E Kerkenraat heeft

¹⁵¹ Piedmontezen: In 1655 vond een brute moord plaats op ca. 1700 Waldenzers in Piemonte in Italië. Zwitserse en Nederlandse calvinisten zetten een ondergronds netwerk op om de overlevenden via Zwitserland naar o.a. Nederland te brengen. Amsterdam charterde drie schepen om 167 Waldenzers naar de USA te brengen in 1656. In Nederland werden nog regelmatig collectes gehouden.

¹⁵² Tegenstanders

goet gevonden voor eerst soodanige onvoorsichtige te notificeren en wel ernstich te vermaanen, gelijk se dan de selve notificeren en vermaanen bij deesen, dat se haar selve voortaan van sulke lasterlijke smaatreedenen, tsij in <93> tegenwoordigheijt of achter de rug van de armen, t'eenemaal sullen hebben te wachten, gelijk se hoopen dat deese haar vermaaninge behoorlijk sal betracht¹⁵³ worden. Maar soo noch ijemant hem soo verre quam te vergeeten, dat hij tegen sulken ernstige vermaaning sijn tonge lijke wel tot het selve quaat quaame te misbruijken, twelk se geensins verwachten, soo maakt d'E kerkenraat den soodaanigen bekend, dat se tegen haar kerkelijk sullen procedeeren, en kerkelijke discipline oover haar oeffenen, naa[r] gelegentheijt der misdaat. En sal alsoo betoonen dat se geen gemeenschap wil hebben aan sulken onstichtelijk quaat. Waarmede sij eevenwel niemant van de gemeijnte verbiedt, maar vermaant in teegendeel de selve, om soo se eenige onordentelijkheeden mochten merken, onder ijemant van de armen, het selve de kerkenraat of ijemant van de leeden der selve op een behoorlijke wijze bekend te maaken, op dat 'et naa[r] vernoomen en naa[r] nootdruft in voorsien mocht worden. Ten eijnde op dat alles stichtelijk in 't huijs des Heeren mocht toe gaan.

<94>

94.
 Den 30. ydwe voor gemelte acte naa dat se
 eerst de volle kerken raat was voor
 gelees, van sulke geapprobert, de
 gantsche gemeijnte voorgelees.
 Jan 1-13 Jan 1-13 J. Craach
 piet. aldaar
 Jan 1-13 Jan 1-13 J. Craach
 piet. aldaar
 Jan 1-13 Jan 1-13 J. Craach
 piet. aldaar
 dit is ~~van~~ Maarten Corudis
 dit is ~~van~~ William Korf
 Anno Domini 1664.

Den 30. Is de voor gemelte acte naa dat se eerst de volle kerkenraat was voorgeleesen en van de selve geapprobeert, de gantsche gemeijnte voorgeleesen.

¹⁵³ Betracht = nagevolgd.

JacopSijmes / Jans Jansz schoolmeester / Albert Dirk Ouderlingen
Mr Maarten Jansz diacon
Dit ist merck * van Maarten Cornelisz
Dit ist merck # van Willem Korsz.

H.J. Craach
Pred. aldaar

Anno Domini 1664

- Januari 1. Naa dat de predikatie aan Oosterend geschiet was is van de gemeijnte uijt het dubbel getal personen van de kerkenraat uijtgeleijt een enkel getal verkooren om te succederen in plaatse van de afgaande kerkenraat te weeten
Tot ouderling aan Oosterend Brmr Elmer Gerritsz
<95> Tot diacon Maarten Willemsz
Tot diacon aan de Waal Dirk Cornelisz Boon
- Den 16^{en} Volgens resolutie des kerkenraats, exempt Jacob Simonsz, genoomen den 13 deeser, op 't versoek van Cornelis Theunisz oud diacon, is hem deese naavolgende getuijchenis gegeven.
Cornelis Theunisz is litmaat van de waare gereformeerde Kerke Jesu Chri. gesont int geloof en stichtelijk van wandel, immers soo veel ons bekend is. Zijnde oud diacon, en onder ons in dien dienst meermaalen gebruikt geweest en noch op den eersten deeser, neevens een ander oud diacon staande op het dubbel getal, heeft van de gemeijnte op een naa, gelijke stemmen gehadt. En alsoo hij hier van onse getuijchenisse heeft versocht, soo hebben wij hem deesen gaarne verleent, om hem te moogen dienen daar en soo't behoort.
Ter Waal op Texel
Den 16. Januar 1664
Uijt naame en door ordre des kerkenraats van Waal en Oosterend was ondergeteekent
Harmen J: Craach pred. aldaar
Jan Jansz Schoolmr. Ouderling
- Den 20. dito Zijn de verkooren kerkenraats personen in haaren dienst bevesticht aan Oosterend, naa dat op haare drie sondaachse voorstellingen geen verhindering was voorgevallen.
- Maart¹⁵⁴ den 10. Hebben de diaconen van de Waal haar reekening gedaan en zijn uijt naame der gemeijnte oover haar goede administratie bedankt.
<96> en is den selven dito goet gevonden dat men bij gelegentheijt verneemen sal of men voor den armen niet te eijtschen heeft van de breuken der frauden van de gemeene lants middelen.
- Den 18. Dito Hebben diaconen van Oosterend haar reekening gedaan en zijn uijt naame als vooren bedankt.
Engeltjen Aris koomende van Enckhuijzen aan Oosterend metterwoon, is opt vertooch van haare attestatie tot litmaat aangenoomen.
- April Den 8. Zijn op haar belijdenis tot litmaten aangenoomen Antjen Willems in Spang, Trijntjen Dirx op Hooger Spijk, Hiltjen Willems in Eis. Leentjen Elmers aan Oosterend en Jantjen Jans aan 't Nieuw Schil.
- Den 9. Heeft D: A. Magierus¹⁵⁵ om mijn swakheijt de proefpredicatie aan Oosterend gedaan en is om de selve reden geen kerkenraat gehouden.
- Den 13. Paasch-dach des Heeren avontmaal gehouden aan Oosterend.

¹⁵⁴ Eerder schreef hij Meert.

¹⁵⁵ Magirus is de dominee van De Koog.

Maij Den 28 Aan de Waal proefpred. gedaan en daar op kerkenraat gehouden, waar in niets
 bijsonders is voorgevallen, alsoo om mijn swakheijt geen hujsbesoeking was geschiet.
 Theunis Jansz Kuijper aan de Waal is op sijn belijdenis tot litmaat aangenoomen. Ook
 Maritjen Cornelis in Berning¹⁵⁶. Maritjen Gerrits aan Meulenbuijrt, Barber Cornelis in Eis.
 <97> Ook Trijn Maartens aan't Nieuwe Schil.

Junij Den 1. Is des H: avontm: bedient aan de Waal.

Julij Den 27. Aan de Waal proefpred gedaan en kerkenraat gehouden, waar in niet[s] sonderlings¹⁵⁷ is
 voorgevallen.

Augusti Den 3. Heeft D.A: Magirus des H: avontmaal bedient aan Oosterend. Alsoo de predikant om
 een bijzondere nootsaakelijkheid van hujs was.

Septemb[er] den 14. is bij kerkenraat van Waal en Oosterend exempt Maarten Korssen die niet
 tegenwoordich was, volkoomelij vast gestelt omme door alle bedenkelijke en wettelijke
 middelijken te trachten naa[r] een separatie van de gecombineerde gemeijnten van
 Waal en Oosterend, op het voorstel en de begeerte van Burgermr Elmer
 Gerritsz. regerende ouderling der selver
 Gemeijnte. Harman Craag. predikant
 Jan Jansz schoolmr ouderlingh
 Elmer Gerritsz ouderlingh
 Derck Cornelies Boon diaken
 Maarten Wijlemsz diaken

Septemb[er] den 14. is bij kerkenraat van Waal en Oosterend exempt Maarten Korssen die niet
 tegenwoordich was, volkoomelij vast gestelt omme door alle bedenkelijke en wettelijke
 middelijken te trachten naa[r] een separatie van de gecombineerde gemeijnten van
 Waal en Oosterend, op het voorstel en de begeerte van Burgermr Elmer Gerritsz regerende
 ouderling der selver gemeijnte.

Harman Craag predikant

Jan Jansz schoolmr ouderlingh aan Waal / Elmer Gerritsen ouderlijn

Derck Cornelies Boon diaken / Maarten Wijlemsz diaken

¹⁵⁶ Berning = Barga.

¹⁵⁷ Sonderlings = bijsonders.

<98>

Den 27. Dito Sijn den predikant nevens de twee ouderlingen gereijst naa[r] den Haage, versoekende separatie van haar Ed: grootmog. de Staaten van Holland en Westvriesland. Die de requesten weederom hebben versonden aan haar Ed: mog. de gecommitteerde raaden tot Hoorn om haar advijs.

November[er] Den 7^{en} De proefpredikatie gedaan aan de Waal en doe Cornelisjen Reijers op haar belijdenis gedoopt.

Den 9. Aan de Waal des H: avontm: bedient.

Decemb[er] Den 22. is Cornelis Jansz Vaartjen en sijn huijsvrouw naa dat se de gemeijnte behoorlijk waaren voorgesteld en geen verhindering was voorgevallen attestatie naar den Burg verleent.

Den 23. Sijnde dinxdach voor Kers-tijt, de proefpredikatie gedaan zijnde aan Oosterend, is de kerkenraat bijeen gebleven. En is rapport gedaan van de huijsbesoeking die aan Oost niet had konnen geschieden. En was niet sonderlings voorgevallen, als dat Sara Lamberts in de huijsbesoeking was voorbij gegaan om haar ergerlijke tapperij waar in se vast continueert. Aaltjen Willems aan Oosterend was op haar belijdenis tot litmaat aangenoomen. Eijndelijk censura morum gehouden en wierd geen swaaricheit bevonden waar op de vergaadering, gelijk met den gebede begonnen, met danksegginge in vrede is gescheijden, zijnde compleet.

Den 25. Kersdach des H: avontmaal bedient aan Oosterend.

<99>

Den 26. dito Heeft de kerkenraat, compleet vergaadert zijnde aan de Waal, uijtgeleijt een dubbelt getal personen, om bij de gemeente daar uijt verkooren te worden een enkel getal, in de plaatse van de afgaande kerkenraat, te weeten tot ouderling aan de Waal Gerrit Dirksz, Willem Korsz. Tot diaken Dirk Cornelisz Bruijn, Jan Hendriksz Graaf. Tot diaken aan Oosterend Saake Obbesz, Isbrant Klaasz.

Anno Domini 1665

Januarius Den 1^{en} Is bij de gemeente verkiesinge gedaan, uijt het voors dubbelt getal, en sijn bij meerderheijt van stemmen geworden ouderling Gerrit Dirksz. Diaconen Dirk Cornelisz Bruijn en Isbrant Klaasz.

Februarij Den 1. Is de bevestinge van de gemelte persoonen in de kerke van de Waal geschiet, alsoo op haare wettelijke voorstellinge geen verhinderung was voorgevallen.

Den 3. dito Hebben de diaconen van de Waal haar reekening gedaan en sijn oover haar goede administratie uijt naam van de gemeijnte bedankt.

<100>

Den 9. dito Is ook aan Oosterend de reekening van de diaconen geschiet en sijn van gelijken oover haar goede bedieninge uijt naame van de gemeente bedankt.

April Den 1. Is de proefpredikatie gedaan aan de Waal. En daar op kerkenraat gehouden, sijnde geen swaaricheit voorgekoomen, maar Antjen, Cornelis Geerlofsz dochter aan de Hoorn woonende aan Oost en Tetjen Harmens aan Oosterend op haar belijdenis tot litmaaten aangenoomen. En in de censure alles wel bevonden, is de kerkenraat compleet zijnde, naa't danksegginge in vrede gescheijden.

Den 5. Paaschdach des H: avontmaal bedient aan de Waal.

Maij Den 20 Proefpred. gedaan aan Oosterend. Daar op kerkenraat gehouden, en naa gedaan gebedt en resumptie der voorgaande acten, rapport gedaan van de hujsbesoeking en verklaarden de predikant en Br Elmer Gerritsz als ouderling hoe dat se Pieter Sijmons Smit aan Oost hadde gesproken oover sijn versuijm int gehoor van Gods woort en tot het gebruik des avontmaals, en dat hij voor antwoord had gegeven dat sulx was geschiet, omdat de predikant sijn soon niet was koomen trouwen aan Oosterend, alwaar op die tijt de beurt van prediken was. Waar op als de predikant tot hem seijde dat hij op die tijt niet mordich¹⁵⁸ was, en die beurt aan d'Oosterenders weederom had vergoet, gelijk hem <101> niet onbekent was, soo begost hij de predikant te schelden en te lasteren, seggende dat hij niet recht leerde, dat hij geveijnst was, geen liefde had tot sijn schaapen en andere vileijnen meer. En alsoo se met alle bedenkelijke reedenen hem Smit van sijn misslach niet hadden konnen oovertuijgen en tot verbeeteringe beroerende, maar dat hij wilde dat de predikant sou schult bekennung doen, niet naa latende den selven algeduijrig onbehoorlijk te bejegenen, soo hadde den predikant hem wel ernstich onder oogen gestelt sijn faute en wat hij hadde te vreesen, soo hij hem niet en bekeerde, en waaren alsoo van hem gescheijden. Voorts was 'er wederzijts geen bijzondere swaaricheit voorgekomen. De censure gehouden zijnde is de vergaadering exempt Gerrit Dirksz ouderling en Dirk Cornelisz Boon diaken aan de Waal, met vrede gescheijden.

Den 24. Op pinxterdach is de bedieninge des H: avontmaals geschiet aan Oosterend.

Julij Den 2. Is aan de Waal het avontmaal bedient en sijn op datmaal tot litmaaten aangenoomen op haare belijdenis Hendrik van Deventer, corporaal van de Adelborsten en Pouwels Hefkens, soldaat onder de compagnie van Cap: van Dauverden, als meede Trijn Pieters aan 't Nieuwe Schil. Hendrik en Pouwels met attestatie van de 1 october vertrokken naa[r] Groeningen .

¹⁵⁸ Mordich = fit

De hujsbesoeking is naagelaaten naa[r] gewoonte om den oogst.

<102>

Septemb[er] Den 30. Is in de kerkenraat aan Oosterend vergaadt zijnde, naa gedaane predikatie aldaar en resumptie der acten, gerapporteert dat in de hujsbesoeking Pieter Smit en zijn hujsvrouw haar geseggelijker hadden vertoont en is naa gedaane censure de vergaadering die compleet was met vrede gescheijden.

Octob[er] den 4. Is des H: avontmaal aan Oosterend bedient.

Novemb[er] Den 1^{en} Alsoo op het versoeck van veele liefhebbers¹⁵⁹ der gemeijnte aan Oosterend, Burgermeester Elmer Gerritsz en den gantschen kerkenraat hebben toegestaan, om te moogen versoecken voor den wintertijt vollen dienst door een proponent of anders, waar toe sij belooven tot desselvs eerlijk onderhoud haare liberaale gifte. Soo is in de gemeente een acte afgeleesen dat de vrijwillige giften, door een tweede collecte sal versaamelt worden, en is die acte van Burgermr en den gantschen kerkenraat ondergeteekent.

Den 29. Alsoo d: Verf[ru]hert swaaricheit maakt dat de penningen tot zijn onderhoud soudon door een tweede collecte geschieden, is goet gevonden de gemeente te laten teekenen sooveel elk gelieft te geven, en is

Decemb[er] Den 2. Sulx de gemeijnte van de [preek]stoel bekent gemaakt.

Den 13. Op sondach heeft D: Wesselus Verruhert aan Oosterend zijn intrede gedaan.

Den 17. Is uijt naame des kerkenraats Trijn Maartens attestatie verleent naa[r] den Burg, zijnde de gemeijnte aan de Waal behoorlijk voorgesteld.

<103>

Den 23. dito Is Antjen Cornelis, naa alse de Gemeijnte behoorlijk was voorgesteld, getuijchenis verleent na[ar] den Burg. Dito, naa de proefpred. aan de Waal, is rapport gedaan in de kerkenraat van 't geene in de hujsbesoeking is gepasseert, te weeten dat Pieter Smit sich vrij onbescheijden had aangestelt, willende dat de predikant sou schult bekennung doen, van dat hij (alhoewel onpasselijk zijnde) niet was koomen prediken aan Oosterend, om aldaar zijn soon te trouwen. Jan Harmsz aan de Waal had hem in de herberg aan de Burg in kijvagie¹⁶⁰ en met het mes te trekken vergreepen en daaroover aangesprooken zijnde van de predikant was van haar wechgegaan sonder haar behoorlijk te hooren. Anders was geen swaaricheit bevonden op nieuw. Waar op censura gehouden, was alles wel aan de [Waal]. Ter vergaadering ontbrak Dirk Cornelisz Bruijn.

Sijn op deese tijt de gemeijnte toegevoecht Sijmon Pietersz en Neel Dirx aan Oost. Baafjen Gielis, Lambert Volchertsz, Jan Willemsz Toornheer, Hendrik Obbesz, Leenaart Simonsz Quast, Willem Hendriksz Bakker, Jacob Elmersz, alle t' Oosterend.

Den 25. dito Aan de Waal, gelijk ook aan Oosterend, de bedieninge des avontmaals gehadt.

Den 26. Sijnde van D: Verruhert des morgens aan Oosterend, is van mij des naamiddaachs aan de Waal gepredikt. En als dan een dubbel getal persoonen uijtgeleijt bij de kerkenraat (exempt Dirk Cornelisz Bruijn) op dat bij de gemeijnte daar uijt sou verkooren worden de nieuwe kerkenraat, te weeten tot ouderling aan Oosterend Pieter Cornelisz of

¹⁵⁹ Liefhebber = (in de zeventiende eeuw meestal) iemand die geen lid is van de kerk, en dus niet mag deelnemen aan het avondmaal, maar wel de kerkdiensten bezoekt. Hier wellicht inclusief de leden.

¹⁶⁰ Kijvagie = gekift

Leenaartsz en Claas Sarisz. Tot diaconen Mr Maarten Jansz en Jan Cornelisz Schaagen.
Aan de Waal tot diacon Jan Hendriksz Graaf en Maarten Reijersz.

<104> **Anno Domini 1666**

Januarij Den 1^{en} Is van mij aan Oosterend gepredikt zijnde is bij de gemeijnte uijt een dubbel getal verkooren aan Oosterend tot ouderling Claas Sarisz. Tot diacon Mr Maarten Jansz. Aan de Waal tot diacon Jan Hendriksz Graaf.

Den 17. dito Alsoo de voorgemelde persoonen voor de derde reijse de gemeijnte waaren voorgesteld en geen verhindering was voorgevallen, zijn in de kerke van Oosterend in haaren dienst bevestigd.

Den 22. Op vrijdag hebben diaconen aan Oosterend haar reekening gedaan en zijn uijt naam van de gemeente bedankt.

April Den 14. Hebben diaconen aan de Waal haare reekening gedaan, en zijn uijt naame van de gemeijnte bedankt.

Den 21. dito De proefpred. voleijndicht zijnde aan Oosterend, heeft men kerkenraat gehouden, en naa gedaan gebedt en resumptie van voorgaande acten, is rapport gedaan van de hujsbesoeking aan de Waal. Had Jan Harmsz noch geen behoorlijk berouw van zijn misslach getoont. Pieter Bakker¹⁶¹ hebbende met den dronk en in twist het mes te trekken, Reijer IJewesz met den dronk en ander malle en onbehoorlijke handelingen haar vergrepen, vint de kerkenraat goet dat haar sal aangeseijt worden, haar op ditmaal van de taafel des Heeren te onthouden. Tusschen Anna Dirx en Machtel [....]¹⁶² was om sechs woorden eenige onlust ontstaan, gelijk ook tusschen Jacob Jansz Spijk met zijn hujsvrouw tegen Dirk Jacobsz met zijn hujsvrouw. En is de predikant en Klaas Sarisz opgeleijt 't geschil te beslechten. Hier op censure gehouden en is geen swaaricheit bevonden.

<105> De vergaadering was compleet op Gerrit Dirksz naa.

Den 23 Dito Martjen Gerrits¹⁶³ attestatie verleent naa[r] Alkmaar, sijnde te vooren de gemeijnte behoorlijk voorgesteld, en geen swaaricheijt voorgekoomen.

Den 25. dito Is des Heeren avontm. aan Oosterend bedient. Sijnde de questie tusschen Jacob Spijk etc bijgeleijt en sij[n] op haar beproeving ten avontm: toegelaaten, ook Anna Dirx.

Junii Den 9. De proefpredicatie gedaan zijnde, heeft de kerkenraat goet gevonden Reijer IJewesz en Hendrik Vlaaming op haar beproevinge tot het gebruik des avontm: toe te laten, dat Jan Harmsz op nieuw tot verbetering van zijn feijl¹⁶⁴ sal vermaant worden en alsoo Theunis Cornelisz hem ergerlijk had aangesteld, naa de monstering, soo de kerkenraat was voorgekoomen dat men daar naa[r] verneemen en daar over naa[r] bevint van saaken handelen sal.

Den 13 Op pinxterdach aan de Waal des Heeren avontmaal bedient.
Noot. Deese acten zijn getransporteert op de pag: 185 en daarom hier te niet.¹⁶⁵

¹⁶¹ Pieter Bakker is van Oosterend (de man die de mennist had geslagen), evenal de overigen van deze notitie. Alleen Jan Harmsz is van De Waal. Misschien vergist Craech zich en vergeet hij Oosterend te noemen.

¹⁶² Craech liet ruimte om de naam later in te vullen. Waarschijnlijk Machtel Jacobs uit Oosterend. Zij is tweemaal getuige bij de geboorte van een kind van Aljld Jacobs, die als moeder aangifte doet. Anna Dirx had in 1662 al ruzie met Martjen Lamberts.

¹⁶³ Martjen Gerrits uit Oosterend, niet die van Molenbuurt.

¹⁶⁴ Feijl = falen

¹⁶⁵ Volgde een stuk dat is doorgehaald, met in de kantlijn de Noot. Het kerkboek vervolgt op blz 185, na doopinschrijvingen, ledenlijsten – helaas niet compleet - en huwelijksinschrijvingen van De Waal en Oosterend.

<185>

Alsoo volgens gegeven consent van Haar Edele Groot Mogenden mijn Heeren de Staaten van Holland en Westvriesland, de gemeijnten van Waal en Oosterend zijn gesepareert en vaneen gescheijden en elk een predikant aparte heeft, zijnde D: Wesselius Verruhert bij de gemeijnte van Oosterend verkooren tot haaren herder en leeraar en in sijnen dienst aldaar bevesticht op den 8 Augusti 1666 van Harmen Jansz Kraach, dewelke blijft tot predikant aan deese plaatse. Soo begint van hier af het kerke-boek van de Waal in t bijzonder.

Anno 1666

Augustus Den 29. Is door 't afsterven van onsen weerden meede broeder Gerrit Dirksz, ouderling, Willem Korsz in desselfs plaatse bevesticht, naa dat hij de gemeijnte behoorlijk was voorgesteld.

September Den 22. Proefpredikatie gedaan. Jan Harmensz is op bekentenis van schult en belofte van hem in 't toekomende voorsichtiger te sullen draagen, tot het gebruik des avontm: toegelaaten.

Den 26. dito Des H: avontmaal bedient en is de gemeijnte op ditmaal toegevoecht Pieter Maartsz Bakker¹⁶⁶.

December Den 22. Proefpred. en daar op kerkenraad gehouden.

Den 25. Des H: avontm: bedient zijnde op een goede belijdenis Grietjen Cornelis aan Berning tot litmaat aangenoomen.

Den 29 Is bij kerkenraad goet gevonden en vastgesteld dat Brmr Willem Korsz tot ouderling en Dirk Cornelisz Bruijn diacon sullen dit volgende jaar in haaren dienst continueren, en dat men tot vermeerdering des kerkenraats nu noch een ouderling sal verkiesen, gelijk dan ook tot een dubbel getal zijn uijtgeleijt, Mr Jan Jansz Quant en Dirk Cornelisz Boon.

¹⁶⁶ Waarschijnlijk de zoon van Maarten Pietersz (Bakker), die het veelvuldig aan de stok had met de kerkeraad.

<186> **Anno 1667**

- Januarii Den 1. Heeft de gemeijnte oover de uijtgeleijd persoonen haar stemmen gegeven en alsoo de stemmen gelijk wederzijts bevonden wierden, soo is door 't lot Mr Jan Jansz ouderling geworden.
- Den 16. Is denselven in sijnen dienst bevesticht, zijnde te vooren de gemeijnte voorgesteld op drie achtereenvolgende sondaagen en geen verhindering voorgevallen.
- Meert Den 14. Is bij den predikant ontfangen uijt handen van Ds W: Verruhert een brief uijt naame des kerkenraads van Oosterend, geschreeven en gesonden aan de kerkenraat alhier, behelsende seeker pretens¹⁶⁷, dat sij lieden seijden te hebben op de middelen van de diaconije alhier. En versochten dat sulx mocht afgehandelt worden. Tsj bij maniere van accoord, of door scheijdinge van neutrale persoonen, of door sententie van de Classis van Alkmaar, zijnde de missive gedateert den 14 Meert 1667.
- Den 15. Is op gemelte missive bij kerkenraat dit volgende geresolveert, dat men door een briefjen de kerkenraad van Oosterend sal versoeken om volgens haar presentatie alhier te verscheijnen om over 't subject van haar missive haar te hooren en met haar lieden te spreken.
- Den 16 't Selve geschreeven sijnde, is de kerkenraad voorgeleesen en van haar geaprobeert en daar op
- Den 21. Door den predikant Ds W. Verruhert behandicht. En zijn daar op
- Den 25. Alhier bij ons kerkenraad van de Waal, te weeten den predikant en d'ander leeden excempt Dirk Cornelisz Bruijn door siekte, verscheenen vanweegen de kerkenraad van Oosterend Ds W: Verruhert, Mr Maarten Jansz en Cornelis Jansz Schoenmaaker diaconen en is <187> haarlieden afgevraacht wat se pretendeerden van onse diaconije en om wat reedenen, waar op bij haar geantwoord is, dat se het daar voor hielden dat de middelen der armen soo[wel] van haare als onse diaconije noch waaren gemeen en versochten over sulx dat se mochten gedeelt worden. De reedenen die sij tot sulken eijsch en pretens seijden te hebben, waaren wel de voornaamste deeze volgende. 1. Dat de leedemaaten wederzijts waaren tot de separatie toe geweest, maar eene gemeente. 2. Dat de middelen die gecollecteert waaren meest van haar sijde waaren gekoomen alsoo sij het meeste volk hadden. 3. Dat de rekeningen van de diaconen van weedersijden, ten overstaan of in't bijweesen van de kerkenraaden van bijde de kerken, wierden gedaan. 4. Dat de diaconen soo[wel] van Waal als Oosterend niet vermochten eenige penningen uijt te setten, sonder voorweeten en speciaal consent van de volle kerkenraat. En andere reedenen van minder gewicht.
- Waar op van onse zijde is geantwoord 1. Dat of wel schoon wij tot soo lange een selve gemeijnte te samen waaren geweest, dat evenwel elke kerke t'allen tijden haar aperte diaconen en diaconije had gehad. 2. Dat de gecollecteerde penningen aan de Waal, meest van d'Oosterenders waaren gekoomen. Indien 't al soo waare, dat noch niet beweesen is, soo volcht daar uijt geen recht voor haar om die te moogen weder eijshen, of eerst most beweesen zijn dat 'er een gemeenschap van goederen waaren geweest, en de penningen voor 't gemeen waaren gecollecteert, dat nooijt geschiet is. Op het 3. en 4. Is geantwoord dat sulx naar zijn omstandigheeden, die ter saake niet dienen, en dat daar uijt voor haar geen recht kan beweesen worden in de middelen van de armen der

¹⁶⁷ Pretens, pretentie = aanspraak.

diaconie aan de Waal of dit most beweesen zijn, dat als iemand gebruikt wierd, om een reekening bij te wonen, hij alsdan ook recht had tot de goederen waar van de rekening geschiedt. En van gelijken dat hij sonder wiens consent geen penningen souden moogen uijtgeset worden, uijt kracht van dien ook recht tot die penningen hadde, dat geensins volcht.

En zijn voort[s] van onse zijde reedenen ingebracht, waarom wij haaren eijch en pretens niet hebben kunnen inwilligen <188> maar deseve als ongefondeert verwerpen. Te weeten 1. Omdat de Waal en Oosterend hebben elk jaar aperte kerken, die elk jaar bijzondere inkomsten hebben. 2. Om dat elke kerke in 't bijzonder zijn volle helft tot des predikants tractement heeft betaalt, om alsoo den halven dienst te genieten, waar uijt volcht dat ook de penningen die op haar beurt zijn gecollecteert, ook haar int bijzonder eijgen zijn, ten waare dat uijt kracht van eenich accoort, of door een ander reden het contrarie kan beweesen worden, gelijk wij vertrouwen van neen. 3. Elke kerk heeft altijd int bijzonder haar eijgen diaconen en diaconie gehadt. 4. Elke kerke heeft altijd zijn eijgen en afgesonderde boeken gehadt, soo[wel] van de ontfang, uijtgift, renten als ook rentebrieven, sijnde de renten uijtgesteld en de brieven gemaakt op de naam van elke diaconie int bijzonder die se toebehoorde en noijt anders. 5. Elk heeft zijn eijgen armen en de besorging van dien gehadt bijzonder aan zijn eijgen plaatse. 6. De diaconie van Oosterend heeft noijt jiet[s] ontfangen van de middelen der diaconie aan de Waal als bij liberale gifte. 7. De rantsoenpenningen bij elke Burgermr int bijzonder ontfangen, zijn bij haar E. betaalt aan de diaconen van haare plaatse, sonder dat daar over eenich dispuijt gevallen is. 8. Elke kerk of diaconie heeft int bijzonder haar aparte tijt en plaatse van reekening gehad en hebben diaconen elke bijzonder aan haare plaatse haare reekening gedaan. 9. Dat niet en kan beweesen worden dat de capitalen waar van de diaconie aan de Waal jaarlijcx de renten geniet zijn gekoomen van gecollecteerde penningen, veel min uijt het meerder geven van de gemeijnte van Oosterend, maar wel dat eenige capitalen zijn legaten, <189> en alsoo men van andere den oorsponk niet weet aan te wijsen is te presumeeren¹⁶⁸ dat 'et ook legaten moeten zijn geweest. 10. Dat niet kan getoont worden dat 'er oijt tusschen de diaconie van de Waal en Oosterend gemeenschap van goederen is geweest en dat over sulx nu inpertinent een gemeenschap van goederen wort gepretendeert.

Eijndelijk, alsoo naa verscheidene reedenen wederzijts wij malkanderen niet hebben kunnen brengen tot een selve verstant en het verschil wech neemen is van onse zijde voorgeslaagen dat goet waare om alle onmin en vervreemdinge van gemoederen tusschen beide de gemeijnten voor te koomen een continueel gemeenschap van goederen van beide de diaconijen op te rechten, en ons daar toe bij geschrifte wederzijts te verbinden, en dat men de armen van beide de plaatsen uijt de gemeene inkomsten en middelen soude onderhouden en daar [waar] de noot het vereijchte de hant soude bieden. En is daar op goet gevonden dat elk hem met zijn kerkenraad oud en nieuw en de leedematen der kerke soude beraaden. En dat we in korten tijt malkanderen souden vertoonen een geschrifte van de genoemene resolutie.

- Den 27. Is door ordre des kerkenraats naa de voormiddaachse predikatie de gemeijnte aangeseijt dat de mans persoonen lidmaaten zijnde, wierden versocht om naa den middach naa gedaane predikatie, haar wat in de kerk t'onthouden, alsoo de kerkenraad als dan ijet[s] met haar hadde te verhandelen. Des middaags tusschen de twee predikationen is de kerkenraad behandicht een korte missive van de kerkenraad van Oosterend.
Extract uijt deselve missive

¹⁶⁸ Is te presumeren = is aan te nemen.

Den voorslach van U E op voorgaande vrijdach gedaan, wegens de gemeenschap der diaconije voortaan te onderhouden, hebben wij verscheijden van onse leeden voorgehouden en deese middach het selve met oude en nieuwe kerkenraad overgelecht, waar inne veele swaaricheden te gemoet werden gesien, soo dat daar toe geene apparentie en schijnt, noch is om daar toe te condescendeeren¹⁶⁹, waaromme wij van herten de scheijdinge wenschen en soo u E daar toe ook soude kunnen verstaan, en weederom de vergaadering op morgen hier ofte aan de Waal begeeren te beleggen <190> om voorders indien mogelijk was die saake af te doen, wij soudent het gaarne sien, en verwachten daar op door bringer deeses naa communicatie deeses antwoord. Verblijvende onder tusschen etc. De kerkenraad aan Oosterend geschreeven uijt gemeene naam en was geteeken W. Verruhert, Predt aldaar

Na gedaane namiddaachse predikatie is de gemeijnte den geheelen handel voorgedraagen en den brief dien selven middach van Oosterend ontfangen, voorgelezen, waar op bij den kerkenraad en de gemeene ledematen eendrachtelijk is goet gevonden om bij die van Oosterend noch aan te houden, dat bij haar EE den gemelten voorslach mocht aangenoomen worden, en haar EE in onse schriftelijke antwoord met eenen te doen weeten, dat wij geensints tot eenige deeling van goederen konden verstaan.

Extract van d'antwoord op de missive aan Oosterend.

Op d' uwe van heeden tot antwoord, dat wij kerkenraad oud en nieuwe in 't bijzonder hadden beslooten, onsen voorslach op vrijdach voorgesteld met beide handen t' aanvaarden, en hebben daar op de mans persoonen, zijnde ledematen onser gemeente, soo veel wij hebben bijeen kunnen krijgen, onse resolutie voorgesteld, die alle eenpaarich deselve hebben toegestemt, en versocht om daar op aan te houden, dat er mochte zijn een gemeenschap van goederen tusschen uwe en onse diaconije soo tenaansien van de uijtstaande als gecollecteerde penningen, en een gemeene besorging van de armen aan wederzijden, twelk wij dan ook uijt aller naam versoeken, dat van U.U.E.E. worde ingewillicht, onder behoorlijke verbintenis bij geschrift, maar om de middelen die bij ons uijt staande zijn en meerder naa[r] U U E E meeninge bedraagende als de uwe te deelen en U U E E een gedeelte toe te voegen, en kunnen wij om reedenen en gemoetshalve geensins inwilligen etc.

Onderstont De kerkenraad en gemeente van de Waal

En uijt naame van de selve

Harman Kraag¹⁷⁰ pastor ibi¹⁷¹

<191>

April Den 10. Op Paaschdach is des Heeren avontm. bedient. En zijn op ditmaal den Heere toegevoecht Hilgont Hendrixx, en Garbertjen Dirkx door belijdenis en Gerrit Maartsz Brouwer met attestatie van 't Schil.

Den 20. Hebben de gedeputeerde des Classis van Alkmaar de diaconije van de Waal opgeleijt te moeten uijtkeeren aan de diaconije van Oosterend de somma van hondert vijftentseventich gulden. Den 1 november aanstaande 25 gulden en dan vervolgens alle jaare op den 1 november 50 gulden tot de volle betaling toe. Zijnde den predikant en Mr Jan Jansz Quant als ouderling gedrongen om het aling¹⁷² aan de gedeputeerdens uijtspraak oover te geven.

¹⁶⁹ Condescendeeren = daaraan toe te geven.

¹⁷⁰ Hij noemt zich nu Harman Kraag.

¹⁷¹ Ibi = aldaar.

¹⁷² Aling = geheel en al.

- Maijus Den 5. Zijn aan de kerkenraad vertoont door den predikant twee alleens luidende acten, hem van D: W: Verruhert behandicht, van wegen de uijtspraak van de gedeputeerde des E Classis hier vooren gemelt, zijnde ondergeteekent bij de gedeputeerden als meede bij D: Verruhert, Mr Maarten Jansz en Cornelis Jansz Schoenmaaker als diaconen, met versoek dat deselve ook van onse zijde mochten ondergeteekent worden.
Bij deese gelegentheit geeft de predikant te kennen, hoe dat hem van den 1^{en} tot den 8 Augusti 1666 toe op welken tijt D W: Verruhert aan Oosterend is bevesticht in zijnen dienst, zijn tractement noch resteert, van de kerkmrn van Oosterend, alsoo haar Ed Mog de gecommiteerde Raaden, niet hebben gewilt, dat het tractement <192> dat hem van mijn Heren de Staaten van Holland en Westvriesland is toegeleijt, niet verder sou ingaan, voor dat de bevestigingen van den predikant aan Oosterend soude zijn geschiet. Twelk is geweest den 8 voorn[oem]t. En dat niet tegenstaande hij om 't selve restant de kerkmr etc meermaale heeft gemoeijt, sij niet hebben getracht tot dato toe het selve te voldoen. Soo heeft de kerkenraad noodich geoordeelt dat men de onderteekening van de geseijde acten sal uijtstellen, tot 'er tijt toe, dat de predikant voldaan zij. De kerkenraad compleet.
- Den 25. Naa gedaane proefpred. kerkenraad gehouden, daar in niet[s] bijsonders is voorgekoomen. Naa gehouden censura is de vergaadering in goeden vrede gescheijde. Excmpt Jan Hendriksz.
- Den 29. Op pinxterdach des Heeren avontmaal gehouden en zijn op ditmaal den Heere toegevoecht Cornelis Willemz Boon int Spang en Jan Jansz aan de Waal.
- September Den 23 dito De proefpredikatie gedaan zijnde, is in kerkenraad van de hujsbesoeking niets [bij]sonders ingebracht, maar alsoo de predikant zijn pretens op de kerkmrn van Oosterend van wegen een week tractement heeft vereert aan de diaconie alhier is geresolveert, dat men de acten van 't accoord waar van hier vooren gemelt, sal onderteekenen en Diaconen aan Oosterend eene ooverleveren. In de censure geen swaaricheit bevonden. Jan Hendriksz was van huijs.
- <193>
- Den 25. Is des H: avontmaal bedient.
- Novemb Den 30 Is aan de diaconen van Oosterend in presentie van Ds Verruhert, uijt de diaconie van de Waal getelt 25 gulden, voor de eerste paij, van het accoord gemaakt in de Classis van Alkmaar, wegens haar pretens op de diaconie van de Waal. En alsoo de diaconen van de Waal vanwege de diaconie uijt kracht van seekere beseegelheden, genoechsaam verpant is, seeker lantjen, toe behoorende Anna Isbrants litmaat aan Oosterend, die se evenwel veele jaaren het vrucht gebruik daar van hebben laten genieten, sonder eenige interest van haar te ontfangen, zijnde noch gesint die selve weldaat aan haar te continueeren tot het eijnde haars leevens toe, alsoo sij een out litmaat is, en onvermoogende, bij soo verre de diaconen van Oosterend, met de betalinge van de paijen des accoorts die noch resteren willen wachten, tot het overlijden toe van Anna Isbrants voorn[oem]t. Soo hebben Ds Verruhert en diaconen van Oosterend voorn[oem]t aangenoomen met haar gantsche kerkenraad daar over te spreken, en ons met den eersten haar resolutie bekent te maaken.
- Decemb: Den 23 Op de klachte van Jacob Maartsz van dat de diaconen van den Burg hem hadde in rechte gedaacht over 150 gulden cap: en ses jaaren verlopen renten tegen vijf ten hondert en op sijne verseekering van dat hij int voorjaar sou betaalen drie jaar verlopen renten, die hij seijde te goed te hebben en te sullen ontfangen. Heeft <194> de kerkenraad alhier, de diaconen van de Burg schriftelijke verseekering gedaan ondergeteekent bij den predikant en Mr Jan Jansz als ouderling, dat haar de drie jaaren

renten als dan sullen geworden mits dat sij lieden voor ditmaal niet verder sullen procedeeën tegen gemelte Jacob Maartsz.
Dito is in kerkenraat niet[s] [bij]sonders voorgevallen.

Den 25. Dito Is des Heeren avontmaal op kersdach bedient.

Den 28. Is bij kerkernaad uijgeleijt tot een dubbel getal om bij de gemeijnte daar uijt verkooren te worden eene diaconen Theunis Jansz Kuijper en Gerrit Maartsz Brouwer. En goet gevonden dat met believe van de gemeijnte de ouderlingen dit jaar noch sullen continueeren.

Anno 1668

Janua Den 1. Is de gemeijnte voorgesteld soo se ijets hadden tegen de continuatie van de ouderlingen dit volgende jaar, dat se het selve souden gelieven te kennen te geven, maar is daar teegen niets van ijemant ingebracht, en voorts uijt het dubbel getal tot diacon verkooren bij den gemeijnte Theunis Jans Kuijper.

Den 4. Dito Heeft Mr Maarten in naame van de kerkenraad aan Oosterend de kerkenraad van de Waal exempt Jan Hendriksz Graaf aangeseijt, dat bij haare kerkenraad wort <195> afgeslaagen de voorstel van de kerkenraad van de Waal aan haar gedaan op den 30 november des voorleeden jaars. Waar op Anna Isbrants in naame des kerkenraats alhier, is aangeseijt dat se sal hebben de rentebrieven die de diaconije op haar land heeft af te lossen of dat men sal moeten tegen haar rechtelijk procederen.

Den 15. dito Is Theunis Jansz Kuijper naa dat hij de gemeijnte drie achtereenvolgende sondaagen is voorgesteld, en geen wettelijke verandering is voorgevallen tegen zijn persoon, in zijnen dienst bevesticht.

Is ook bij de kerkenraad goet gevonden dat diaconen Anna Isbrants sullen te recht roepen, alsoo se niet komt om bescheijt te seggen of se de penningen de diaconije competerende op haar lant sal aflossen of niet, gelijk se belooft hadde te doen en dat diaconen tegen haar rechtelijk voorts sullen procederen.

Den 30. dito Is bij de kerkenraad van Waal en Oosterend geaccordeert dat Anna Isbrants haar leven lang onverhindert sal genieten het vruchtgebruik van haar lantjen mits dat se het sal vrij houden van nieuwe beswaarnis schot of lot en dat het bij haar afsterven van de diaconen van Oosterend vrij sal geleverd worden.

Dat ook diaconen voorn[oem]t soo lang als sij leeft niet sullen moogen eischen de 150 gulden die haar van de diaconije alhier competeert volgens seeker gemaakt accoort.

Februar Den 3. Hebben diaconen haar reekening gedaan en zijn uijt naame van de gemeijnte bedankt vanweegen haar bedieninge.

<196>

Den 28 Maart Kerkenraad gehouden en is niets bijsonders voorgekomen.

Den 1 April Des heeren avontmaal bedient.

Den 16 Maj Is van de kerkenraad exempt Willem Korsz en Jan Hendriksz volgens voorgaande resolutie Alijd Gerrits aangedient dat se haar voor ditmaal van 't gebruik des H: avontmaals sal gelieven te onthouden, om d'ergernis voor t' koomen, maar dat se wederom sal werden toegelaaten, wanneer se de kerkenraad sal hebben vernoecht, vanweegen het gerucht dat tegen haar gaat. Hendrik Reijersz is ook voor ditmaal de tafel des Heeren ontseijt om zijn ergerlijke dronkenschap. Kors Willemsz en Dirk Cornelisz Bruijn, zijnde met malkander versoent, zijn toegelaaten.¹⁷³

Den 20 dito Pinxterdach des H: avontmaal bedient.

Den 10 Junij Is geresolveert Antjen Pieters elders te besteden en is den selven dach geschiet bij Anna Hendriks aan de Burg.

¹⁷³ Er is niet eerder sprake van een ruzie tussen deze twee.

Den 24 Dito Is Gerrit Maartsz Brouwer tot Diaken gesuccedeert in plaats van Jan Hendriksz Graaf die overleden is.

[Den] 27 dito Is Maritjen Jacobs bij attestatie van 't Schil tot litmaat deeser gemeijnte aangenoomen.

Den 20 Septemb De saake van Alijd Gerrits en die van Hendrik Reijersz blijft als vooren en is daar op

Den 23 dito De bedieninge van mij geschiet en ben door swakheijt verhindert geweest om naa den middach de dank predikatie te doen.

N: Deese swakheijt is tot krankheijt uijtgevallen, soo dat tot den 24 meert 1669 toe selv niet heb konnen prediken.

<197>

Den 26 Decemb Zijnde de tweede kersdach is des H: avontmaal bedient door D: W: Verruhert en zijn Alijd Gerrits en Hendrik Reijersz wederom tot de tafel des H: toegelaaten. En de gemeijnte toegevoecht met attest[at]ie van Oosterend Maarten Willemsz Dijker en Trijntjen Jans sijn huijsvrouw.

1669

Den 17 April Alsoo Hendrik Reijersz hem heeft vergreepen met plukharen in de herberg en van Alijd Gerrits de kerkenraad ijets is voorgekoomen, aangaande haar voorige vergrijpinge, maar dat tot noch toe niet bekend is geweest, vint de kerkenraad goet, dat se haar op ditmaal van de tafel des Heeren onthouden sullen.

Den 18 dito Is Trijn Cornelis op haar versoek attestatie verleent zijnde de gemeijnte behoorlijk voorgesteld en de gemeijnte aan de Burg gerecommandeert.

Den 21 Dito Zijnde paasch-daach is des H avontm: bedient.

Den 28 Dito Is bij de kerkenraad tot een dubbelt getal uijt geleijs Jacob Pietersz Taa en Dirk Cornelisz Bruijn tot het ouderlingschap. En Pieter Maartz en Jacob Maartz tot het diaconschap.

Den 5 maj Sijn bij de gemeijnte bij meerderheijt van stemmen verkooren tot ouderling Jacob Pietersz Taa. Tot diacon Pieter Maartz.

Den 26 Dito Is der selver bevestinge geschiet alsoo op haar drie achtereenvolgende sondaachse voorstellingen aan de gemeijnte geen verhinderinge was voorgevallen.

Den 30 Dito Jacob Willemsz met seekere expressien van zijn comportedement,¹⁷⁴ attestatie verleent na[ar] den Hoorn.

<198>

Den 3 junij Is Martjen Cornelis op haar versoek attestatie verleent naa[r] Oosterend.

Den 9 Dito Zijnde pinxterdach zijn tot het gebruik des avontm op haar beproevinge toegelaaten Maarten Reijersz, Hendrik Reijersz en Alijd Gerrits. En is Sijtjen Jans en Garbertjen Dirkx op haar versoek attestatie na[ar] de kerke van Enchuijsen verleent in behoorlijke forme.

Den 10 dito Hebben diaconen haar reekening gedaan en zijn uijt naame van de gemeijnte bedankt.

Den 6 octob Is des H: avontmaal bedient zijnde geen bijzondere swaaricheeden voorgekoomen.

Den 25 Decemb Des H: avontmaal bedient, zijnde de kerkenraad op ditmaal geen nieuwe swaaricheit voorgekoomen, maar zijn den Heere toegevoecht door belijdenis Martjen Theunis aan Spang en met attestatie van den Burg Aaltjen Willems en is naa de middach en de tweede kersdach niet gepredikt door swakheijt van de predikant.

¹⁷⁴ Expressien van zijn comportedement = uitleg van zijn gedrag.

1670

Den 1 januari Heeft de kerkenraad uijtgeleijt een dubbel getal tot het ouderlingschap Willem Korsz en Jacob Maartsz. Tot het diaconschap Gerrit Maartsz Brouwer en Willem Cornelisz.

Den 5 Dito Sijn bij de gemeijnte daar uijt verkooren Willem Korsz tot ouderling en Willem Cornelisz tot diacon.

<199>

Den 12. Dito Alsoo Willem Cornelisz hem excuseert en versoekt ontslaagen te zijn van de beroepinge is sulx de gemeijnte voorgesteld met de reeden van zijn excuse en haar advijs versocht, hoe de kerkenraad haar daar inne soude hebben te draagen. Waar op de broederen der Gemeijnte hebben geoordeelt, dat de kerkenraad daar in souden hebben te handelen, soo als sij souden bevinden te behooren.

Den 19. Dito Alsoo Willem Cornelisz hem de kerkelijke ordre onderwerpt, is op heeden de eerste voorstelling geschiet.

Den 2 feb Is de bevestinge des kerkenraads geschiet alsoo in de voorstellingen geen verhindering is voorgekoomen.

Den 4 Maart Hebben de diaconen haar reekening gedaan en zijn uijt naam van de gemeijnte bedankt.

Den 15 Meij Is Dirk Cornelisz Bruijn op zijn versoek attestatie verleent naa[r] de gemeijnte aan den Hoorn, na dat hij de gemeijnte behoorlijk was voorgesteld en tegen zijn persoon geen swaaricheit is voortgebracht.

Den 21 dito Kerkenraad gehouden en zijn de acten van de 21 april 1669 tot op dato toe geresumeert, dat om de swakheijt van den predikant etc een tijt lang was achter gebleeven. En is in de huijsbesoeking Jan Harmensz niet in bevonden, die anders volgens resolutie des kerkenraads sou aangeseijt worden hem op ditmaal van de tafel des Heeren te onthouden om zijn ergerlijke handel in de herberg gepleecht.

[200] De kerkenraad compleet zijnde en in de censure geen swaaricheit gevonden zijnde is na danksegginge met vrede gescheijden.

Den 24 Dito De predikant verwitticht zijnde dat Hendrik Reijersz hem in den dronk seer verlopen hadde, heeft hem daar over aangesproken en bestraft, hem vermanende om op ditmaal hem van de tafel des Heeren te onthouden, met approbatie van de kerkenraadt.

Den 21 Decemb Proefpredikatie gedaan alsoo de swakheijt van den predikant niet toe en liet, meer als eens in de week te prediken, en daar op met aanroeping van de naam des Heeren kerkenraad gehouden, de acten geresumeert en geaprobeert zijnde, hebben Jacob Pietersz en Willem Korsz ouderlingen, die om de swakheijt des predikants de huijsbesoeking hebben gedaan, voor rapport ingebracht dat haar geen nieuwe swaaricheit was voorgekoomen als dat Jan Harmsz hem vrij ongeseggelijk had gedraagen.

Den 25. dito Des Heeren avontmaal bedient en zijn op ditmaal deese gemeijnte toegevoecht door attestatie van de Burg Trijn Cornelis Wed van Cornelis Jansz Vaartjen en door belijdenis Jan Maartsz en sijn huijsvrouw Stijntjen Theunis¹⁷⁵, alle aan de Waal.

<201>

Den 28 December Sijn bij Kerkenraad uijtgeleijt tot een dubbel getal, waar uijt de Gemeijnte een enkel Kerkenraats persoonen sullen hebben te verkiesen Mr Jan Jansz Quant en Jacob Maartsz tot ouderling. Maarten Dijker en Hendrik Reijersz Vlaming tot diaconen.

¹⁷⁵ Jan Maartsz is waarschijnlijk de broer van Pieter Maartsz (en de zoon van Maarten Pietersz). Stijntje Theunis is twee maal getuige bij geboortes van kinderen van Pieter Maartsz.

1671

Den 1 Januarij Is de verkiesing geschiet en bij meerderheijt van stemmen is Mr. Jan Jansz tot ouderling en Hendrik Reijersz tot diacon deeser Gemeijnte verkooren.

Den 18 dito Zijn de gemelte personen, naa drie achtereenvolgende wettelijke voorstellingen die sonder verhinderen zijn geschiet, in haaren dienst bevesticht.

Den 17 februari Hebben de diaconen haaren rekening gedaan.

Den 22 dito Is op sijn belijdenis gedoopt Jan Jacobsz Keers, die met sijn huijsvrouw Grietjen Jacobs de kerke tot litmaten zijn toegevoecht, met approbatie des kerkenraats.

Den 26. maart Kerkenraad gehouden, en na aanroepinge van den naam des Heeren, is rapport geschien van d'ouderlingen en Willem Cornelisz diaken, die de huijsbesoek hebben gedaan in plaatse van de predikant die om sijn swakheijt sulx niet heeft konnen doen. Hadden onder de gemene ledematen geen nieuwe swaaricheden bevonden. Jan Harmsz was niet in. En heeft de predikant vertoont, dat Vrouw Jewes met attestatie, Stijntjen Jacobs en Diewer Gerrits aan de Mullen <202> door belijdenis tot de gemeenschap der kerke van hem waaren aangenomen, volgens ordre des kerkenraats. Daar op censure gehouden, waar in Hendrik Reijersz bekende hem verlopen te hebben, die aannam hem op de bedieninge van Paaschen van de tafel des Heren te onthouden. En andersins geen swaricheit bevonden hebbende, is na gedane danksegginge de vergadering die compleet was, in goeden vrede gescheijden.

Den 29. dito Des H: avontmaal bedient zijnde Paasdach.

Den 10 Maijus Kerkenraad gehouden, en na aanroepinge van de naam des Heeren, en resumptie van de vorige acten, is in de huijsbesoeking die door de ouderling ten deele geschiet is, geen nieuwe swaricheijt bevonden. Jan Harmsz was niet in. Hendrik Reijersz is tot de gemeenschap des avontmaals toegelaten, alsoo men van geen nieuwe misval heeft gehoord. En is ook in de censure tegen niemant van de kerkenraad enige swaricheit ingebracht. De vergadering compleet zijnde is daar op, na gedane danksegginge, met vrede gescheijden.

Den 17. Dito Des H: avontmaal bedient, en zijn met attestatie van de Burg hier in de Gemeijnte aangenomen Cornelis Pietersz Boon en sijn huijsvrouw Trijn Gerrits alsmede Diewer Pieters, huijsvrouw van Brmr¹⁷⁶ Willem Korsz.

<203>

Den 6. Septemb Kerkenraad gehouden, en is de Kerkeraad voorgekoomen, dat Martjen Gerrits en Stijntjen Maartens haar hebben verlopen en is goet gevonden dat se voor de kerkenraad sullen hebben te verschijnen, om haar te verantwoorden aleer se haar tot het gebruik des avontmaals begeven.¹⁷⁷ Is andersints van de gemeijnte noch in censure des kerkenraats geen nieuwe swaricheit voorgekomen.

¹⁷⁶ Brmr = broeder meester.

¹⁷⁷ Martjen en Stijntjen zijn beiden ongehuwd zwanger (ze trouwen binnenkort). Ik vermoed dat Craech in de vorige notitie Stijntje Maartens bedoelde (en niet Jacobs). Diewer Gerrits van Molenbuurt is een zus van Martjen en getuige bij het huwelijk in Oosterend. In de notulen lijkt een dergelijke reden tot vermaan verder niet voor te komen, dus wellicht hebben ze zich vooral onbehoorlijk gedragen. Zwanger zijn op de huwelijksdag kwam regelmatig voor. Wellicht werd er vanaf 1670 strenger op gelet (Herman Roodenburg, Onder Censuur 1578-1700, proefschrift 1996 over de gemeente van Amsterdam).

Den 7. dito Alsoo Antjen Sijts de gemeijnte behoorlijk is voorgesteld op haar versoek, en geen oppositie en is voorgekomen, soo is haar behoorlijke attestatie na[ar] Oosterend verleent op haar begeerte.

Den 13 dito Des Heeren avontmaal bedient.

Den 20 Decemb. Kerkenraad gehouden, tegen de aanstaande bedieninge des avontmaals op Kersdach, en met den gebede begonnen, zijn daar op de voorgaande acten geresumeert, is van de hujsbesoekingē geen nieuwe swaricheit ingebracht, noch in de Censure de Kerkenraad voorgekomen, waar op na gedane danksegginge de vergadering in goeden vrede is gescheijden.

Den 25. Dito Op Kers-dach is des Heeren avontm: bedient

Den 26. Dito Is bij de kerkenraad uijtgeleijt een dubbelt getal personen, om bij de gemeijnte daar uijt te verkiesen, een ouderling en diacon, om te mogen succedeeren in plaatse van de afgaande te weten tot ouderling Cornelis Pietersz Boon en Maarten Reijersz tot Diacon Pieter Maartzs en Jan Jansz Quant de jonge.

<204> **1672**

De 1 Januar Sijn bij de gemeente verkoren, tot ouderling deeser gemeijnte Cornelis Pietersz Boon, tot diacon Jan Jansz Quant de jonge.

Den 17 dito Sijn gemelte personen in haaren dienst bevesticht, op haare drie wettelijke en onverhinderde voorstellingen aan de gemeijnte.

Den 3 Feb Hebben de diaconen haar rekening gedaan.

Den 13. April Is Brmr Willem Korsz en zijn huisvrouw Diewer Pieters behoorlijke attestatie na[ar] den Burg verleent.

15. Dito Is Trijntjen Maartens huisvrouw van Cornelis Willemsz Boon tot litmaat aangenomen met attestatie van de Burg.

Den 27 Meij is Jan Jacobsz Keers met zijn huisvrouw Grietjen Jacobs met attestatie na[ar] Oosterend vertrokken. Dito ook Maritjen Gerrits.

Den 28 dito Is Jan Wijbesz met attestatie van Oosterend alhier tot litmaat aangenomen.

PREDIKANTEN OP TEXEL

De zeventiende eeuw

Uit het Kerkboek van Craech leren we het kerkelijk leven in twee dorpen tijdens een korte periode in de zeventiende eeuw kennen. Maar hoe zag de wereld daar omheen er uit? Hadden de predikanten van het eiland contact met elkaar? Wie waren die andere predikanten? Ging het op Texel anders toe dan elders? Vooral deze laatste vraag is lastig te beantwoorden. We weten wel wie de andere predikanten waren.

Het "Kerkelyk register van de plaatsen en namen der predikanten van alle de classes, gehorende onder de synodus van Zuyd-Holland, van 't begin der Reformatie, tot nu toe"¹⁷⁸ bevat de namen van de gereformeerde predikanten op Texel. Hieraan is te zien dat de verschillende dorpen na 1595 pas langzamerhand hun eigen dominees kregen. Tussen 1610 en 1615 had Texel in ieder geval nog maar drie predikanten voor zes kerken die twee aan twee gecombineerd waren: "Den Burch en de Cooch, den Hoorn ende Westen en Den Waal ende Oosterendt".¹⁷⁹ Vanaf 1615 worden de dominees van de gezamenlijke gemeente van De Waal en 't Oost-eynde opgesomd:

(6) De Waal en 't Oost-eynde.

- Abel Rutgersz, beroepen An. 1615. Vertrokken
naa Warmenhuyzen An. 1620.
Daniel Johannis Koninksveldt, beroepen An. 1620.
Vertrokken voor Sieketrooster naa Oost-Indien
An. 1625.
Johannes Bakkerus, beroepen An. 1625. Ver-
trokken naa Oudkarspel en Noordscherwoud
An. 1631.
Cornelius Sevenhuysen, beroepen An. 1631. Ver-
trokken naa Benninkbroek An. 1635.
Antonius Cloppenburg, beroepen An. 1635.
Vertrokken naa Kalverdijs An. 1639.
Jacobus Gualtheri Molanus, beroepen An. 1640.
Vertrokken naa Oost-Indien An. 1654.
Herman Jansz Kraegh, Proponent, beroepen
An. 1654.

NB. Gescheyden van Oostereynd,
An. 1666.

Abel Rutgersz, beroepen An 1615. Vertrokken naa Warmenhuijsen An 1620
Daniel Johannis Koninksveldt, beroepen An 1620. Vertrokken voor Sieketrooster naa Oost-Indien An 1625
Johannes Bakkerus, beroepen An 1625. Vertrokken naa Oudkarspel en Noordscherwoud An 1631
Cornelius Sevenhuysen, beroepen An 1631. Vertrokken naa Benninkbroek An 1635
Antonius Cloppenburg, beroepen An 1635. Vertrokken naa Kalverdijs An 1639
Jacobus Gualtheri Molanus, beroepen An 1640. Vertrokken naa Oost-Indien An 1654
Herman Jansz Kreagh, proponent, beroepen An 1654

¹⁷⁸ Martinus Soermans bij Wilhelmus van Kessel 1702 (Google ebook). Ik beperk me even tot deze bron, die overigens niet alleen Zuid-Holland bevat. Zie voor de periode voor 1615 ook het artikel van Gerard van der Kooi in het tijdschrift van de Historische Vereniging Texel nummer 85 (december 2007).

¹⁷⁹ Regionaal Archief Alkmaar 10.40.044 / inv.nr 398 bevat de notulen van de gezamenlijke kerkeraadsvergaderingen. Momenteel ontbrekend. Ik heb dit stuk dus niet kunnen raadplegen.

Wat opvalt is dat de dominees van het begin van de eeuw het niet al te lang volhouden en dat geldt op Texel niet alleen voor De Waal en Oosterend. Op een enkele doorzetter na, zoals Aris Goossens die 25 jaar Den Burg dient en Andreas Johannis Magnus die 21 jaar in Den Hoorn staat, haalt vrijwel niemand meer dan vijf jaar. In De Koog komen vanaf de afsplitsing van Den Burg in 1632 vier predikanten gezamenlijk tot veertien jaar, al kan men dat de laatste, ene Jacobus Bruno, niet kwalijk nemen, want hij overlijdt in functie.¹⁸⁰ Bekend is dat predikanten aan het begin van de eeuw vaak weinig opleiding hadden, wat een reden voor snel vertrek kan zijn geweest. Verder was en bleef het traktement van de predikant op het platteland veel lager dan in de steden.¹⁸¹

Naar Indië

Niet iedereen vertrok uit vrije wil. Daniel Johannis Koninksveldt verliet het eiland in 1625 in de nederige functie van ziektentrooster naar Oost Indië, na een conflict met de kerkeraden van De Waal en Oosterend. Hij werd in 1622 beschuldigd van misbruik van brandewijn en tabak en van verwaarlozing van zijn herderlijke ambt.¹⁸² Vele dorpelingen tekenden de acte van beschuldiging, de meeste met de bekende (huis)merken. In de kerkeraad zaten o.a. Hendrick Cornelisz Graef en Cornelis Dirksz, ongetwijfeld de vaders van Cornelis Hendrickz Graaf en Dirk Cornelisz Bruijn die wij hebben leren kennen in het Kerkboek van Craech. Het is een omvangrijk dossier vol notariële acten. Een studie waard.

Ook in 1654 vertrekt een predikant naar Oost Indië, Jacobus Molanus. Hij is geboren als Jacob Woutersz, zoon van dominee Wouter Adriaensz (van der Molen) die meer dan 50 jaar predikant was in Graft. De historicus Van Deursen schrijft: "Pas als Jacob, nadat hij jarenlang schoolmeester is geweest, ten slotte predikant wordt op Texel, verandert hij van achternaam. Op dat verre eiland kon hij zich dat misschien eerder permitteeren. Zijn bloedverwanten die in Graft waren achtergebleven namen pas een generatie later de naam Vermeulen aan, die sindsdien in de familie gebleven is."¹⁸³

Of die verandering van achternaam op het verre Texel nou zo afweek van elders vraag ik me af. Van de 34 predikanten die na 1795 genoemd staan in het Kerkelyk register, hadden 17 hun naam verlatiniseerd. De een deed het wel, de ander dus niet. Craech deed het niet, net als de vader van Molanus. Molanus zelf wel, maar net als zijn vader is hij tamelijk trouw. Hij blijft 14 jaar op Texel.

In 1654 wordt hij beroepen op last van de Verenigde Oostindische Compagnie, om uitgezonden te worden naar Indië. Tijdens een vergadering van de Classis Extraordinaria van Alkmaar van 29 april 1654 zeggen de gecommiteerden van de kerkeraden van De Waal en Oosterend dat ze hun predikant wel willen behouden, maar dat ze zich onderwerpen aan het oordeel van de Classis. Molanus zelf verklaart dat hij zich wel enigermate bezwaard heeft bevonden, zowel vanwege zijn aankomende ouderdom, als om het rauw volk dat daar zijn onderricht moet genieten, maar ook hij schikt zich naar de wens van de Classis.

De niet bij naam genoemde gecommiteerden van de kerken van De Waal en Oosterend verzoeken dan of de dienst in hun kerk bij afwezigheid van Molanus voorlopig mag worden waargenomen door de andere predikanten van het eiland en dat "daarna proponenten worden gevonden tot hare soo cleijne beswaringe als mogelick was; en is haer sulcks toegestaen en beloofd". De 'cleijne beswaringe' kan betrekking hebben op de betaling van predikanten, waarbij het traktement wordt vastgesteld door de Staten van Holland, maar ook afhankelijk is van de bijdragen van de eigen gemeente. Het is ook mogelijk dat het horen van proponenten (kandidaten, dus nog geen echte predikant, deze waren gemakkelijker te beroepen en wellicht ook wel goedkoper) op andere plaatsten dan het eiland met name in de winter erg problematisch was. Dit wordt later expliciet een keer genoemd door de vertegenwoordigers van Den Burg.

In de volgende alinea van de notulen van de Classis heeft men al iemand op het oog. "D. Hermannus Kraegh, proponent wonende tot Enckhuijsen na overleveringe van sijne testimonia, en een predicatie voor de gemeijnte t'welk waer in presentie van verscheijde leden deses Classis gedaen, is op sijn versoek tot proponent deses E. Classis aengenomen."¹⁸⁴

¹⁸⁰ Dit waren Serooskerke (5), de Breen (4), Acronius (2) en Bruno (3).

¹⁸¹ G. Groenhuis. De predikanten. De sociale positie van de gereformeerde predikanten in de Republiek der Verenigde Nederlanden voor 1700 Wolters-Noordhoff, Groningen 1977 (Proefschrift).

¹⁸² In het Regionaal Archief in Alkmaar bevindt zich onder 10.4.044 inv.nr. 90 een document getiteld "Beschuldigingen tegen Ds. D.J. Coningxveldt, predikant te Oosterend en Waal op Texel. 1622-1625. 1 omslag."

¹⁸³ Van Deursen, Een dorp in de polder. Graft in de zeventiende eeuw, 1994.

¹⁸⁴ Handelingen van de classis (van Alkmaar). Regionaal Archief Alkmaar Nr 10.4.044 Nr 4. Citaten hierna zijn hier uit, tenzij anders vermeld.

Jacobus Molanus komt op 8 oktober 1655 in Batavia aan en wordt op Neira op Banda geplaatst. We treffen hem ook later aan op Banda, een eiland in de Molukken. In 1659 verzoekt Molanus “zo den 17den oktober op Batavia bleek, by 't eindigen van zyn vijfjaarig verband te mogen na 't Vaderland vertrekken. “ Maar in 1660 “was D. Molanus hier alleen” en in het jaar 1661 schrijft men: “D Molanus had eenige Predikation, volgens ordre des Catechismus, in 't Hoog Maleits opgesteld (...) doch over deze Predikation antwoordden die van Ambonia dat de zelve wel goed, doch voor 't gemeen volk wat te zwaar, en te hoog om te verstaan waren.” In augustus 1662 ontvangt de Classis van Alkmaar nog een brief van Molanus, die hen “sonderling genoegde”, maar Molanus vertrekt niet meer uit Indië en overlijdt daar in juni 1663.¹⁸⁵

Craech naar het eiland

Op 28 juli 1654 proponeert Hermanus Kraech voor de Alkmaarse Classis en wordt door Jacobus Hondius geëxamineerd. Op 8 augustus krijgt ‘Herman Jans Craeg’ attestatie in Enkhuizen voor vertrek naar De Waal en Oosteynde op Texel¹⁸⁶, waar hij op 16 augustus na een ‘heerlijke en doorwrochte predicatie’, zoals hij zelf in het kerkboek schrijft, door Ds Bucerus wordt bevestigd. Nannius Bucerus is al elf jaar predikant van Den Hoorn, eveneens afkomstig uit het orthodoxe Enkhuizen¹⁸⁷ en heeft net als Craech in Leiden gestudeerd (Coll. All.). Hij zou afkomstig zijn uit een patriciersfamilie¹⁸⁸ en was achttien toen hij in 1637 afstudeerde. Craech was 38 toen hij in 1649 in Leiden zijn studie theologie afrondde.¹⁸⁹ In jaren is hij bijna tien jaar ouder dan Bucerus, in ervaring meer dan tien jaar jonger. Studeren was voor de gewone man meestal niet weggelegd. Men moest over eigen geld beschikken of men kreeg een beurs, wat vaak weer voorbehouden was aan de wat beter gesitueerden of kinderen van predikanten.¹⁹⁰

Met enige voorzichtigheid kunnen we het familieleven van Craech reconstrueren. De achternaam Craech, in welke spelling dan ook, komt tot 1700 in Enkhuizen maar één keer voor. Men maakt nog vrijwel uitsluitend gebruik van patroniemen. Wel vinden we op 23-11-1581 al een geboorte van een zekere Gerbrant, zoon van een Herman Craech en Auwe Wouters. Dit klinkt als familie.

Er is in Enkhuizen een huwelijk op 19-3-1632 tussen Harmen Jansz en Anne Jans (Craech zou hier dus eenentwintig zijn) en op 21-11-1647 een attestatie van Herman Jansz Craech en Anna Jans van Enkhuizen naar Wijdenes, een dorpje aan de Zuiderzee tussen Enkhuizen en Hoorn. In juni van dat jaar is een Jan Dirksz van Enkhuizen naar Wijdenes vertrokken en dat zou de vader van Harmen Jansz kunnen zijn, die hij achterna reist.¹⁹¹ De vader op zijn beurt reist later vanuit Overleek - duo gemeente van Wijdenes - zijn zoon achterna naar De Waal.¹⁹²

Harmen is in 1649 in Leiden dus als getrouwde man afgestudeerd en heeft dan, zoals dadelijk blijkt, tenminste één kind. Het is niet duidelijk wat er tussen 1632 als hij trouwt, 1647 als hij attestatie verkrijgt naar Wijdenes en 1649 als hij afstudeert is gebeurd. Studeren duurde in die tijd vijf tot zes jaar.¹⁹³ Hoe hij de studie bekostigde is me ook niet bekend.

Zijn predikantschap in 1654 voor De Waal/Oosterend wordt zijn eerste echte betrekking. Hij is nog proponent, kandidaat. Dankzij het beroep wordt hij predikant en meteen van twee gemeentes tegelijk. Hij heeft dan volgens de ledenlijst van De Waal tenminste één volwassen dochter, Gerbertjen, maar ik heb geen doopgegevens van kinderen kunnen vinden. De met hem arriverende echtgenote heet Vrouwtje Gerrits, dus vermoedelijk is Anne Jans eerder overleden en is dit zijn tweede vrouw. De meegereisde Sijtje Jans lijkt op een zuster of schoonzuster. Er zijn vrij veel aanwijzingen dat er in elk geval nog een zoon is meegekomen, Jan Harmensz en - gezien de ongebruikelijke naam - wellicht nog een familielid, Marritjen Garbrands.

¹⁸⁵ François Valentijns Oud en Nieuw Oost Indiën, (vijf delen 1724-1726) deel 3.

¹⁸⁶ Tegelijk met Vrouwtjen Gerrit, s[ijn].h[uisvrouw]. en Gerbrantjen Hermans, s[ijn]. dochter en Sijtjen Jans, met hun wonende.

¹⁸⁷ Enkhuizen stond bekend als zeer orthodox (Van Deursen, Mensen van een klein vermogen, 1991)

¹⁸⁸ Volgens een enigszins rommelige stamboom op genealogie online. Er is eerder een Gerson Bucerus (± 1565-1631), geboortig uit Vlaanderen, zijn Nederlandse naam was De Buysere, sinds 1588 predikant te Veere, die meeschrijft aan de Statenvertaling van 1619. Hij werd geroemd wordt om zijn ongewone bekwaamheid in Hebreeuwsch en oudheidkunde. (C. de Bruin, De Statenbijbel en zijn voorgangers. A.W. Sijthoff, Leiden 1937).

¹⁸⁹ Op 18-1-1649. Lijst van P.J. Buyskes (1886) van studenten uit Enkhuizen die in Leiden en Utrecht hebben gestudeerd, gebaseerd op schoolregisters (Boek 60c, toegangnr 142, inventarisnr 22, archief Semeyns de Vries van Doesburgh, NH Archief, Kleine Houtweg, Haarlem).

¹⁹⁰ Groenhuis. Predikanten.

¹⁹¹ Westfries archief.

¹⁹² In het notulenboek van 1657 vermeld en tevens in de ledenlijst.

¹⁹³ Groenhuis. Predikanten.

Op 17 juli 1655 lezen we in de handelingen van de Classis over een massamoord op geloofsgenoten in Italië van kort tevoren en we zien ook een echo van een theologische discussie over de zondagsheiliging, die dat jaar hoog oplaait:

... “de droevige massacre en grouwelijke moordt gepleegt aen de Gereformeerde Protestanten in Piemont onder de jurisdictie van de Hertoog van Savojen. Als oock de schandelijke profanatie van den Sabbath des Heeren, lasteringe van den heiligen en dieren naem Gods, en andere kwijtende sonden. (...) En oordeelt de E. Classis hoochnoodich dewijle in veele steden en dorpen, soo veele, ja dickwils meerder Afgodische Papen, als getrouwe Dienaren Christi gevonden worden, dat die Christelijke Synodus gelieve middelen te bedenken, hoe sulcx moge tegengegaen ende geweert worden.”¹⁹⁴

We zien hier pas veel later iets van terug in het kerkboek van Craech. In 1658 schrijft Craech:

“Wierd van den predicant ook voorgesteld of ’t niet goed waar, neffens d’ander[e] Kerken deeses Eijlants, soo se daar toe konden verstaan, te versoeken bij de Magistraat deeses Eijlants remedie, teegens de wreetheijt van de partijen der religie teegen haare parturen en kinderen van de Gereformeerde religie, tegen haar stoute verhinderingen van den Godsdienst Etc. En is goet gevonden d’ander[e] Kerken daartoe ook te beweegen.”

Hier wordt overigens de wereldlijke magistraat aangesproken op het beschermen van de religie. De Classis had het alleen nog maar over de Synode. Misschien is Craech eigenlijk ook niet zo streng en heeft hij genoeg te stellen met zijn gemeente. 1657 is het jaar waarin de separatie voor het eerst wordt aangekaart en waarin Maarten Pietersz en Dirck Cornelisz Bruijn handenvol werk geven.

Het is ook het jaar waarin een vermoedelijke zoon van Craech trouwt. Daar is al ook al iets lastigs mee. Op 9-10-1657 is Antjen Gerrits, j.d.¹⁹⁵ van de Waal, woonachtig aan den Hoorn, in de Waal getrouwd met Jan Harmensz j.g. van De Waal “Na dat haar drie houwelijkse voorstellingen in onse kerke na[ar] behooren en onverhindert waaren gedaan, en op ’t bewijs dat se aan den Hoorn twee geboden onverhindert hebben gehadt, vermits haar huwelijcx bevestinge geen uijtstel schijnt te lijden” schrijft Craech bij nummer 17 in zijn huwelijksboek. Voor de derde aankondiging was blijkbaar geen tijd meer. Er is ook een attestatie van de dominee van Den Hoorn over dit bijzondere geval, die als enige bewaard is gebleven als los vel in het trouwboek van De Waal en Oosterend:

“Jan Harmensz Jonckgesel woonachtige aen de Wael ende Anna Gerrits jongedochter woonachtige aen den Hoorn hebben bij ons twee huwelijkschen voorstellingen op behoorlijcke tijt onverhindert ontvangen. Wij vertrouwen dat so wij int toekomende op de behoorlijcke tijt, een derde soudon doen, daer tegen oock geen verhinderinge soude voorvallen; maar alsoo door anderen misverstant, haarlieder voorstellingen eerstmael bij ons op de rechte tijt niet en is gedaen en nu so het schijnt haeren trouwdach haest heeft, soo ist dan also men haer verders belieft te trouwen voor dat wij alhier de derde voorstellinge behoorlijck doen kunnen, dat wij sullen nalaten de selve voorstellinge, ende hebben van haare twe[e] voorstellinge getuigt hetgeene wij weten, het welke onse getuig’nisse haare dan helpen ende dienen in haare saeken voor so veel als het kan. Gedaen aen den Hoorn den 7 Oct. 1657 Nannius Bucerus Predicant aldaar.”

Het lijkt erop dat Bucerus het er niet erg mee eens is dat de derde huwelijks voorstelling die volgens de regels had moeten gebeuren, niet heeft plaatsgevonden. Misschien was Craech hier inderdaad gemakkelijker in. Bij een huwelijk op 10 september 1656 van Cornelis Harmensz Klerk j.g. van Den Burg en Martjen Dirx, j.d. van De Koog, schrijft Craech in het trouwboek: “De predicant aan de Koog niet thuijs sijnde had de koster mondeling verklaart, de geboden aldaar ook wettelijk waren gegaan”. Zou Craech het hele eind door Polder Waal en Burg naar De Koog gelopen hebben om die attestatie te halen?

Op 9 juli 1657 heeft hij zelf bij het huwelijk van Jacob Willems, weduwnaar uit Oosterend en Maritjen Bruijckes, weduwe van Den Hoorn attestatie verleend voor het trouwen in Den Hoorn, nadat ze in Oosterend slechts twee voorstellingen hadden gehad en tot op heden (sijnde saterdach voor de laatste voorstelling) van

¹⁹⁴ Handelingen van de classis (van Alkmaar).

¹⁹⁵ Jongedochter en jonggezel worden gebruikt (ook in afkorting) om aan te geven dat de huwelijkskandidaten nog ongehuwd zijn.

harentwege niets voorgekomen tot weering van hare trouw.” Het gaat ook maar om één dag, waarin een van beiden nog mogelijk ontrouw zou zijn geweest.

Op hun trouwdag zijn Antjen en Jan nog geen lid van de kerk, dus van enig herderlijk vermaan over de haast waarmee moet worden getrouwd kan geen sprake zijn. De kerk trouwt iedereen, ongeacht de beleden religie en in blijde verwachting of niet, terwijl de tucht voorbehouden is aan leden van de kerk.

Antjen (of ook Anna), de dochter van ouderling Gerrit Dirksz uit De Waal, wordt in november van dit jaar lid en ook dan is er geen probleem. “Wort de kerkenraat vertoont een attestatie van Anna Gerrits komende van den Hoorn metterwoon aan de Waal, en begeerende in de gemeenschap van dese kerke toegelaten te worden, en is ’t haar toegestaan haar attestatie goet gekeurt sijnde” staat er in het Kerkboek. Jan Harmensz wordt pas lid in oktober 1660, net na de geboorte van het eerste kind Harmen. Met die haast viel het achteraf gezien dus wel mee. Mannen werden vaak veel later lid van de kerk dan vrouwen. Later zal het niet goed gaan met Jan. Het bewaren van de attestatie van Den Hoorn doet vermoeden dat Craech hier een bijzondere reden voor had.

Literaire ambities

Een paar weken voor dit huwelijk, op 18-september 1657 is Abraham Magirus, 23 jaar oud,¹⁹⁶ beroepen door De Koog. Mr Harmen de schoolmeester en Wibbe Hillekensz de ouderling verschijnen hiervoor in de Classis. Craech predikt in De Koog de eerste voorstelling, Bucerus de tweede en Solinus, de predikant van Den Burg, de derde.¹⁹⁷ Magirus uit Medemblik zal 44 jaar, tot zijn dood in 1702, predikant van De Koog zijn. In de tweede helft van de zeventiende eeuw blijken dominees vaak veel langer op Texel te blijven. Hun niveau zal hoger zijn geweest en wellicht was de beloning ook beter. Bovendien wist men bij te verdienen. Magirus zal verschillende goed lopende boeken publiceren, zoals in 1680 *Almanachs-Heyligen*¹⁹⁸ (een anti-katholiek boek van meer dan 500 bladzijden) en *De wonderlyke historie der mensche-eeters, verhandelende haren aart, oude woonplaatsen, vreemde manier van leeven, verwoedende wreetheit en het eeten soo van levendige als doode menschen. Door Abraham Magirus, predikant op Texel aan de Koogh, Amsterdam, J. ten Hoorn, 1696*.¹⁹⁹

Als motief voor het schrijven van de almanak van 1680 noemt hij overigens “Iemand in eenzaam plaats woonende kan zijn yver zoo niet laten verroesten, of daar moet noch-iets over blijven, om eenig deugdelijk werk van te maaken, anders zoude het verstand geheel stomp werden.”²⁰⁰ Dus zo anti-paaps was hij misschien ook weer niet.

Hij is niet de enige met literaire aspiraties, maar wel de meest succesvolle. Veel eerder, in de zomer van 1658, doet dominee Nannius Bucerus van Den Hoorn namelijk een verzoek aan de Classis om een boekje met een vertaling van een latijnse tekst te beoordelen, zodat het na goedkeuring gedrukt kan worden. Op 27 augustus 1658 laat de Classis noteren dat ze Bucerus aanraden om het boekje niet uit te geven voordat het nog nader wordt bekeken en meer nog omdat het tractaat van “Bellarminus de Gemitu Columba al woordelijk in de Nederlandse taal in druck is uijtgegeven.” Dat moet een teleurstelling zijn geweest voor Bucerus.

Craech en de Classis

Van de voorbereidingen op de separatie die in 1658 een aanvang nemen is in de handelingen van de Classis in Alkmaar niets te lezen. Men moet allereerst de financiële zaken regelen met o.a. het eiland Texel en de Gecommitteerde Raden van het Noorderkwartier in Hoorn. Uiteindelijk zullen de Staten van Holland en West Friesland in Den Haag toestemming moeten geven, omdat zij ook voor de kosten opdraaien, die ze weer proberen te verhalen uit inkomsten uit de kerkbezittingen.

Het contact met de Classis is voorlopig dus blijkbaar informeel. Van een poging in de winter van 1659 om vanwege de lastige reis voortaan liever onder de Classis van Enkhuizen te vallen zien we ook niets, maar daar bleek Bucerus in 1660 als enige dominee tegen gekant. Zou hier al iets achter hebben gezeten van wat later aan de oppervlakte komt?

Het is in deze tijd dat Craech voor het eerst schrijft dat “swakheijt” hem verhindert om te preken. Het verder onbenoemde gezondheidsprobleem komt voortdurend terug.

Als de separatie aan de orde komt lezen we eenmaal een opmerking die enig inzicht kan geven in het inkomen van de predikant. Hij noemt een teruggang in traktement van 30 gulden als de separatie doorgaat, wat

¹⁹⁶ Geboren in 1634. Van der Kooi, HVT 85.

¹⁹⁷ Handelingen van de Classis (Alkmaar).

¹⁹⁸ Zie Van der Kooi, HVT 85 en RAA Bibliotheek collectie 54 C 10.

¹⁹⁹ Gebonden met enkele andere titels antiquarisch verkrijgbaar (€ 2000) –internet.

²⁰⁰ Van der Kooi, HVT 85.

onvoordelig is voor zijn huisgezin.²⁰¹ Eind van de zestiende eeuw zou een predikant op het Hollandse platteland met meer dan drie kinderen een jaarlijks tractement van 400 gulden hebben met een extra 50 gulden als het om een combinatiegemeente ging.²⁰² In de loop van de zeventiende eeuw nemen de weddes wel toe, met name in de steden, maar in plattelandsgemeenten is het altijd hooguit de helft van wat in de steden wordt verdiend.²⁰³ In elk geval staat het bedrag dat een predikant krijgt voor het bedienen van een tweede gemeente niet in verhouding tot het salaris van een tweede predikant, nog afgezien van de kosten voor huisvesting. Een populaire predikant ontving overigens regelmatig extraatjes ‘via de achterdeur’ in de vorm van een stuk vlees of een zak graan, maar in slechte tijden zal dit ook minder zijn geweest.

Craech spreekt de heren van de Classis wel. Op 13 september 1661 is ‘Hermann Kraagh’ voorzitter van de vergadering in Alkmaar. Blijkbaar rouleert men en er zal ook wel een vergoeding tegenover hebben gestaan. Op de agenda staat onder andere het vrijkopen van enkele christenslaven. Dit zijn in het algemeen zeelieden die door kapers uit Duinkerken of Barbarije (Algiers en Tunis) zijn gevangen genomen om hoge losgelden op te brengen. Het gaat deze keer o.a. om Jan Cornelisz uit Amsterdam, Pieter Bartentsz en Gerrit Adriaansz uit Medemblik en Jan Cornelisz van Hoorn.

Op 2 september 1662 is “D Kraag” ingeroosterd voor de bediening op Wieringen waar de predikantenplek blijkbaar vacant is. Dit soort invalbeurten leverde natuurlijk ook extra inkomen op. Ik ben hem echter verder niet tegengekomen en ook de andere predikanten zijn buiten het eiland geen frequente bezoekers, wat ook wel met het reisprobleem te maken zal hebben gehad.

In oktober 1662 volgt in de handelingen van de Classis weer een enorme lijst van subsidiabele projecten, waaronder de kerk van West Terschelling, die van Holt, de weduwe van een dominee (het weduwenpensioen was rond de 150 gulden), de predikatie op de scheepsvloot en de verdrukke geloofsgenoten in Piedmont in Italië.

Verder zoekt men manieren om “den Paepsche stoutigheden in te toomen” en op 4 december 1663 zal men “Uijt cracht van de Sijnodale resolutie een missive afsenden aen alle kerken tot subsidie, ‘t sij door collecte of andersins, voor de arme en ellendige geloofsgenooten in de valleijen van Piedmont”.

En in dezelfde notulen lezen we dat “D Craegh heeft voorgesteld dat hij een Dialoginge tusschen een Gereformeerde en Papist hadde gemaect versoeckende dat hetselvige soude mogen gevisiteert worden, om daer na in druck te mogen comen; en is dit tractaat van den Classis gestelt in handen der visitatoren.”

Craech is dus ook literair actief en een tweespraak is een gewild genre. Wellicht is hij aanwezig geweest op de vergadering om zijn boekje te bepleiten en heeft hij daarbij de oproep om Piedmont te steunen ter harte genomen, want hiervoor zal op het eiland stevig worden gecollecteerd. Men haalt in de kerken van De Waal en Oosterend ruim 29 gulden op. Het is de enige keer dat het kerkboek iets zegt over de opbrengst van een collecte en ook de Classis is trots op het resultaat want er wordt gemeld dat het geld op 2 januari 1664 binnen is en op 22 april 1664 lezen we ook hoeveel: tweeduizendvijfhonderd en zes guldens en vijftien duits. Men heeft ook vernomen dat het geld in het dankbare Piedmont is aangekomen.

Op 29 juli 1664 krijgt de Classis wederom een verzoek om een boekje van Craech te beoordelen, ditmaal over de Sabbath en op 9 september hierna “wort geconsenteert door den druck gemeijn te maacken: alsoo het selvige niet[s] partijdichs noch onstichelijcks omhelst.”²⁰⁴

Spanning op het eiland

In september 1664 overlijdt na 10 jaar dienst de dominee van Den Burg, Johannes Solinus – hij zal in het volgende jaar worden opgevolgd door Samuel Solinus – en de kerkeraad van Den Burg doet het verzoek of enkele bekende proponenten mogen worden gehoord, zodat daaruit kan worden gekozen. Men heeft haast omdat het bezoeken van de preekbeurten van andere dominees in de winter bezwaarlijk is. De Classis gaat akkoord en laat door het lot bovendien nog vier extra proponenten aanwijzen om uit te kiezen. Men zit blijkbaar goed in de kandidaten. Magirus, Craech en opnieuw Magirus worden op 25 november 1664 als tijdelijke plaatsvervangers aangewezen. Bucerus wordt niet genoemd als invaller.

²⁰¹ Eind 1657. Er zou met enige goede wil ook 50 kunnen staan.

²⁰² Huib Noordzij, Handboek van de reformatie.

²⁰³ Van Deursen en Groenhuis.

²⁰⁴ Over het vorige boekje heb ik geen uitsluitend gevonden, maar wellicht is het wel gedrukt. Van beide boekjes is op internet in elk geval niets te vinden.

Dat wordt begrijpelijk als we pal hieronder lezen dat Magirus en Craech van de Classis de opdracht hebben gekregen om over de situatie in Den Hoorn te rapporteren, omdat daar grote 'onlusten en onrusten' zijn ontstaan tussen de predikant en de kerkeraad. De komende maanden komt de kwestie veelvuldig en uitvoerig aan de orde, inclusief persoonlijke getuigenissen van de leden van de kerk van Den Hoorn. Ook in de jaren hierna vult de Classis nog vele pagina's over de 'Saake van Den Hoorn'. Het onderzoek hiernaar laat ik aan anderen over.

In april 1665 is er weer een tractaat van Herm. Kraag, ditmaal over Lucas 18:8²⁰⁵, aangeboden ter revisie hetgeen "niet gevonden en is der Gereformeerde Chr. Religie tegenstrijdig, maar stichtelijkken is, strekkende tot opwekkinge tot boete ende berouw in dese droevige tijden. 't Welk dese Eerw. Vergaderinge soodanig heeft welgevallen, dat se toestaet door den druk 't selvige te mogen worden gemein gemaakt." In maart is de tweede Engelse oorlog uitgebroken. Al enkele jaren kwam regelmatig de pest terug. Droevige tijden.

Misschien worden de tijden voor Craech persoonlijk ook droeviger. Op grond van doopgetuigen vermoed ik dat Jan Harmensz uit de Waal zijn zoon is. We zagen al dat het huwelijk met Anna Gerrits haast had, maar dat het eerste kind niet al te snel wordt geboren. In december 1665 noteert Craech in het kerkboek: "Jan Harmsz aan de Waal had hem in de herberg aan de Burg in kijvagie en met het mes te trekken vergreepen en daarover aangesproken zijnde van de predikant was van haar wechgegaan sonder haar behoorlijk te hooren." Het lijkt een klein jaar later weer goed te gaan, maar in mei 1670 is het weer mis: "Jan Harmensz niet in bevonden, die anders volgens resolutie des kerkenraads sou aangeseijt worden hem op ditmaal van de tafel des Heeren te onthouden om sijn ergerlijke handel in de herberg gepleecht."

De separatie

Terug naar 1665. In november 1665 hadden "op het versoeck van veele liefhebbers der gemeijnte aan Oosterend, Burgermeester Elmer Gerritsz en den gantschen kerkenraat toegestaan, om te moogen versoecken voor den wintertijt vollen dienst door een proponent of anders, waar toe sij belooven tot desselvs eerlijk onderhoud haare liberaale gifte. Soo is in de gemeente een acte afgeleesen dat de vrijwillige giften, door een tweede collecte sal versaamelt worden, en is die acte van Burgermr en den gantschen kerkenraat ondergeteekent." Blijkbaar kon Oosterend niet langer wachten en was er voor de winter al een plan om Verruhert te laten komen, maar "Alsoo D Ver[r]uhert swaaricheit maakt dat de penningen tot sijn onderhoud soudon door een tweede collecte geschieden, is goet gevonden de gemeente te laten teekenen sooveel elk gelieft te geven, en is december den 2 sulx de gemeijnte van de [preek]stoel bekent gemaakt." Er werd dus niet achteraf gecollecteerd, maar de leden en de overige belangstellenden (liefhebbers) moesten zich vooraf op bedrag vastleggen. Vervolgens heeft "Op sondach D: Wesselus Verruhert aan Oosterend sijn intrede gedaan." Dit alles vooruitlopend op de daadwerkelijke separatie.

Op 20 juli 1666 komt dan eindelijk het uit elkaar gaan aan bod waaraan op het eiland al zo lang wordt gewerkt. De Classis van Alkmaar moet als laatste de separatie goedkeuren én ook het beroepen van de nieuwe dominee. Een kerkeraad doet een voorstel, maar de Classis moet consent geven.

"Sijn binnen gestaen eenige gecommiteerde van de kercke van de Wael, en 't Oostereijnde, als D. Hermannus Kraegt, Jan Jansz Quant, out-ouderling, Dirck Cornelisse Bruijn, Claes Sarisse ouderling en Maerten Jansz Diaken, notiserende als dat se van de Ed: Grootm: Hoorn, Staten van Holland en Westvriesland verkregen hadde (gelijck bleeck bij Octroij) als dat de kercke van t Oostereijnde toegestaan was separatie om te mogen beroepen een tweede predikant en versocht bij gevolge dat de E. Classis dese separatie geliefde t'approberen en toe te staen.

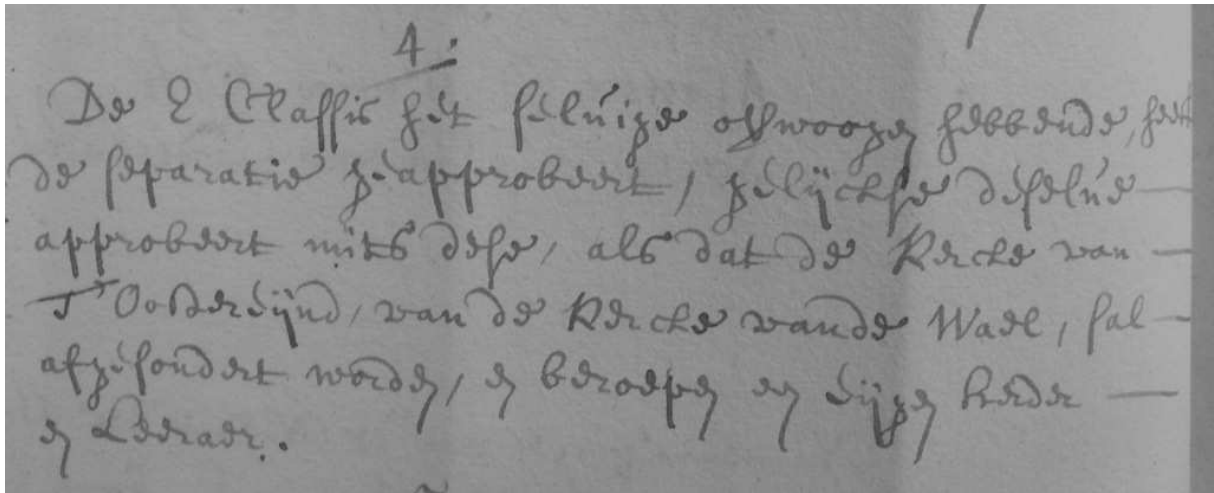
De Classis het selvige overwoogen hebbende, heeft de separatie geapprobeert, gelijk se deselve approbeert mits dese, als dat de kercke van t Oostereijnd van de kercke van de Wael sal afgesondert worden en beroepen een eijgen herder of leraer.

Sijn binnen gestaen de voorgenoemde Broeders van t Ooster-eijnde inleverende een instrument van beroeping uitgebracht op de persoon van D. Ver[r]uwer[t] gewesende predikant op 't Schip van de E heer Luit. Adm. Meppelen²⁰⁶.

²⁰⁵ Ik zeg u, dat Hij hun haastelijk recht doen zal. Doch de Zoon des mensen, als Hij komt, zal Hij ook geloof vinden op de aarde? (Statenvertaling)

²⁰⁶ Verruhert is dus een vlootprediker, komt "uit de dienst van 's lands admiraliteit" en diende onder luitenant-admiraal Van Meppel op de Westfriesland.

De E. vergaderinge het instrument en de beroepinge ingesien en overlecht hebbende, heeft het selvige geapprobeert gelijk sij het goet keurt mits deze D. Veruhert toe wenschende den rijcke segen des Heere. De voorstellingen sullen gedaen worden bij de Broeders des Eijlants, en de bedieninge sal geschieden door D. Herman Kraagh."

Het octrooi van de Staten van Holland is binnen, dus zijn de financiën definitief rond. De jonge Wesselus Verruhert was hiervoor vlootpredikant en krijgt midden in een zeeoorlog een baan aan de wal. Een vlootpredikant verdiende in die tijd 480 gulden per jaar en als hij op een vlaggenschip diende zoals Wesselus nog meer²⁰⁷.

Hij is 31, ook afkomstig uit Enkhuizen en in 1651 als zeventienjarige in Leiden afgestudeerd in de filosofie. Van hem is ook een boek bekend: *Disputatio theologica de Epistolae ad Hebraeos sensu & veritate, vigesima-octava; quae est Cap. VI. Tertia*, in 1657 (Verruhert was toen dus 23) door Elsevier uitgegeven.²⁰⁸

Terwijl de zaak Bucerus deze winter voortdurend onder de aandacht van de Classis is, speelt de kwestie van de claim van Oosterend op de gelden van de diaconie van De Waal zich nog onzichtbaar af op het eiland. Totdat er op 19 april 1667 in enkele kloeke pagina's door de Classis orde op zaken wordt gesteld:

"De kercke van Oosterendt op Texel, door de beroepinge van D Verruhert gesepareert sijnde van de kercke van de Wael, versoect oock insgelijckcx een egale separatie van Diaconije penningen waer door sij oordeelen om de ongelijckte hare diaconije haar nogh eenige gelden van de Wael te competeeren boven tgeene sij van outs alreede in eigendom hadt beseeten. Naer de voorstellingen haarer reedenen en weedersijtsche debatten, is voor t beste expediente tot meerder vrede van de kercken geraetsaemt geoordeelt door eenige gedeputeerden de saeke (soot moogelijck is) te reconcilieren en af te handelen, en sijn daer toe gecommitteert [de namen van de heren van de Classis], die oock de weedersijtsche Diaconen hebben vereenight op conditie en bij acte als volcht.

Op den 20 Aprilis des jaers 1667 is ten overstaen van ons gedeputeerden des Eerw. Classis tot Alckmaer, hier onder aangeteekent ende de partijen de gecommiteerden van de kercken en Diaconen van de Wael op Texel, D. Hermannus Craeg als predikant en de Jan Jansz Quant Ouderlingh; oock D. Wesselus Veruhert predikant op Oosterendt op Texel en Cornelis Jansz Schoenmaeker ende Maerten Jansz Diaconen, gecommiteerde van de gescheijde kerken en diaconene op Oosterend, in hare querelle om te koomen tot scheijdinge der Diaconije ende tgeen daer aanhanght; gescheijde partijen weedersijde beloovende te sullen acqeseiens ende smaelijk t te sullen hangen aen onse uijtspraecke, bij ons goetgevonden; Dat de Diaconije van de Wael sal uitkeeren aan die van Oosterend, op de eerste November deses jaers 1667 de somma van vijfentwint gulden; en dan noch vervolgende in de drie naestvolgende jaeren op ijder 1e Novembris des de jaers 1670 segge XVI^c en seventich de somma tesamen van de hondert ende vijffentseventich gulden. Mits hier door alle voorgaande en tegenwoordige pretensien ten vollen sullen sijn afgedaen ende uijt den midden wechgenoomen; ende

²⁰⁷ Groenhuis. De predikanten.

²⁰⁸ Internet.

malkanderen in nooden en gebreck troulijck in liefde sullen helpen verlichten ende onderstant doen. Ten teken van waerte ende bevestiginge ondertekent bij de partijen wedersijts.

Harmen Kraag pred ter Waal

Jan Jansz Quant Ouderlingh aen de Waal

Wesselus Verruhert predt aen Oosterend

Cornelis Jansz Schoenmaeker

Maerten Jansz diacen aan Oosterend.”

Volgen nog de namen van de heren van de Classis. “Dat alle aanspraken zullen worden weggenomen”. Dat moet die van De Waal op een idee hebben gebracht. Het heeft de oude Anna Isbrants bijna haar huisvesting gekost. En dat men elkaar in nood en gebrek trouw in liefde zal helpen, verlichten en ondersteunen. Het is een mooie wens, maar veel is daar waarschijnlijk ook niet van terecht gekomen. Aan het notulenboek van Craech kunnen we zien dat hij er in elk geval niet zo veel zin meer in heeft. Maar misschien is hij ook te ziek aan het worden. Van boekjes waarmee hij zijn karig traktement wat zou kunnen aanvullen horen we ook niet meer.

De jonge Wesselus Verruhert trouwt in 1668 in Oosterend met Tetjen Puijts uit Enkhuizen. Damburg, de dominee van Oudeschild, trouwt hen. Verruhert schrijft het trouw- en doopboek van Oosterend met zwierige letters vol. Jammer genoeg is zijn kerkboek verloren gegaan. Hij zal het netjes hebben bijgehouden want hij was precies, dat is aan zijn handschrift te zien en niet alleen daar aan.

Als Willem Hendriksz Backer in 1671 met Trijn Dirx trouwt, schrijft hij een lang epistel met aan het eind: “Soo hebben wij deselve heeden getrouwt, en alhoewel ons oordeelt dat de geboden in de kercke van de Waal oock hadde behooren te gaen, vermids de bruijt maer een half jaar uijt de Waler ban hadde gewoont, soo is echter sulcx niet geschiet, door dien D Kraagh het onnoodich achtete. “ Misschien was Craech inderdaad wel wat makkelijker dan de rest of had hij er gewoon geen zin in om een attestatie te schrijven voor iemand die nu al een halfjaar in Oosterend woonde. Ze staat nergens op de ledenlijst, dus ging het om iemand van buiten de kerk. In 1671 had Craech waarschijnlijk nergens meer puf voor. Al vanaf 1667 lijkt hij uitgeput.

Het aantal beschreven gevallen van tucht is nog maar een handvol. Daarbij ook het vermaan tegen Martjen Gerrits van Molenbuurt en Stijntjen Maartens uit De Waal, die beiden zwanger zijn terwijl ze nog niet gehuwd zijn. Het lijkt niet of hier eerder tegen is opgetreden en wellicht is er een verband met landelijke ontwikkelingen. Herman Roodenburg schrijft in zijn boek *Onder Censuur* dat in de periode 1670 tot 1680 in Amsterdam ineens een stijging te zien is van het aantal zwangere bruiden en ongehuwde moeders. Hij brengt dat voorzichtig in verband met een schaarste aan mannen, waardoor de vrouwen meer risico's nemen en zich zonder huwelijksbelofte laten bezwangeren. Als er wel huwelijksbelofte was gedaan was dat nooit een probleem geweest, omdat dit vrijwel gelijk stond met trouwen.

Een klacht

Bucerus van Den Hoorn gaat in 1668 met emiraat. Hij is dan nog geen vijftig. De situatie is blijkbaar onhoudbaar gebleken. Daarna is het ook stil in de notulen van de Classis, Texelse berichten ontbreken. Tot 1673. Op 25 januari 1673 overkomt Craech wat andere dominees ook niet lijken te kunnen vermijden. Er wordt een klacht tegen hem ingediend. Het is een merkwaardig geval. Craech heeft iemand blijkbaar hoop gegeven dat hij de gemeente van De Waal wel zou kunnen overnemen en dat hij een meerderheid van aanhangers in de gemeenteraad had. Vreemd is vooral hoe deze Jacobus van der Meer aan zijn informatie is gekomen.

Na aenroeping van des Heeren H. Naem is verschenen voor de E. Classis als vergaderinge D. Jacobus Vander Meer SS. Theol. Cand. tot Alckmaer, dolerende en misnoecht sijndt over D. Craech predicant op Texel, vermits deselve aen eene sijne bekende genaemt Levijntien Jans hadde geschreven seekere missive in de welcks onder eenige conditien vertoonde en aenpresenterende wel te vreedten te sijn, dat hij D. Vander Meer bij sijn E. leven de plaetse aldear bekleden mochte en selfs de gemeijnte daer meede te vreedten sijnde, dat hij bij de E. Synode versochte survivanus en successis in de plaets van D. Craech bij sijn E. overlijden; hem oock aenmanende dat D Vander Meer de E kerckenraedt van de Wael op Texel versoecke om sijn E. daer in te assisteren. Waer bij oock is van D. Vander Meer overgelevert seekere brief van 2 ouderlingen en 2 diakons van deselve gemelte plaetse onderteeckent, bij welcks deselve vertoonen, dat hare procedure en handelinge gene schijn van beroep selfs soude gehadt hebben, maer alleen een omstemminge bij de huijsen of veeleer afvraaginge van genegentheijt door die hij D. Vander Meer oordeelen konde dat haer gemeente uijt meer als elf persoonen bestondt, waer af aen D. Vander Meer seven stemmen waeren toegevallen en dat de overige gemeente aen de sijde van D. Harleus was

(..) geweest en waer bij gekomen is seecker nader openinge (..) van de saecke door D Doemerius als mede seecker versoeck van D. Hartenbergius uijt naem van D. Craech, dat men ten aensien van sijn E indispositie geliefde met de saecke een weijnich tijds te supersuderen[?].

Waer over gedelibreert sijnde bij de E. Classis is goet gevonden de partijen tegens de naeste Classis te beschrijven om na bevindt van saecken te handelen.

Zoals zo vaak eindigt een besluit van de Classis met verwijzing naar een volgende gelegenheid, waarschijnlijk in de hoop dat deze storm wel weer zal overwaaien. We zien er in de notulen dan ook geen vervolg meer van en ook Vander Meer verdwijnt teleurgesteld in de mist van de geschiedenis.

De Waal na Craech

In mei 1673 begint de blijkbaar populaire Harleus zijn notulerende taak met een "Register der personen die gedoopt zijn terwijl ik Johannes Harleus met toelating des E Classis van Alkmaer den Predik-dienst waernam voor de predikant D. Harman Jans Kraag zijnde gaen wonen t'Enchuijsen." Het zijn er niet veel.

Op 2 juli 1676 overlijdt Craech in Enkhuizen. Het begraafboek laat hem bijzetten in graf 4, een laag nummer vergeleken bij alle anderen. Dat ziet er uit als een oude familie. Dan gaat De Waal verder, we zien in de handelingen van de Classis dat Vander Meer kansloos is geweest:

27-10-76 D. Samuel Solinus stelt voor uijt naem en laste van de kercke van de Wael op Texel, dat D. Harloeus, die tot noch toe aldaer die plaetse als proponent met een bijzonder genoegen van alle de gemeijnte hadde waergenoomen ten tijde van de swackte en na het overlijden van Revr. D. Kraagh, seer aengenaem was in de voorsz kercke en gemeijnte en dat deselve gemeijnte eenpaerichlijck en van gantscher herte (...) de selvige persoon te mogen beroepen tot haren wettigen predikant, herder en leeraer, als bleeck uijt de attestatie van twee naerburige predikanten; doch alsoo sijn E niet en hadde sijn behoorlijcke en bereijckte jariche van 25 jaeren ten tijde vant overlijden D Kraagh soo wort van Rever. D.D. Deputatis Synodi hier tegenwoordich preasent sijnde en de E. Classes versocht haer wijs oordeel en advijs in hoc casu. En is goet gevonden een tentamen te neemen (..) te meer vermits de voorsz D Harloeus nu alreeede over de 25 jaren is geckoomen in sijn oud-edom en de plaetse over de 4 jaren met een eenparich goet contentement van gantsige gemeijnte aldaer heeft bedient.

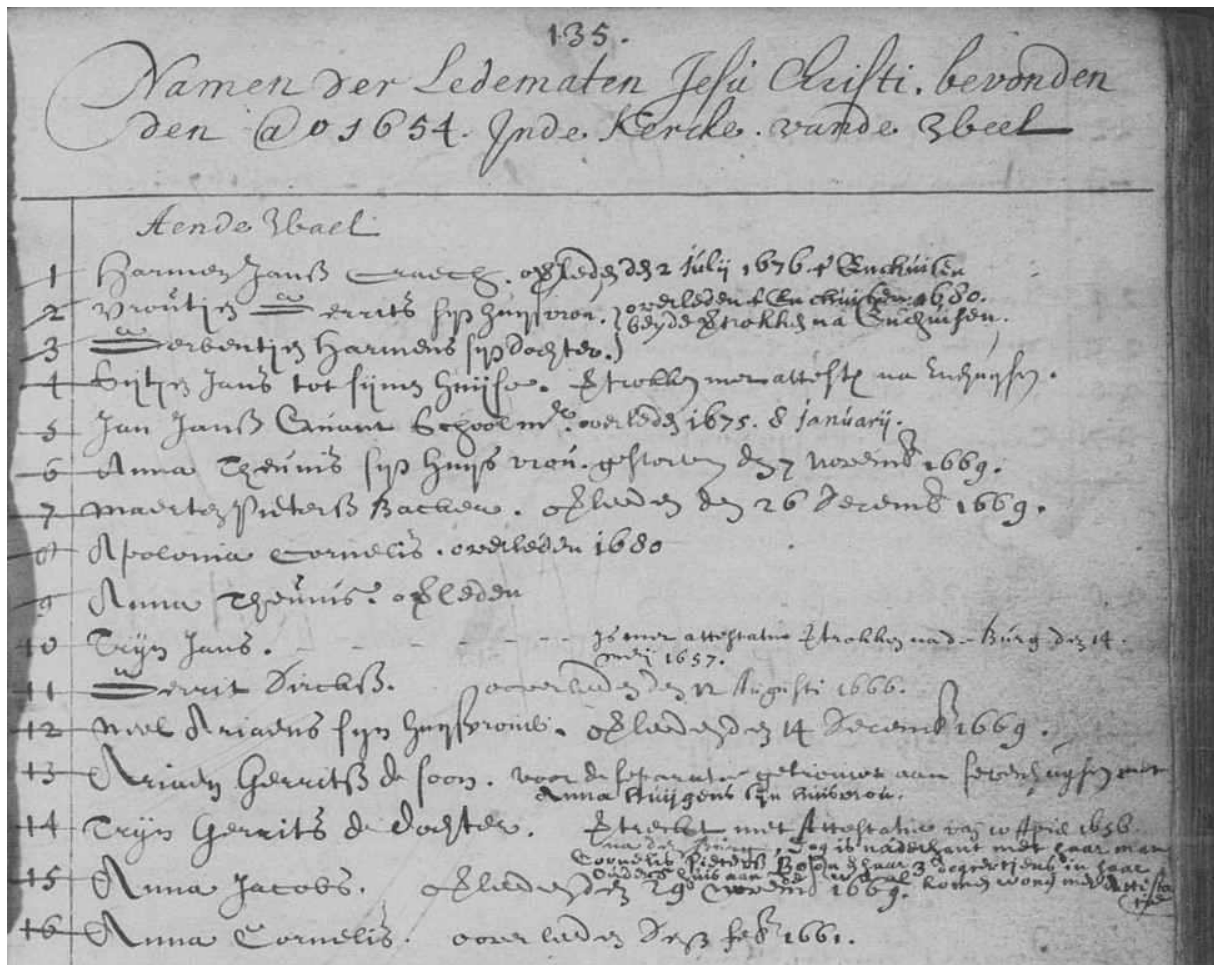
De Waal heeft nu gekozen voor een jonge predikant, misschien bracht dit ook minder kosten mee. In juni 1677 is er nog een notitie dat De Waal weigert om de penningen van de vacantie te betalen. Maar Harleus is inmiddels beroepen als volwaardig predikant. Hij zal in 1680 vertrekken naar de Bedijkte Schermer, waar hij in 1694 overlijdt. Op 26 december 1690 is Harleus overigens even terug om in De Waal te trouwen met Reijnoutje Boon.

De weduwe van Craech overlijdt volgens de ledenlijst in 1680 in Enkhuizen.

We treffen in het doopboek van De Waal nog iemand onder de naam Jan Harmensz Groot aan in 1677 als getuige bij de doop van een oudere meneer die kort daarop overlijdt. Dat dit onze Jan Harmensz is, blijkt uit de attestaties van Harderwijk van 1685 "Jan Harmsenz Groot en Anne Gerrits sijn huijsvrouw op de vischmarkt met attestaties van de Wael op het Texel." Het vertrek naar Harderwijk werd al zonder datum door een opvolger van Craech vermeld in de ledenlijst. Voor die tijd is een hele serie kinderen geboren. Getuigen zijn o.a. Sijtje Jans, die bij Craech inwoonde en zelf vertrekt naar Enkhuizen. Ik heb van deze mensen in Harderwijk (via internet) of elders verder geen gegevens kunnen vinden.

Verruhert trouwt als weduwnaar in 1679 (in Amsterdam) met de Amsterdamse weduwe Margareta de Weert. Hij overlijdt in 1702 en wordt begraven in de kerk van Oosterend.

Namen der Ledematen Jesu Christi bevonden den Ao 1654 In de Kercke van de Weel

Aen de Wael

- W1²⁰⁹ Harmen Jansz Craeg / overleden den 2 julij 1676 Enchuisen
 W2 Vrontjen Gerrits sijn huijsvrouw / overleden t Enchuisen 1680
 W3 Gerbentjen Harmens sijn dochter
 W4 Sijtjen Jans tot sijnen huijse / vertrokken met attestatie na[ar] Enchuisen [9-6-1669]
 [achter een accolade na de namen van Vrontjen en Gerbentjen:] beide vertrokken na[ar] Enchuisen
 W5 Jan Jansz Quant schoolmr²¹⁰ / overleden 1675 8 januarij
 W6 Anna Theunis sijn huijsvrouw / gestorven den 7 november 1669
 W7 Maerten Pietersz Backer²¹¹ / overleden den 26 december 1669
 W8 Apolonia Cornelis / overleden 1680
 W9 Anna Theunis / overleden
 W10 Trijn Jans / is met attestatie vertrokken na[ar] de Burg den 14 mei 1657
 W11 Gerrit Dirksz / overleden den 12 augusti 1666
 W12 Neel Ariaens sijn huijsvrouw / overleden den 14 december 1669
 W13 Ariaan Gerritsz de soon / voor de separatie getrouwd aan sevenhuijsen met Anna Huijgens sijn huijsvrouw

²⁰⁹ De letter W voor de nummers is van mij.

²¹⁰ Jan en Anna krijgen het aan de stok met Maarten Pieters (W7)

²¹¹ Maarten Pietersz krijgt op 21-1-1657 in de herberg ruzie met Dirk Cornelisz Bruijn (W37) over een wedspel waar hij aan mee wil doen. Predikant en ouderlingen doen hun best om het conflict te sussen maar dan blijkt Maarten de vrouw van Dirk - Antjen Cornelis (W38) - lelijk te hebben bejegend. Maarten wordt alleen maar onhandelbaarder. In april 1658 klaagt Mr Jan Jansz (W5), die zojuist in de kerkeraad is gekozen, dat Maarten Pietersz zijn vrouw Anna Theunis (W6) "seer onfatsoenlijk bejegend hadde". In september proberen ze Maarten nog op zijn fouten te wijzen, maar besluiten hierna te wachten op een goede gelegenheid. Daarvan is sprake in december 1658.

W14 Trijn Gerrits de dochter / vertrekt met attestatie van 10 April 1656 na[ar] den Burg en is naderhand met haar man Cornelis Pietersz Boon en haar 3 dogterens in haar ouders huis aan de Waal komen wonen met attestatie

W15 Anna Jacobs ²¹² / overleden den 29 novemb 1669

W16 Anna Cornelis / ooverleden den 3 feb 1661

Aen Berningen ²¹³

W17 Cornelis Theunisz ²¹⁴ / overleden den 29 Junij 1664

W18 Meijs Biems zijn huisvrouw

W19 Cornelis Sijmons / overleden den 6 Novemb 1657

W20 Guijrt Sijmons zijn huisvrouw / overleden

W21 Anna Cornelis de dochter / Oosterend

Op Molenbuijrt

W22 Gerrit Cornelisz ²¹⁵ / overleden den 7 Decemb 1677

W23 Anna Sijmons zijn huisvrouw / overleden den 2 maj 1670

Spang

W24 Jan Cornelisz Boon ²¹⁶ / vertrekt met attest. Na[ar] den oever op wieringen den 19 Junij 1656

W25 Mart Jans zijn huisvrouw / is overleden den 20 Mert 1656

W26 Willem Korsz ²¹⁷ / vertrokken na[ar] den Burg

W27 Trijn Jacobs zijn huisvrouw / is overleden 1669

Vrou Hendrix ²¹⁸ / is ooverleden den 28 Junij 1662

Dijkmans huijsen

W28 Kors Willemsz ²¹⁹ / overleden

W29 Aaf Louwerens zijn huisvrouw / den 17 April 1660 met attestatie na[ar] Oosterend

W30 Dirk Cornelisz Boon ²²⁰ / is verongelukt met zijn soontje in Meij 1667

W21 Cornelisjen Cornelis zijn huisv / gestorven den 10 Mert 1662

W32 Sijmon Cornelisz Butterman /sijn beijden vertrokken met attestatie van den 19 april 1656 na[ar] den Burg

²¹² Op 11-8-1658 is er sprake van ruzie wegens sechs-woorden tussen Anna Jacobs en de vrouw van Albert Dirksz Decker (W41), Anna Cornelis (misschien W16) en op 18-8-1658 dat ze heeft gehooit met Neel Hendriks (W45). In september wil Anna Jacobs wel weer verzoenen, maar Albert Dirksz en Anna Cornelis hebben daar nog geen zin in. Op 18 december is de kwestie neergelegd. In oktober 1663 uit Anna Jacobs haar misnoegen over Jantjen Jans (wellicht 8-4-64 lid geworden op Nieuwe Schild) over sechs-woorden.

²¹³ Bargaen

²¹⁴ Kinderen (allen gedoopt De Waal)13-9-1655 Barber (get. Reijnu Theunis W37), 24-12-1656 Antjen (get. Vrou Biems en de vader), 17-8-1659 Gert [?] (get. Trijn Theunis), 16-3-1664 Martjen (get de vader en Trijn Cornelis). Meijs trouwt als weduwe op 27-9-65 met de weduwnaar Albert Dirksz Decker (W41).

²¹⁵ Gerrit Cornelisz krijgt 22-5-1659 een bedrag van 25 gulden voorgesloten van de diaconie, geld dat eerder door de burgemeester van de Waal was achtergehouden. 24-5-1662 meldt het kerkboek dat er bij Gerrit Cornelisz en zijn vrouw aan de Waal onenigheid om huiselijke zaken is die ze niet konden wegnemen. Dochters zijn in elk geval een Diewer Gerrit (W113), en Maritjen Gerrits (W92). In de lijst van geboortes van de Waal komt Gerrit Cornelis als vader ook nog veelvuldig voor.

²¹⁶ Jacob Jansz Boon (W59) is de zoon.

²¹⁷ Willem Korsz is in 1654 kandidaat diaken en opnieuw in 1658, 1662 enz. Als hij moet tekenen zet hij een merkteken. In 1659 mist hij een vergadering door 'swakheijt'. Samen met Dirck Cornelisz Bruijn doet hij zijn best om een probleem van Anna Dirks met Cornelis Hendriks en Martjen Lamberts (allen Oosterend) uit de wereld te helpen, maar 17-10-1663 verhaalt van een ruzie tussen Dirk Cornelisz Bruijn en Willem en Trijn Jacobs (W27), de vrouw van Willem Korsz. Willem Korsz is voortdurend lid van de kerkeraad, tot hij in 1672 vertrekt naar Den Burg.

²¹⁸ Ongeenummerd.

²¹⁹ 20-12-1656 Heeft Kors Willemsz zich zeer kwalijk gedragen tegen zijn vrouw, ze spreken hem erop aan en hij geeft toe dat hij o.a. herich is, maar als gezinshoofd niet veel misdaan denkt te hebben. In februari 1659 is hij op een veiling in De Waal erg dronken geweest en in maart zal de kerkeraad hem ontbieden, waarbij ze hem ook zijn trage kerkgang verwijten. In oktober wordt hij weer uitgenodigd voor het avondmaal. In mei 1668 zijn Kors en Dirk Cornelisz Bruijn met elkaar verzoend. Van een ruzie is niets gemeld. Alijd Kors (W61 arriveert 25-12-1657), is een dochter die trouwt met Saake Obbesz uit Oosterend. Theunis Kors (W69) is een dochter, evenals Trijn Kors (W70), beiden toegevoegd aan de kerk op 12-12-1660.

²²⁰ Komt in 1659 in de kerkeraad. Verder wordt er in de notulen niets van hem vermeld, ook niet over het tragische ongeluk dat hier in de ledenlijst wordt gemeld. Als weduwnaar trouwt hij 17-5-1665 met Neel Pieters j.d. van Den Hoorn. Er is eerder een kind: De Waal 17-8-1659 Neel (getuige Trijn Cornelis).

W33 Trijn Cornelis zijn huisvrouw

Op Spijck

W34 Dirk Cornelisz Bruijn²²¹

W35 Antjen Cornelis zijn huisvrouw / is gestorven den 1 janua 1667

Eijs²²²

W36 Cornelisz Hertjensz²²³ / is overleden den 7 februar 1656

W37 Reijnu Theunis zijn huisvrouw / overleden

W38 Theunis Cornelis de soon / is bij abbuijs hier getekent alsoo hij met attestatie na[ar] groot-broek vertrokken is.

W39 Anna Cornelis de dochter / vertrekt met attestatie na[ar] West Vlielant

Nota. Alsoo Anna Cornelis niet en is den 15 april 1659 vertrokken, heeft haar attestatie weder overgeleevert, en alsoo blijft se hier als litmaat. Is gestorven den 11 september 1667

Walen-burg

W40 Jan Cornelis Burg / is met attestatie vertrokken naa[r] de Burg den 12 septemb 1660

Nieuwe aengekomen bij den tijt van mij Harmen Jansz Craeg aen de Wael

W41 Albert Dircksz Decker [september 1654]²²⁴

W42 Alijd Gerrits [november 1654]²²⁵

W43 Diewer Albert Deckers [november 1654] / met attestatie naa[r] den Burg vertrokken

W44 Wijntjen (Thomas segge) Theunis [november 1654]

W45 Neel Hendriks huisvrou van Jacob Pieterz Ta [4-3-1655]²²⁶ / ooverleeden den 4 feb 1663

W46 Vroutjen Gerrits [24-3-1655] / voor de separatie aen Oost getrouwt

W47 Antjen Sijtjens [24-3-1655] / t Oosterend overleden

W48 Willem Jansz [12-5-1655] aen Dijkmanshuijsen²²⁷ met

W49 Vrou Meijerts zijn huisvrouw / Sijn met attestatie van de 17 April 1656 na't Schil vertrocken

W50 Trijn Cornelis op Eijs [eind 1655]²²⁸ / met attestatie na[ar] den Burg vertrokken

W51 Maritjen Isaaks [eind 1655] aen de Wael met

W52 Willem Gerrits haar man / Sijn met attestatie van den 24 maert 1659 na[ar] huisdujnen vertrokken

W53 Jantjen Cornelis in Eijs [11-10-1656] / is aan Oosterend voor litmaat opgenomen

W54 Jacob Maartsz aen Dijkmanshuijzen [16-5-1657]²²⁹

²²¹ Dirk Cornelisz Bruijn is veelvuldig diaken van De Waal. Hij zet een merkteken. Hij komt ook een flink aantal keren in conflict met andere leden van de kerk zoals Maarten Pieters (W7), het echtpaar Willem Korsz (W26) en Trijn Jacobs (W27) en Kors Willemsz (W28). In mei 1670 vertrekt hij naar Den Hoorn. Hiervoor is hij als weduwnaar op 7-1-1670 getrouwd met Neel Lubberts, wed. van Den Hoorn.

²²² Dit is de buurtschap Nes.

²²³ Cornelis Hertjensz is in 1655 lid van de kerkeraad. In februari 1656 overlijdt hij terwijl hij lid is. Jantjen Cornelis (W53) is dochter.

²²⁴ Zijn vrouw Anna Cornelis (W16) is al lid. In 1656 gekozen in de kerkeraad. In augustus 1658 is er ruzie tussen Anna Jacobs (W15) en Alberts vrouw, Anna Cornelis (W16). op 18 oktober 1658 is de ruzie bijgelegd. In februari 1659 blijkt de zoon van Albert in ondertrouw te zijn gegaan met een doopsgezind meisje, en dat de jongen ook naar de vermaning mocht. Dit laatste blijkt 23-3-1659 niet waar. Eind 1659 kandidaat voor de kerkeraad, evenals 1661 en 1662, de laatste keer wordt hij gekozen. Trouwt als weduwnaar op 27-9-1665 met de weduwe Meijs Biems (W18).

²²⁵ Trouwt 2-8-1665 met Jacob Hendriks Spijk. Is gezien vernoemingen van de kinderen dochter van Gerrit Dirks (W11) en Neel Ariaens (W12). In mei 1668 wordt Alijd gezegd "dat se haar voor ditmaal van 't gebruik des H: avontmaals sal gelieve te onthouden, om d'ergernis voor te koomen, maar dat se wederom sal worden toegelaten, wanneer se de kerkenraad sal hebben vernoecht, vanwege het gerucht dat tegen haar gaat." In september is het nog steeds problematisch, maar met de kerst is ze weer welkom. In april 1669 heeft de kerkeraad iets nieuws over haar vergrijping gehoord.

²²⁶ Jacob Pieterz Ta komt zelf niet voor in de ledenlijst van De Waal, maar is in 1654 al kandidaat voor de kerkeraad en blijkt januari 1665 lid te zijn (er ontbreken enkele pagina's) en is dat langdurig, tot in 1670 als hij de zieke predikant waarneemt tijdens huisbezoeken. Neel Hendriks heeft in augustus 1658 van de bediening geabsenteerd én gehooit met Anna Jacobs (W15).

²²⁷ Zie het kerkboek over dat hij zich "somwijlen in dronkenschap heeft verlopen" en hun spoedige terugkeer naar Oudeschild.

²²⁸ Er ontbreken enkele bladzijden van eind 1655 in het kerkboek.

- W55 Jan Dirksz met attestatie van Oosterleek [10-10-1657]²³⁰/ is overleeden den 30 maart 1659
- W56 Anna Gerrits met attestatie van de Hoorn [4-11-1657]²³¹/ vrouw van Jan Harmsz is met haer man vertrokken na[ar] Harderwijk
- W57 Willem Cornelisz aan de Waal [25-12-1657]
- W58 Trijntjen Sijts aldaar [25-12-1657]/ is overleden
- W59 Jacob Jansz Boon in Spang [25-12-1657]²³²/ is te waater verongelukt 1662
- W60 Trijntjen Willems [25-12-1657] aldaar aan Oost getrouwt daar se blijft
- W61 Alijd Kors Dijkmanshuijsen [25-12-1657]²³³ blijft aan 't nieuwe Schil
- W62 Jan Jacobsz [de] Waal met att gekomen [19-5-1658 van Oud Karspel op Langedijk]
- W63 Anna Reijers sijn huijsvrouw [4-8-1658 Anna, vrouw van Jan Jacobs Schoenmaker]/ beiden met attestatie vertrokken na[ar] Out karspel den 15 April 1659.
- W64 Jacob Willemsz op Spijk [18-12-1658]/ aan Oosterend
- W65 Anna Rijers op Spijterp [18-2-1560]/ woont op sevenhuijsen
- W66 Hilten Dirx [1-7-1660 in ter tijt woonende bij Jan Lubberts in Barningen], huijsvrouw van
- W67 Maarten Reijers [22-12-1560] op Spijterp
- W68 Jan Harmensz aan de Waal [13-10-1660]/ is met sijn vrou vertrokken na[ar] harderwijk [Zie W56 Anna Gerrits²³⁴]
- W69 Theunis Kors huisv van Jacob Maarts aan Dijkmanshuijsen [22-12-1660]/ overleden den 30 januar 1670
- W70 Trijn Kors ook aldaar [22-12-1660]/ met attestatie na[ar] Oosterend
- W71 Trijntjen Jans op Hoog Spijk, blijft aan Oosterend [22-12-1660]
- W72 Diewer Gerrits aan de Waal [22-12-1660]²³⁵
- W73 Trijn Cornelis Theunis [13-4-1661]/ gaat aan Oosterend
- W74 Jacob Hendriksz aan de Waal [21-12-1661]²³⁶
- W75 Cornelis Jansz Vaartjen aan de Waal [21-12-1661]/ met att naa[r] den Burg vertrokken
- W76 Engeltjen Cornelis aan Barning [5-4-1662]/ gestorven den 22 decemb 1667
- W77 Abel Sijtsz aan de Waal [5-4-1662]/ woont aan Oosterend
- W78 Trijn Cornelis Vaartjen huijsvrouw [24-12-1662] met attesta. naa de burg vertrokken
- W79 Jacob Jansz Spijk aan de Waal [24-12-1662]/ blijft aan Oosterend
- W80 Theunis Cornelisz aan de Waal [24-12-1662]
- W81 Neel Jacobs aan de Waal²³⁷/ t Oosterend
- W82 Jacob Lubbertsz aan de Waal 25-[3-1663]²³⁸/ gestorven 1663
- W83 Hendrik Reijersz Vlaaming, aan spijterp [9-5-1663]²³⁹
- W84 Jan Gerrits Engelenburg [19-12-1663 met attestatie van Enchuijsen]/ overleden den 72 november 1668
- W85 Cornelis Leenaerts Spaans met att van Hoorn [19-12-1663] / beide vertrokken na 't schill sij is overleden hij is vertrokken na amsterdam, na attestatie die sij ettelijke jaren daar na noch daa ligt
- W86 Meijs Willems sijns huijsvrouw

²²⁹ In december 1658 blijkt een Jacob Maartsz een schuld van 32 gulden te hebben die hij niet goed kan aflossen. De kerkeraad schiet hem het geld voor.

²³⁰ De vader van de predikant. Oosterleek ligt tussen Hoorn en Enkhuizen.

²³¹ Dochter van Gerrit Dirksz, de ouderling (W11). Trouwde met Jan Harmensz (W68), wellicht de zoon van de predikant.

²³² W24 is zijn vader.

²³³ W28 Kors Willemsz is haar vader. Trouwt met Saake Obbesz uit Oosterend.

²³⁴ Vermeende zoon van Craech, zie ook Zie W56 Anna Gerrits en Predikanten op Texel.

²³⁵ Deze Diewer (vermoedelijk dochter van Gerrit Dirks W11) trouwt 21-12-1664 in de Waal met Hendrik Reijersz Vlaming van Spijterp. Hun eerste kind Grietjen is van 29-4-65. Er is ook een Diewer Gerrits van Molenbuurt (W113)

²³⁶ Wrsch Jacob Hendriksz Spijk die met W42 Alijd Gerrits is getrouwd.

²³⁷ Niet in kerkboek genoemd.

²³⁸ Is gedoopt Jacob Lubbertsz out omtrent 75 jaaren, liggende krank te bedde, maar wel bij sijn verstant sijnde (doopboek).

²³⁹ Is op belijdenis gedoopt. Trouwt in 1664 met Diewer Gerrits (W72) van De Waal, dochter van Gerit Dirksz (W11) de ouderling. Is na de separatie een van de weinigen die (net als zijn zwager Jan Harmsz en zijn schoonzus Alijd Gerrits) vermaand wordt. Wordt tussentijds diaken.

- W87 Antjen Willems in Spang [8-4-1664]
W88 Trijntjen Dirkx op Hoogespijk [8-4-1664]/ vertrokken met attestatie na oosterend den 9 dec 1670
W89 Hilten Willems in Eijs 8[-4-1664] / nu in banne van Oosterend gebleven
W90 Theunis Jansz Kuijper [de] Waal [28-5-1664]
W91 Maritjen Cornelis in Barning [28-5-1664]
W92 Maritjen Gerrits aan Meulenbuijrt [28-5-1664]²⁴⁰
W93 Barber Cornelis in Eis [28-5-1664]/ is gestorven
W94 Cornelisjen Reijers op Spijterp [7-12-1664]/ woont nu onder de Caij bij Oosterend

W95 Hendrik van Deventer corporaal [2-7-1665]/ is met attt naa groningen vertrokken 1666
W96 Pouwels Hefkens soldaat [2-7-1665], ook met att derwaarts

W97 Pieter Maartsz Bakker aan de Waal [26-9-1666]²⁴¹ de gemeijnte toegevoecht 1666 op 22 sept
W98 Neel Dirkx zijn huijsvrouw
W99 Grietjen Cornelis aan Barning op haar goede beleijdenis aangenomen december 1666 [25-12-1666]

W100 Hillegont Hendrikx aan de Waal [10-4-1667]
W101 Garbertjen Dirkx aan de Waal [10-4-1667]²⁴²/ Is met attestatie vertrokken naa Enchuijzen [9-6-1669.]
W102 Gerrit Maartsz Brouwer Dijkmanshuijzen [10-4-1667 van 't Schil]/ is vertrokken na mond. getuigenisse naa 't Nieuwe Schil met zijn huijsvrouw
W103 Cornelis Willemsz Boon in Spang [29-5-1667]
W104 Jan Jansz Quant de jonge aan de Waal [29-5-1667]/ is met zijn huijsvrouw Vrouwtjen Louwens met attestatie vertrokken naa den Burg en daarna getrouwd

W105 Martjen Jacobs van 't Schil [27-6-1668]
W106 Maarten Willemsz Dijker Dijkmanshuijzen [26-1-1668 van Oosterend]
W107 Trijntjen Jans zijn huijsvrouw

W108 Martjen Theunis aan Spang [25-12-1669]/ is overleden
W109 Aaltjen Willems aan 't Spang [25-12-1669 van den Burg]

Hier eindigt de ledenlijst onderaan een pagina. Uit het kerkboek zijn nog de volgende leden te benoemen. 25-12-1670 toegevoegt door attestatie van de Burg Trijn Cornelis Wed van Cornelis Jansz Vaartjen (eerder genoemd) en door belijdenis W110 Jan Maartsz en zijn huijsvrouw W111 Stijntjen Theunis, alle aan de Waal. [ze zijn in 2-10-1667 getrouwd, eerste kind gedoopt 22 april 1668 Grietjen, getuigen de vader en Neel Dirkx, de vrouw van zijn broer Pieter Maarts Bakker] 23-3-1672 W112 Stijntjen Jacobs en W113 Diewer Gerrits van Mullen. 17-5-1671 met attestatie van de Burg hier in de Gemeijnte aangenomen. W114 Cornelis Pieters Boon en zijn huijsvrouw W115 Trijn Gerrits alsmede W116 Diewer Pieters, huijsvrouw van Brmr Willem Korsz. 15-4-1672 Is W117 Trijntjen Maartens huijsvrouw van Cornelis Willemsz Boon tot litmaat aangenomen met attest van de Burg.

²⁴⁰ In september 1671 heeft ze zich misdragen en moet verantwoording afgeleggen. Trouwt spoedig daarna met Claes Frederiksz uit Baffelt.

²⁴¹ Waarschijnlijk de zoon van Maarten Pietersz (Bakker) W7. Trouwt 14-2-1666 Oosterend, hun eerste kind Grietje is gedoopt De Waal 26-9-1666 (getuige Leentje Dirks) Neel Dirkx is 22-4-1668 getuige bij de doop van een dochter van Jan Maartsz en in 1775 nogmaals. GD noemt haar Neeltje Dirks Tol. Waarschijnlijk is Jan Maartsz een broer van Pieter Maartsz, maar hij voert de achternaam Bakker niet. In mei 1669 wordt Pieter Maartsz gekozen tot diaken.

²⁴² Gezien de naam en de plaats van bestemming waarschijnlijk familie van de predikant.

LEDENLIJST Oosterend

De ledenlijst van Oosterend ontbreekt, evenals Zevenhuizen. De nummering is van Craech, dus nemen we aan dat Oosterend met Zevenhuizen 47 leden heeft gehad in 1654. De letter O is van mijzelf.

Aan Oost

- O48 Jan Cornelisz Kecht
- O49 Sybrich Alberts zijn huijsvr: / overleden den 22 maart 1659
- O50 Jan Meijertsz Kees / gestorven 1665 den 2 december
- O51 Anna Pieters zijn huijsvrouw
- O52 Nanno Meijertsz / overleden den 6 mei 1658
- O53 Pieter Sijmonsz
- O54 Neel Gerrits zijn huijsv:
- O55 Jacob Sijmonsz
- O56 Trijn Cornelis zijn wijf / gestorven den 18 feb 1665
- O57 Jan Dircksz
- O58 Jacob Jansz zijn soon
- O59 Arent Jansz de slager [?]
- O60 Naen Jans zijn wijf
- O61 Biem Dircksz / overleden ao 1660
- O62 Anna Hertjis
- O63 Cornelis Albertsz Graaf / met att. Vertrokken na[ar] de Burg 17 april 1662
- O64 Neel Isbrants zijn wijf / met att. Vertrokken na[ar] de Burg 17 april 1662
- O65 Jan Hendricksz Graaf / gestorven 1668
- O66 Thomas Cornelisz Kort / Is overleden den 2 octob 1656
- O67 Vrouw Dirks zijn wijf
- O68 Cornelis Thomasz de soon
- O69 Baafjen Thomas de dochter
- O70 Pieter Lenaertsz
- O71 Gerbrich Claes zijn wijf
- O72 Anna Cornelis
- O73 Jan Cornelisz Schagen
- O74 Anna Hertjis zijn huijsv:
- O75 Nanno Cornelisz of Keesz
- O76 Ael Lamberts zijn wijf
- O77 Willem Albertsz
- O78 Vrouw Biemis zijn huijsv:
- O79 Dirk Jansz
- O80 Martjen Alberts zijn wijf
- O81 Diewer Jans
- O82 Zacharias Lambertsz²⁴³ / met attestatie vertrokken na[ar] de Koog 25 maij 1659
- O83 Neel Hertjis zijn wijf /
- O84 Volkjen Isbrants
- O85 Jan Arisz
- O86 Diewer Gerrits / gestorven den 13 junij 1659
- O87 Cornelis Albertsz
- O88 Martjen Jacobs zijn wijf

aent Nieuwe Schil

- O89 Trijn Alberts / overleden den 11 maart 1665
- O90 Sijmon Cornelisz / alias Frans
- O91 Neel Willems zijn huijsvrouw / overleden den 18 maij 1659
- O92 Neel Cornelis / is vertrokken na[ar] West Vlielant met attestatie verleent den 67 octob. 1655

Harckebuijrt

- O93 Jacob Jansz Eelman / gestorven den 30 januar 1665

²⁴³ Komt aantal keren in aanraking met de kerkeraad wegens dronkenschap.

O94 Hertjen Dirkx / vertrokken met attestatie van de 10 april 1656 na[ar] het Schil
O95 Anna Isbrants zijn huijsvrouw
O96 Barent Arisz / is gestorven den 26 decemb 1657

Nieuwe aengekomen bij den dienst van Harmen Jansz Craeg t Oosterend 1654

O97 Pieter Willemsz Bakker aan 7huisen
O98 Naen Biemis t Oost
O99 Machtel Jacobs bij de kerck
O100 Cornelis Thomasz jongehaes aent oost met
O101 Aefjen Hendrix zijn wijf
O102 Sijmon Lenaertsz op koete buijrt met / is overleden 4 julij 1663
O103 Naen Cornelis zijn huijsvrouw
O104 Claes Claesz bij de kerck / met attestatie naa[r] Vlielant vertrokken
O105 Risjen Obbes bij de kerck
O106 Dirck Biemsz op Oost, / met zijn beide met attestatie van de 10 juij 1656
O107 Liesbeth Cornelis zijn wijf / na[ar] de Kooch vertrokken
O108 Meijert Albertsz op 7huijsen / is overleden 1856 in [xxx] buijtens lants
O109 Anna Sijmons zijn huijsvrouw
O110 Aefjen Jacobs huijsvrouw van Jan Alberts
O111 Cornelis Cornelisz op Oost
O112 Anna Huijchs op 7huijsen
O113 Dirckjen Alberts op 7huijsen
O114 Neel Elmers t Oosterend
O115 Dirckjen Dirkx t Oosterend / vertrokken met attestatie naa[r] West Vlielant den 17 decem 1659
O116 Alijd Alberts op 7huijsen
O117 Reijer Lewes en zijn huijsvrouw
O118 Maritjen Willems aan 7huijsen
O119 Lijsbeth Zacharias t Oosterend / den 25 novem 1660 met attestatie naa[r] de Kooch vertrokken
O120 Anna Pieters op sevenhuijsen
O121 Mr Maarten Jansz t Oosterend met
O122 Geertjen Hendricx zijn huijsv:
O123 Jan Gerritsz aen Oost
O124 Reijnu Alberts aen Oost
O125 Isbrant Jacobsz haer man
O126 Nan Albertsz aen Oost
O127 Marjten Cornelis aen Oost
O128 Hertjen Dirks met / h.d. is den 26 april 1659 overleden
O129 Anna Isbrants zijn huijsvrouw aangenomen op haar getuichenisse vant Schil Harkenb.
O130 Saake Obbesz t Oosterend
O131 Jantjen Obbes ook aldaar
O132 Aachjen Pieters sevenhuijsen
O133 Pieter Willems zaan Oost
O134 Engeltjen Jacobs t Oost
O135 Isbrant Cornelisz t Oosterend
O136 Hendrik Gerritsz Vlaming sevenhuisen
O137 Mart Jacobs zijn huijsv:
O138 Simon Albertsz t Oost
O139 Naan Jacobs zijn huijsvrowu
O140 Michiel Jansz aant Nieuweschild
O141 Hille Hiddes zijn huijsvrouw [Heddis]
O142 Lambert Obbesz t Oosterend
O143 Ariaantje Sijts zijn huijsvrouw
O144 Isbrant Cornelisz t Oost
O145 Anna Pieters zijn huijsvrouw
O146 Cornelis Pietersz op sevenhuijsen
O147 Brecht Pieters zijn huijsvrouw

O148 Mr Gerrit Pietersz t Oosterend
O149 Maarten Willemsz aan sevenhuijsen
O150 Cornelis Jacobsz ook aldaar
O151 Leentjen Simons meede
O152 Vrouw Iewens aan Oost / vertrokken na[ar] de Burg met att 8 meij 1660
O153 Anna Claas met att van de Kooch aant N: Schil
O154 Jantjen Elmers t Oosterend
O155 Cornelis Jansz t Oost
O156 Martjen Nannings sijn huijsvrouw
O157 Theunis Jacobsz aan Oost
O158 Simon Albertsz t Oost met attestatie van Bovenkarspel
O159 Jan Willemsz op sevenhuijsen
O160 Pieter Hertjensz fonger t Oost / overleden den 1 julij 1662
O161 Meijert Pietersz de soon
O162 Dirk Thomasz aan Oost
O163 Claas Thomasz de broeder
O164 Jacob Hertjesz op Noorderbuijrt
O165 Theunis Pietersz aant N Schil
O166 Jacob Willemsz t Oosterend met att van de Hoorn
O167 Isbrant Huijchsz op sevenhuijsen
O168 Maritjen Claes aan Oosterend
O169 Gerrit Hendriksz Straalen Oosterend
O170 Aris Florisz aan 't N. Schil met att
O171 Martjen Cornelis sijn huijsv:
O172 Claas Jacobsz aan Oost
O173 Aaf Pieters op sevenhuijsen
O174 Engeltjen Aris met att van Enchuijsen t Oosterend
O175 Leentjen Elmers t Oosterend
O176 Jantjen Jans aan 't Nieuwe Schil
O177 Trijn Maartens aant N: Schil / atteatstie na[ar] de Burg
O178 Aaltjen Willems t Oosterend
O179 Antjen Cornelis van den Hoorn t Oost / met att na[ar] de Burg 1665
O180 Tetjen Harmens t Oosterend
O181 Trijn Pieters aant N Schil
O182 Sijmon Pietersz aan Oost
O183 Neel Dirkx aan Oost / getransporteert op t register van de Waal
O184 Baafjen Gielis t Oosterend
O185 Lambert Volchertsz t Oosterend
O186 Jan Willemsz Thoornheer t Oosterend
O187 Hendrik Obbesz t Oosterend
O188 Lenaart Simonsz Quast t Oosterend
O189 Willem Hendriksz Bakker t Oosterend
O190 Jacob Elmersz t Oosterend

Artikel 82. De attestatiën

Degenen die uit de gemeente vertrekken, zal een attestatie of getuigenis huns wandels, bij advies des kerkeraads, medegegeven worden onder het zegel der kerk, of, daar geen zegel is, van twee ondertekend.

Een kerkelijk getuigschrift

In het kerkelijk leven verstaat men onder een attestatie een getuigschrift dat een verklaring behelst omtrent het geloof en de levenswandel. Zij wordt door de kerkeraad afgegeven aan een lid van de gemeente die van de ene plaats naar de andere verhuist. Door deze attestatie weet de kerkeraad van de nieuwe woonplaats wie het lid is dat hij ontvangt en of dit lid toegelaten kan worden tot het gebruik van de sacramenten. Attestatiën kunnen daarom alleen afgegeven worden voor een andere gemeente die bij hetzelfde kerkverband behoort. [De Gier]

Dopen en trouwen in De Waal en Oosterend

Artikel 60: De doopregisters

De namen der gedoopten, mitsgaders der ouders en getuigen, idem de tijd des doops, zullen opgetekend worden.

Naem-Register van de gedoopte personen aen Ooster-ende 1654

(Craech – noteert de moeders niet)

Den Tyt	De vaders	De Doopelingen	De Getuigen
1654			
25 october	Pieter Leenaertsz	Lennaert	Gerbrich Cleas de moeder
22 november	Albert Jacobsz Schoenmak	Anna	De vader
1655			
3 januarii	Jan lewesz weever	Naen	Anna Dirx de moeder
31 januarii	Mr Willem Toornheer	Heertjen	De vader en moeder
25 julij	Cornelis Thomasz Jonghans	Trijn	De vader en Naen Jacobs
22 augusti	Meijert Albertsz	Trijn	Neel Willems
5 septemb	Dirck Biemsz	Antjen	Meijs Biems
19 septemb	Dirck Jansz	Antjen	Naen Jans
19 septemb	Jan Albertsz	Antjen	Dirckjen Alberts
13 octob	Sijmon Lenaertsz Quast	Cornelis	De vader en Isbrant Cornelisz
31 octob	Willem Albertsz	Albert	De vader
31 octob	Dirck Jacobsz	Lambert	Jacob Sijmonsz
30 novemb	Isbrant Jacobsz	Trijn	De vader
12 decemb	Mr Maerten Jansz	Aeffen	De vader
12 decemb	Reijer Jewensz	Heertjen	de vader en Anna Gerrits
26 decemb	Ysbrant segge Jan Cornelisz	Ysbrant	Neel Hertjis en de vader
1656			
1 januarius	Cornelis Jansz Schoenm	Jan	Jantjen Jans en de vader
26 januarius	Nanno Cornelisz	Cornelis	De vader en Anna Cornelis
2 april	Mr Willem Gerritsz	Willem	Martjen Gerrits
17 septem	Dirck Jansz	Jacob	Dirckjen Alberts
17 septem	Sijmon Cornelisz	Willem	Vrou Alberts
8 octob	Arent Jansz	Claes	Diewer Jans
22 octob	Neel Hendrix de moeder	Trijntjen	Aeffen Hendrix
5 novemb	Meijert Albertsz	Meijert	Neel Willems
3 decemb	Alijd Jacobs de moeder	Guijrtjen	Machtel Jacobs
3 decemb	Albert Jacobsz	Cornelis	De vader en Martjen Corn.
1657			
17 januari	Zacharias Lambertsz	Maritjen	De vader en Anna Hertjis
25 maart	Dirck Jacobsz	Lambert	De vader en Liesbeth Zacha
2 april	Simon Hendriksz	Jacob	Jacob Pietersz Ta en Marij Jans
19 augusti	Jan Albertsz	Maritjen	De vader en Dirkjen Alberts
10 october	Willem Albertsz	Diewer	Dirkjen Alberts
28 october	Winke Sarissen	Winke	Claas Sarisz en Trijn Sijmons
18 novemb	Mr Maarten Jansz	Ytjen	De vader
1658			
24 februa	Cornelis Albertsz	Albert	De vader en Reijnu Alberts
7 april	Jan lewesz weever	Lolla	Anna Dirkx de moeder
28 julij	Isbrant Jacobsz	Neel	Neel Isbrants
15 decemb	Reijer Jewesz	Harmen	Jan Willemsz en de vader
25 decemb	Pieter Lenaertsz	Claas	De vader en moeder
1659			
23 febr	Cornelis Thomasz Kort	Thomas	De vader en Claas Thomasz
14 april	Dirk Jansz	Jan	De vader en Jacob J xxx
14 april	Adriaan Gerritsz	Anna	De vader en Isbrant xxx
1 junij	Nan Cornelisz of Keesz	Vrouw	De vader en moeder
29 junij	Dirk Jacobsz	Baafjen	Jacob Simonsz en Cornelis Ja xx
10 augusti	Isbrant Cornelisz	Cornelis	Naan Cornelis
24 augusti	Simon Albertsz	Albert	Anna Alberts
21 septemb	Nan Albertsz	Albert	Simon Albertsz en de vader
16 novemb	Albert Jacobsz	Jacob	De vader
21 decemb	Op de belijdenis gedoopt	Brecht Pieters	Naan Biems

Dopen en trouwen in De Waal en Oosterend

1660

8 februar	Mr Maarten Jansz	Cornelisjen	Jan Hendriksz
22 februar	Simon Leenaerts Quast	Anna	De vader en Neel Elmers
25 februar	Arent Jansz	Anna	Jan Dirksz en Martjen Nannes
11 april	Cornelis Jansz	Anna	Naan Jans en Trijn Alberts
25 april	Reijers Jewesz	Harmen	Jan Willemsz en de vaader
31 augusti	Jan Albertsz	Albert	Martjen en Alijd Alberts
29 augusti	Nan Harmensz	Antjen	De moeder en Martjen Lamberts
24 octob	Isbrant Jacobsz	Jacob	Volkjen Isbrants
19 decemb	Jan lewes	Dirk	Anna Dirkx de moeder

1661

16 januari	Lambert Obbesz	Jan	Jantjen Obbes
19 januari	Dirk Jacobsz	Cornelis	Guijrt Simons, Jacob Simons
27 maart	Nan Albertsz	Trijntjen	Anna Alberts
3 julij	Saake Obbesz	Pieter	Rifjen Obbes
17 julij	Cornelis Jacobsz	Grietjen	Jacob Simons en Engeltjen Jacobs
26 septemb	Isbrant Cornelisz	Jacob	De vaader en Jantjen Elmers
26 septemb	Sijn op haar belijdenis gedoopt	Pieter Hertsz fonger	en Meijert Pietersz zijn soon
23 october	Pieter Willemsz	Gerbrich	Jan Kornelisz Kok en Naan Jans
6 november	Dirk Jansz	Cornelis	De vaader en Naan Jans

1662

29 januari	Dirk Jacobsz	Cornelis	De vaader en Anna Cornelis
12 februari	Mr Maarten Jansz	Jan	De vaader, Gerrit Jansz en zijn vrouw
26 maart	Jan Cornelisz Schagen	Cornelisjen	Neel Hertjis
23 april	Meijert Jansz	Nan-oom	Anna Pieters
6 augusti	Cornelis Pietersz	Meijs	Meijert Pietersz en Anna Hertjis
10 septemb	Nan Albertsz	Reijnutjen	De vaader en Adriaan Gerritsz
10 septemb	Saake Obbesz	Gerrit	Trijn Kors
8 octob	Simon Albertsz	Diewer	Martjen Alberts
5 novemb	Simon Albertsz	Jacob	Aaffen Hendriks Graaf
5 novemb	Jacob Willemsz	Gerbrich	De vaader
17 decemb	gedoopt op zijn belijdenis	Gerrit Hendriksz Straalen	
31 decemb	Maarten Willemsz	Jan	Jacob Jansz Spijk en de vaader

1663

28 januari	Cornelis Albertsz	Hiltjen	De vaader en Anna Simons
31 januari	Maarten Korsse	Aaf	De vaader en Anna Cornelis
25 februari	Jan Alberts	Neel	De vaader
26 maart	Isbrant Huichsz	Huijge	De vaader en Anna Huijchs
26 maart	Cornelis Thomasz	Hendrik	Jan Hendriksz en Naan Jacobs
15 april	Isbrant Jacobsz	Jacob	Theunis Jacobsz en de vaader
		Diewer	Anna Alberts en de vader
29 april	Hebben Isbrant Claasz en Ael Luijtjes ter doop gepresenteert		
		Maritjen Doekes en is gedoopt geworden	
9 maij	Hendrik Reijersz op zijn belijdenis gedoopt		
15 julij	Cornelis Jansz	Neel	De vaader en Naan Jans
15 julij	Reijer Jewesz	Neel	De vaader en Trijn Lewes
12 augusti	Cornelis Jacobsz	Baaffen	Dirk Jacobsz en zijn huisvrouw
26 augusti	Jacob Albertsz	Pieter	Neel Isbrants
9 septemb	Lambert Obbesz	Barber	Mr Jan Pieters abbenes Jantjen Sijts
21 octob	Nan Korz	Dirk	De vaader en Maarten Korsz
12 octob	Mr Maarten Jansz	Hendrik	De vaader en Michiel Pieters
18 november	Saake Obbesz	Jantjen	De vaader en Jantjen Obbes

1664

20 januari	Lambert Volcherts	Volcherts	De vaader en Martjen Lamberts
	De selve	Lijsbeth	De vaader
20 januari	Isbrant Cornelisz	Antjen	De vaader en Leentjen Elmers
27 januari	Leen-oom Cornelisz	Cornelisjen	Cornelis Jacobsz van O: Vlieland
25 maij	Jan Albertsz	Pieter	De vaader en Jacob Pietersz
8 junij	Ariaan Gerritsz	Huijge	De vaader en Isbrant Huijsz
9 augusti	Dirk Jansz	Claas	Naan Jans
9 augusti	Jacob Jansz	Anna	Maritjen Nannings
17 augusti	Albert Jacobsz	Gerrit	De vaader en Isb[r]ant Jacobsz
31 augusti	Nan Albertsz	Pieter	De vaadere en Cornelis Albertsz
14 septemb	Meijert Jansz	Trijntjen	Anna Pieters
7 decemb	Maarten Willemsz	Lambert	De vaader en Martjen Willems

1665

21 januar	Maarten Korsz	Biem	De vaader en Dirk Biemsz
21 januar	Simon Albertsz	Martjen	De vaader en Aafjen Hendriks
7 febru	Abel Sijtsz	Sijts	De vaader en Antjen Sijts
29 maart	Saake Obbesz	Cornelis	De vaader en Antjen Lamberts
29 april	Hendrik Reijersz Vlaming	Grietjen	De vaader en Cornelis Rijersz
7 junius	moeder Alijd Jacobs	Guijrtjen	Machtel Jacobs
7 junius	Isbrant Huijchsz	Maarten	De vaader en Anna Huijgs
23 augusti	Cornelis Jacobsz	Albert	De vaader en Alijd Alberts
23 septemb	Cornelis Cornelisz	Naan	Jan Hend. Graaf
2 decemb	Jan Jewesz	Neel	Anna Dirkx de moeder
2 decemb	Simon Pietersz	Willem	De vaader en Jacob Willemsz Boon

1666

6 januar	Maarten Jansz Schoolm	Pieter	De vaader en Ytje Hertjis
10 januar	Lambert Obbesz	Hester	De vaader, Saake Obbesz en Rifjen Obbes
20 januar	Dirk Jacobsz	Trijn	De vaader, Klaas Jacobsz en Engeltjen
7 februär	Jacob Hertsz	Hertjen	De vaader en Jan Gielisz
22 februär	Isbrant Jacobsz	Albert	Hiltjen Maartens
22 februär	Reijer Iewesz	Jacob	De vaader en Maarten Willemsz
9 meert	Jan Willemsz	Lijsbeth	De vaader
2 maj	Maarten Reijersz	Pieter	De vaader en Vrou Theunis
23 maj	Gerrit Hend. Stralen	Meijs	Martjen Lamberts

Register van de gedoopte personen ter Waal 1654

(Craech)

Den Tyt	De Vaders	De Doopelingen	De getuigen
1654			
16 augusti	Adriaen Kistemaker Burg	Claes	Jantjen Claes
16 augusti	Jan Thomasz	Claes	Jantjen Cornelisz aen Boor[?]
13 september	Cornelis Theunisz	Barber	Reijnu Theunis
1655			
5 decemb	Gerrit Cornelisz	Aeltjen	Anna Cornelisz en de vader

Dopen en trouwen in De Waal en Oosterend

1656

13 februar	Is op zijn belijdenis gedoopt	Willem Gerrits	
13 februar	Willem Gerritsz	Isaack	De vader
13 maart	Pieter Jansz wever	Antjen	Sijtjen Jans
24 december	Cornelis Theunisz	Antjen	Vrou Biems en de vader

1657

1 maart	Jan Claesz aan de Burg	Neeltjen	De vader en Neeltjen Jans
22 april	Jacob Maartsz	Maerten	De vader en Anna Sijmons

1658

13 januarij	Gerrit Cornelisz	Simon	De vader
10 november	Jan Jacobsz	Aacht	De vader

1659

2 maart	Cornelis Isbrantsz	Sijtske	De vader en Anna Isbrants
17 augusti	Dirk Cornelisz Boon	Neel	Trijn Cornelis
17 augusti	Cornelis Theunisz	Gert [?]	Trijn Theunis
14 decemb	Saak Obbesz	Lourens	De vaader en Trijntje Kors

1660

18 februar	Is op haar belijdenis gedoopt	Anna Rijers	Anna Cornelis
19 septemb	Jan Harmensz	Harmen	Martjen Garbrants
12 decemb	Is op zijn belijdenis gedoopt	Maarten Reijersz aan Spijttorp	

1661

3 april	Cornelis Jansz	Anna	Diewer Pieters
22 maij	Jacob Maartsz	Jan	De vaader en Anna Simons
1 septemb	Jan Harmensz	Harmen	De vader en Martjen Garbrants
11 decemb	Op zijn belijdenis gedoopt	Jacob Hendriksz aan de Waal	

1662

22 februar	Gedoopt op zijn belijdenis	Pieter Hendriksz, de broeder van Jacob Hendriksz voornt	
12 maart	Gerrit Cornelis	Pieter	De vaader en Guijrt Simons
10 decemb	Op haar belijdenis gedoopt	Trijn Cornelis, huisvrouw van Cornelis Jansz Vaartjen	

1663

31 januar	Maarten Reijersz	Trijn	De vaader en Vrouw Theunis
30 april	Gedoopt	Jacob Lubbersz, out 75 jaaren, krank te bedde leggende, op zijn ernstige begeerte, en goede belijdenis, ten overstaan, en goet vinden des kerkenraats van de Waal en de ouderling excmpt Willem Korsz Diacon.	
30 maij	Jan Hendriksz Graaf	Hendrik	De vaader en Aafjen Hendrikx
28 octob	Jan Harmensz	Claas	De vaader
25 novemb	Cornelis Jansz Vaartjen	Hillegont	De vaader en Diewer Pieters

1664

16 maart	Cornelis Theunisz	Martjen	De vaader en Trijn Cornelis
31 augusti	Jacob Willemsz Boon	Vrouw	Hiltjen Willems

1665

21 januar	Jan Hendriksz Graaf	Cornelis	De vaader en Trijn Cornelis
29 april	Hendrik Reijersz Vlam.	Grietjen	De vaader en Cornelisjen Reijers
6 septemb	Harmen Harmensz	Anneken	De vaader soldaat onder capt van Deventer
23 septemb	Jan Harmensz	Trijn	Sijtjen Jans en Diewer Gerrits
25 octob	Gerrit Cornelisz	Sijmon	De vaader en Trijn Sijmons

1666

29 augusti	Jacob Hendriksz	Trijntjen	De vaader en Diewer Gerrits
26 septemb	Pieter Maartsz	Grietjen	De vaader en Leentjen Dirkx
31 october	Jacob Willemsz Boon	Willem	De vaader en Antjen Willems

1667

9 januar	Jacob Willemsz	Willem	De vader
31 juij	Jan Harmensz	Neel	Martjen Garbrants en de vader
23 septemb	Jacob Hendriksz	Gerrit	Cornelis Pieters Boon en Trijn Gerrits
27 novemb	Hendrik Reijersz	Grietjen	De vaader en Cornelisjen Reijers
7 decemb	Gerrit Maartsz Brouw[er]	Jacob	De vaader en Cornelis Willemsz
18 decemb	Hendrik Hendr. Keijser	Cornelis	De vaader en Grientjen Cornelis

1668

22 april	Jan Maartsz	Grietjen	De vaader en Neel Dirxx
----------	-------------	----------	-------------------------

1669

22 april	Jan Harmensz	Willem	De vaader en Maritjen Gerrits
22 septemb	Jacob Hendriksz Spijk.	Hendrik	Jantjen Elmers

1670

10 febr	Hendrik Reijersz Vlam.	Gerrit	De vaader en Trijn Gerrits
6 novemb	Pieter Maartsz metse [?]	Grietjen	De vader en Stijntjen Theunis
23 novemb	Cornee: Jansz Vaartjen	Cornelis	Diewer Pieters de grootmoeder

1671

22 febr	Is op zijn belijdenis gedoopt	Jan Jacobsz Keers	
20 decemb	Jan Harmensz	Arent	De vader en Martjen Garbrants

1672

1 januar	Hendrik Reijersz	Dirk	De vader en Trijn Gerrits
10 januar	Jan Maartsz	Willemtjen	De vader en Trijn Theunis
24 april	Crelis Augustijnsz	Sanne	Peet Trijn Driks, gedoopt t'Oosterend van Verruhert
3 augusti	Theunis Arissz	Aris	Maritjen Maartens
13 novemb	Cornelis Willemsz	Maarten	Peet Maartens gedoopt t Oosterend van D Verruhert is geboren 11 S Maartens dag

Register der personen die gedoopt zijn terwijl ik Johannes Harleus

met toelating des E Classis van Alkmaer den Predik-dienst waernam voor de predikant D. Harman Jansz Kraag zijnde gaen wonen t'Enchuijsen

Den Tyt	De ouders	Dopelingen	Getuigen en plaats des doops
1673			
2 majj	Pieters Maartsz metse [?] Hendrik Reyersz / Diewer Gerrits	Maarten Neeltjen	De vader en Stijntjen Theunis
Den maandag D Kraag self []hier was []dags voormidag maandag VM bediende avondmaal des heren			
den [xx]nacht	Jacob Spijk / Alid Gerrits	Henrik	Jantjen Elmers en is gedoopt t Oostereind door D Wesselus Verruhert
1674			
4 febr	Maarten Rijersz	Theunis	Crelisje Dirks van Den Hoorn gedoopt door D Verruhert t Oostereind
26 maart	Jan Keersz	Crelisje	gedoopt door D Seulin ter Waal
15 april	Jan Wijbensz / Maartjen Willes Dijcker	Jantje	Sijbel Wijbes jd. Gedoopt in de Koog door D Ab. Mageris
14 octob	Crelis Willemsz	Jacob	Antje Willems, gedoopt t Oostereind door D Verruhert
1675			
12 majj	Jan Maartsz / Stijntjen Teunis	Antjen	Neel Dirks, gedoopt op 't Oostereind van D Verruhert
1676			
1 jan	Willem Crelissz	Crelis	Trijn Cornelis, gedoopt t Oosterend van D Verruhert
15 maart	Crelis Augustijnsz	Neeltje	Anna Jacobs, gedoopt 't Oosterend van D Veruhert
16 april paasmaand	is gedoopt bejaarde dochter	Meis Teunis	op haar belijdenis voor mij dog is van D Verruhert aen de Wael gedoopt
cade[?] tempora	Van Jan Keersz	Een kint	

Register der personen die gedoopt zijn terwijl ik Johannes Harleus

self volkomen predikant ben tweest aen de Waal op Texel

Jaer, maent, dag	Ouders	Dopeling	Getuige
1677			
25 julij	Teunis Cornelisz	Antje	Trijn Pieters
19 septb	Crelis Willemsz	Dirk	Antje Maartens bij de put, gedoopt van D Verruhert aan Waal
octob	Is van mij gedoopt	Teunis Arisz	bejaarde w.m. van Barber Maartens, liggende krank te

			bed, en ijverig, sonder sig te lagen geseggen, den H. doop begerende, en is sulks na voorgaande consent des kerkenraets geschiet in haer tegenwoordigheid beneffens enige enige kerk geburen op sijn prasentibus Cornelis Peters Boon, Teunis Jans Quant, Jan Harmens Groot en is hij ook weinig of 8 dags daar na overleden.
7 novemb	Maarten Rijersz	Barbar	Martjen Dirks gehouden ten doop door Anna Rijers D Dobbe predikant en doopte t Oosterende.
1678			
18 august	Jan Teunisz	Antje	Meis Teunis
4 decemb	Jan Maartsz	Trijntje	Meis Willems
1679			
12 febr	Pieter Maartsz	Jan	
12 febr	Teunis Cornelisz	Cornelis	
19 febr	Jacob Spijk	Neeltje	Reynutje Cornelis Boon hiel ten doop voor Anna Huigens
5 novemb	Jan Teunisz	Guurtje	Anne Simons, gedoopt t Oosterend a D Verruhert
5 novemb	Jan Harmensz	Gerrit	

Personen die wettelijk in de huwelijcken staet sijn bevestig

bij den dienst van Harmen Jansz Craeg ter Wael en Oosterend

1	Dijk Joorensz	Amsterdam	Grietjen Davids	Amsterdam	1-1-54	W
	van deze trouw aan Grietjen bescheijt gegeven den 23 maart 1658					
2	Jan Albertsz	w 7huizen	Aaltjen Jacobs	jd Waal	8-11-54	O
3	Sijmon Albertsz	jg 7huizen	Duijf Gerrits	jd BovenCarspel	22-11-54	O
4	Reijer Iewesz	jg Noorthaffel	Maritjen Willems	jd 7huizen	27-1-55	W
5	Isbrant Jacobsz	jg Oost	Reijnu Alberts	jd Oost	12-5-55	O
6	Jan Pietersz	w Colhorn	Neeltje Cornelis	w Oosterend	13-6-55	O
7	Cornelis Pietersz Boon	jg Den Burg	Trijn Gerrits	jd De Waal	30-1-56	W
8	Claes Gerritsz	jg Walenburg	Grietjen Pieters	jd De Hal	13-2-56	W
9	Cornelis Harmensz Klerk	jg Den Burg	Martjen Dirx	jd De Koog	10-9-56	W
10	Jan Gerritsz	jg Oost	Anna Geurtjes	w Oost	1-10-56	W
11	Lambert Obbesz	jg Oosterend	Adriaantjen Sijts	jd Den Burg	10-12-56	W
12	Jan Pietersz Kleij	jg Oosterend	Cornelisjen Willems	jd De Kook	17-12-56	W
13	Claes Claesen	jg Oosterend	Stijntjen Sikkes	jd Oost Vlieland	25-2-57	W
14	Jacobs Willemsz	w Oosterend	Maritjen Bruijcks	w Den Hoorn	9-7-57	At (2)
15	Jan Hendriksz	jg De Waal	Baarden Abrams	jd Den Oever	15-7-57	At (2)
16	Cornelis Pietersz Craantjen	w Oosterend	Alijd Alberts	jd 7huizen	22-7-57	O
17	Jan Harmensz	jg De Waal	Antjen Gerrits	jd De Waal (won Den Hoorn, 2 hv)	7-1-057	W
18	Hendrik Gerritsz Vlaming	jg 7huizen	Martjen Jacobs	jd De Waal	9-1-58	W
19	Isbrant Cornelisz	jd Oosterend	Neeltjen Elmers	jd Oosterend	30-1-58	O
20	Adriaan Gerritsz	jg De Waal	Anna Huijgens	jd Oosterend	13-2-58	??
21	Cornelis Meijersz	jg Oosterend aan Oost	Doetje Claas	jd West Vlieland	5-5-58	O
22	Dirk Hertjensz	jg Oosterend	Trijn Dirks	jd West Vlieland	15-6-58	Att
23	Sijmon Albertsz	jg Oost	Naan Jacobs	jd Oost	21-1-59	O
24	Cornelis Jansz	jd Den Burg	Trijn Cornelis	jd De Waal	19-1-59	W
25	Nan Albertsz	w Oost	Vrou Gerrits	jd De Waal	26-2-59	W
26	Isbrant Cornelisz	jg Oost	Anna Pieters	jd 7 huizen	5-3-59	O
27	Dirk Evertsz	jg Schagen	Martjen Claas	jd West Zaandam	25-5-59	W
28	Jacob Maartsz	w Den Burg	Meijs Hendriks	w Oosterend	27-7-59	O
29	Nan Harmensz	jg Oosterend	Mientje Aris	jd Harlingen	27-7-59	Att
30	Saake Obbesz	jg Oosterend	Alijd Kors	jd Dijkmanshuizen	28-9-59	W
31	Cornelis Jansz	jg Oost	Martjen Nannis	jd Oost	2-11-59	O
32	Jacob Albertsz	jg Oost	Trijn Pieters	jd Oost	25-1-60	O
33	Gerrit Pietersz	jg Oosterend	Anna Pieters	jd 7huizen	28-1-60	O
34	Simon Cornelisz	w Nieuwe Schil	Anna Claas	w De Koog	1-7-60	Att
35	Karel Bruijnsz	Calis	Pietertje Lenaarts	Leyden	29-8-60	O
36	Cornelis Pietersz	jg 7huizen	Brecht Pieters	jd Oost	8-12-60	O

Dopen en trouwen in De Waal en Oosterend

37	Maarten Cornelisz	jg Oost	Naan Biems	jd Oost	19-12-60	O
38	Cornelis Jacobsz	jg Oost	Dirkjen Alberts	jd 7huizen	2-1-61	O
39	Maarten Reijersz	jg Spijtturp	Hiltjen Dirkx	jd Noord Haffel ad Burg	23-1-61	Att
40	Maarten Ariaansz Koorn	w Walenburg	Maritjen Pieters	Oosterend	30-1-61	Att (voor de Koog)
41	Simon Cornelisz	jg Den Hoorn	Anna Pieters	jd Oost	30-1-61	Att
42	Jan Luijtjesz	jg West-Vlieland	Dirkjen Dirkx	jd Oost	20-3-61	Att
43	Maarten Willemsz	jg 7huizen	Trijntjen Jans	jd Hoogspijk	15-1-62	W
44	Isbrant Huijchs	jg 7huizen	Anna Rijers	jd Spijttorp	29-1-62	O
45	Jan Hendriksz Graaf	w Barning	Anna Cornelis	jd	24-5-62	W
46	Jacob Iewesz	jg Noorthaffel	Diewer Alberts	jd DE Waal	10-12-62	W
47	Jacob Willemsz Boon	jg Spang	Trijn Kors	jd Dijkmanshuizen	21-1-63	W
48	Jacob Jansz	jg Oost	Anna Simons	w Oost	15-4-63	O
49	Abel Sijtsz	jg De Waal	Neel Cornelis	jd Oosterend	11-11-63	W
50	Jacob Jansz	jg Hoogspijk	Jantjen obbes	jd Oosterend	13-1-64	W
51	Simon Pietersz	jg Oost	Trijntjen Willems	jd Spang	16-1-64	W
52	Thenis Jansz Kuijper	jg De Waal	Neeltjen Sijmons	w De Waal	4-5-64	W
53	Hendrik Reijersz Vlaming	jg Spijtturp	Diewer Gerrits	jd De Waal	21-12-64	W
54	Jacob Hertsz	jg Harkebuijrt	Baafjen Gielis	jd De Koog	11-1-65	Att
55	Jan Willemsz	jg 7huizen	Trijn Cornelis	jd Oosterend	18-1-65	W
56	Dirck Cornelisz Boon	w Dijkmanshuijzen	Neel Pieters	jd Den Hoorn	17-5-65	Att (voor Den Hoorn)
57	Daniel Monroe	jg	Aaltjen Bus	w van Arthur Urchard	17-6-65	W
	Soldaat onder Major Kirkpatrick			gewesen adelborst		
	Op schriftelijk consent van Thomas Riddel Luitenant van de selve compagnie in absentie van de Capitijn					
58	Pieter Hendriksz	jg Hoogspijk	Jantjen Elmers	jd Oosterend	22-7-65	O
59	Jacob Hendriksz Spijk	jg De Waal	Alijd Gerrits	jd De Waal	2-8-65	W
60	Albert Dirksz Dekker	w De Waal	Meijs Biems	w Barning	29-9-65	W
61	Ariaan Jansz	jg Oosterend	Maritjen Garbrants	jd De Waal	6-1-66	W
62	Pieter Meijertsz Mossel	jg Oost	Engeltjen Jacobs	jd Oost	17-1-66	O
63	Cornelis Douwes	jg Makkum (Fr)	Lijsbeth Zacharias	jd Oost	10-1-66	Att
64	Pieter Maartz	jg De Waal	Neel Dirks	jd Oost	14-2-66	O
65	Olivier Cornelisz	jg Oosterend	Anna Cornelis	jd Barning	14-3-66	W
66	Dirk Jansz Meijnsis	jg Den Burg	Maritjen Sijts	jd Den Burg	26-12-66	W
67	Gerrit Maartzs Brouwer	jg Nieuwe Schil	Antgjen Willems	jd banne De Waal	20-1-67	W
68	Henrik Hendrikx Keijser	jg Den Burg	Engeltjen Cornelis	jd De Waal op Barning	22-5-67	W
69	Engel Lowijsz	jg stad Hoorn	Grientjen Antonis	w stad Hoorn	7-6-67	W
	Soldaat onder Graaf Jan van Hoorn / getuigen Jan Gerrits Engelenb, Jan Jans Quant, Maarten Pieters, Johan Kop, sergiant onder deselve comp.					
70	Jan Maartzs	jg De Waal	Stijntjen Theunis	jd De Waal	2-10-67	W
71	Arian Fransz	Amsterdam	Wijbrich Jans	Amsterdam	22-10-67	W Ten huize predikant
	In presentie van Jan Gerritsz Engelenburg en Theunis Jansz Kuijper / gedateert den 16 oct ondergetekent in absentie van de Bxxx bij Boone [?] koster					
72	Jan Jacobsz	jg	Anna Gerrits	jd	26-2-68	W
73	Dirk Cornelisz Bruijn	w De Waal	Neel Lubberts	w Den Hoorn	7-1-70	Att
74	Cornelis Dirksz	jg De Waal	Martjen Jacobs	jd Oudeschild	12-1-70	Att
75	Jan Jacobsz Eelman	jg Oosterend	Maritjen Jacobs	jd De Waal	28-12-70	W
76	Willem Korsz Oud-burgemeester	W De Waal	Diewer Pieters	w Den Burg	18-1-71	Att
77	Jan Jacobsz Keers	jg Den Burg	Grietjen Jacobs	jd De Waal	18-1-71	W
78	Jan Jansz Quant de jonge	jg De Waal	Vrouw Jewens	w Den Burg	8-4-71	Att
79	Cornelis Albertsz	w Oost	Antjen Sijts	jd De Waal	12-1-71	O (vanwege mijn swakheijt)
80	Claas Frederiksz	jg van Baffelt won Oosterend	Maritjen Gerrits	jd Meulenbuijrt	25-1-71	Att
81	Cornelis Willemsz Boon	jg Spang	Trijntjen Maartens	jd Den Burg		Att

Register der personen die hare huwelijkse voorstellingen hebben ontvangen

Ofte getrouwt zijn door mij Johannes Harleaus

Willem Corsz	w Dijkmanshuizen	Maartje Maartens	w t Schill	9-2-75	Schil
Ouderling en oud-burgemeester van de Waal					
Willem Cornelisz	jg De Waal	Jantje Cornelis	jd De Waal	9-2-75	w
Also den voorgaande sondaechs door mijn swakheit niet gepredikt was					

Naschrift

Bij de tabellen

Over de huwelijken. De inschrijvingen zijn uitgebreider, dit is een samenvatting. Afkortingen: jg betekent jonggezel, jd = jongedochter (m.a.w. ongehuwd), w bij de plaats is weduwnaar/weduwe. De laatste kolom geeft aan waar getrouwd is (O=Oosterend, W= De Waal) en Att betekent dat attestaties is afgegeven. In veel genealogieën zijn de huwelijken uit het kerkboek van 1654 tot 1666 tot Oosterend gerekend. Dat klopt dus niet. Vanaf 1666 doopt en trouwt D. Verruhert in Oosterend. Ik heb die gegevens niet ingevoerd, maar me beperkt tot het kerkboek van Craech en zijn opvolger. Dat geldt ook voor de doopgegevens.

Wie is wie

Aanvankelijk leek het me interessant om de personen uit het Kerkboek van Craech verder in kaart te brengen: familieverbanden, rol in de kerkeraad, onderwerp van tucht, enz. Ik heb de ledenlijst van De Waal voorzien van een flink aantal noten. Bij die van Oosterend heb ik daarvan voorlopig toch maar afgezien, o.a. vanwege het ontbreken van de ledenlijst van het dorp zelf. De bekende patroniemenkluwen maakt het trekken van snelle conclusies ook een nogal gewaagde onderneming. Er komen in de korte periode die Craech een flink aantal personen voor met precies dezelfde naam, zoals Diewer Gerrits, Martjen Gerrits, Willem Jans.

Waarschijnlijk is uit verder onderzoek naar hun afstammelingen wel meer zekerheid te verkrijgen, ook over de achternamen die men uiteindelijk is gaan gebruiken, maar dat is een onderneming op zich.

Ik heb me uiteindelijk dus maar meer bezig gehouden met de inhoud en context van het kerkboek zelf, de rol van de predikanten en hun onderlinge verhoudingen.

Wie zijn voorouders toch wil opsporen tussen de dorpsbewoners die de revue passeren verwijs ik naar de bekende boeken of de genealogische databank van Rob Gomes. Succes is eigenlijk wel gegarandeerd. Zo is bijvoorbeeld bekend dat Mr Maarten Jansz, die negen kinderen had, in bijna elke stamreeks van Oosterenders voorkomt.